

Glareanus , H.L.

**Henrichi Loriti Glareani patricci claronensis liber
de asse, et partibus eius. Cum rerum ac vocum
Indice locupletissimo / Glareanus Henrichi Loriti**

Basileae : Apud Mich. Isingrinium, 1551

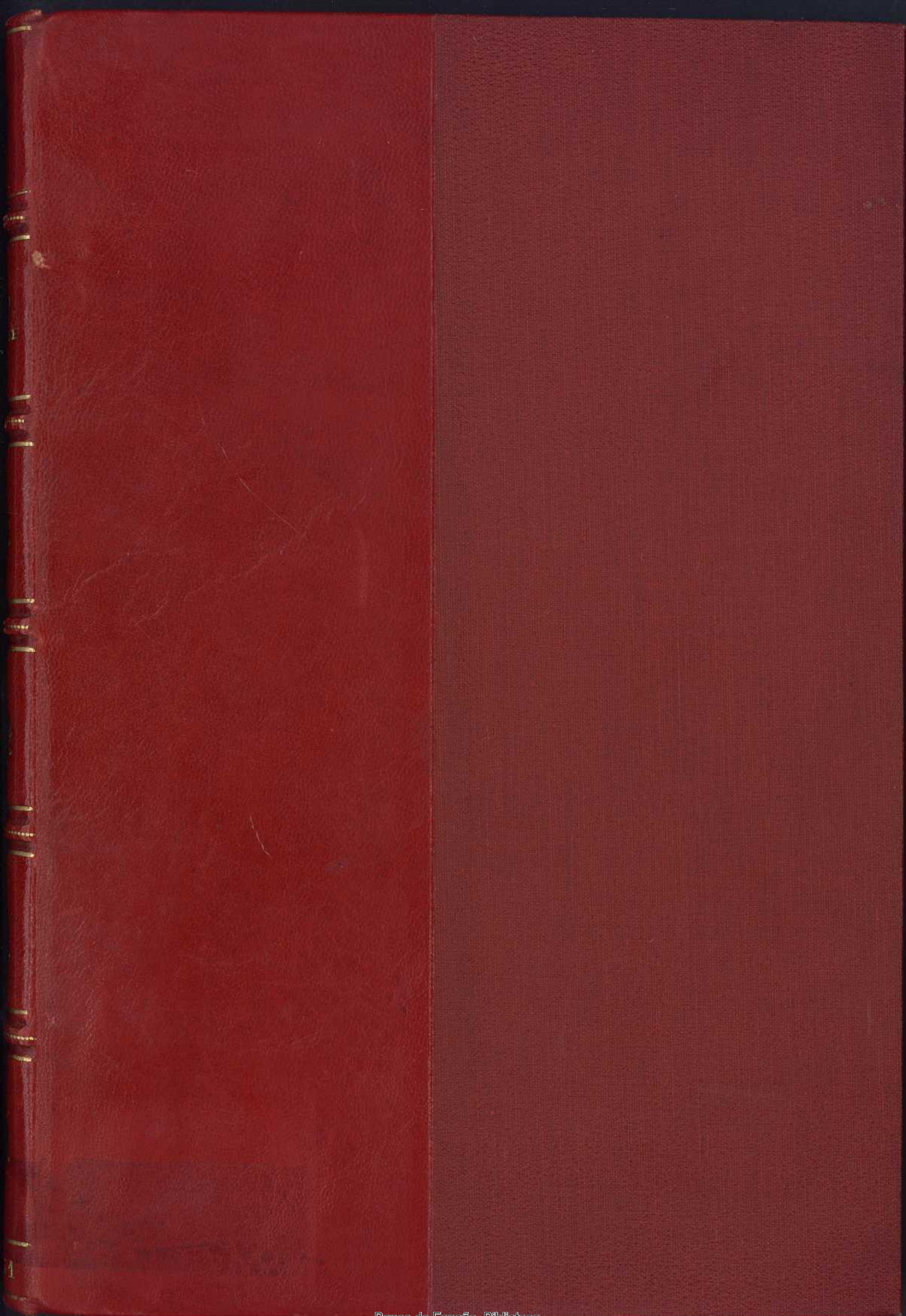
Signatura: FEV-SV-M-00239

La obra reproducida forma parte de la colección de la Biblioteca del Banco de España y ha sido escaneada dentro de su proyecto de digitalización

<http://www.bde.es/bde/es/secciones/servicios/Profesionales/Biblioteca/Biblioteca.html>

Aviso legal

Se permite la utilización total o parcial de esta copia digital para fines sin ánimo de lucro siempre y cuando se cite la fuente

Ex libris
Jesús Rodríguez Salmones

TALLER DE
ENCUADERNACION
F. GUTIERREZ
PLAZA DE SAN FRANCISCO, 23 y 25
SEVILLA

CL: 6000000 0780/0

FEV-SV-M-00239

HENRICHI LORITI
Glareani patricij Claronenfis
liber de asse, & parti
bus eius.

Cum rerum ac vocum Indice locupletissimo.

*Cum Caesarea Maiest. gratia & privilegio
in annos quinque.*

B A S I L E A E,
APVD MICH. ISINGRINIVM,
M. D. LI.

D. MICHAELI ISINGRINIO TYPOGRAPHO
erudito, Glareanus S. D.

Quòd liber hic noster de *Asse*, tam impense placuerit Generoso Baroni D. IOANNI GEORGIO Paungartner, magni iudicii viro, non sum tam ingratus, optime Isingrini, vt dissimulare aut velim, aut debeam, non parvam huius gloriæ partem ad te pertinere: quippe qui summa adhibita cura nostras formulas tuis typis tam accuratè, tam eleganter expresseris, vt nullus pictor penicillo melius: vt meritò quis tibi succinat senarium illum gracum versiculum: Μωμήσεται τὸς θεῶσον, ἢ μωμήσεται. Quod per ego nostram amicitiam te oro ac obsecro, secunda hac editione eandem curam adhibere digneris. Sit felix faustumq, quod parturis. Vale, ac nos ama.

Friburgi Brisgoæ anno M. D. LI.

GENERO SO AC AM
PLISSIMO DOMINO, D. IOANNI GEOR
GIO PAVNGARTNER A PAVNGARTEN, BARONI
in Hohenschwangen & Erbbach, Domino in Kürnberg & Kentzigen, in-
uictissimis Cæss. CAROLO V. & FERDINANDO &c.
à consilijs, Glareanus S. P. D.

VM in mentem uenit, generose ac magnifice Do-
mine IOAN. GEORGI, quàm seuerè, quàmq; pro-
pèmodum minaciter Deus opt. max. q; de statera,
pondere, ac mensuris humano generi præceperit,
mirari sanè necesse est, unde mortalibus hæc animi
cæcitas, hæc pertinacia, hic neglectus, ut millesi-
mus quisq; nec curam ullam eius rei habeat, nec quid doli ac frau-
dis ea ex re mortalium generi subinde nascatur, consideratum ue-
lit, cùm tamē Hebræus ille legislator Moses, à Deo ipso edoctus,
Leuitici xix. cap. de quibusq; minimis etiā cauerit. Quippe post
multa probè præcepta, post staterā iustam, ac æqua pōdera, etiā
modij ac sextarij, siue, ut Hebræa habent, Ephī ac Hīn, mentionē
facit, nimirum illo aridis, hoc liquidis cautū uolens. Transeo alia
sacræ scripturæ loca, ut Deuteronomij xxv. caput, Micheæ vj. In
Prouerbiorum illo libello Solomon rex Israēl paruulum docens,
quatuor ut minimū locis admonet, abominabilē rem facere eos
qui uariant pondera, uariant mensuras, stateram, sacculi lapides,
cùm tamen (prò pudor) hodie multi mortales, qui Christiani &
esse & dici uelint, eo quæstu deceptorio uiuant. Sed querelæ nūc
fatis est. Ego quidem cùm uiderem multos eximios uiros hodie
id argumenti tractasse magnis uoluminibus, summa etiam adhi-
bita tum sermonis, tum rei cura, ex sexcentis autē lectoribus ui-
tres inuentos, qui rem ipsam aut certò intellectam ab se dicerent,
aut lucidè alicui, cùm ἀποδείξω opus est, cōmonstrare possent, cō-
tinere me non potui, quin, ut in alijs multis hætenus elaborauī,
etiam huic rei pro uirili opem, quātulamcunq; possem, ferrem. Vt
quid enim æquè facilè est, quàm dicere (quod Cōmentatorū uul-
gus identidem in autorum enarratione inculcare solet) quadran-
tal capit octo cōgios, cōgius senos sextarios: sextarius dupon-
dius est, duodenos cōtinens cyathos: cyathus binas pondere ha-
bet uncias. Atqui id re ostendere, ac oculis subiicere, hoc opus,
hic labor est. Ridere soleo ante Budæi tempora magnos uiros, ut
de his ex professo docerēt accinctos, adeò ridiculos se doctis ho-
minibus exhibuisse, ui sitres commiseratione dignissima, quippe
de rebus præcipientes, de quibus ne iota quidē intelligerēt. Con-

Epistola

donandū quidem erratū, si uno saltē uerbo ignorantia fateri uoluissent: sed adeò inuerecundè ac arroganter, uelut arrepta Aristarchi uirgula, de ea re præcepta scribere, in qua sis plus *ἢ ὅσος πρὸς λύσιν*, quis feret? Sic Christophorus Landinus, uir alioqui optimus, in cōmentario super v. Aeneid. librū: sic Perottus in suo Cornu: sic Philippus Beroaldus in Suetoniū: Angelus Politianus in X. epist. libro: Georgius Valla in mole illa uoluminū de rebus fugiendis & expetēdis, lib. de Geometria primo sub finē, ubi tanta turba est nominū, & mensurarū, & ponderū, & signorū, quorum decimū quodq; ab ipso nō intellectū puto uerbū, imò ubi omnia corrupta, ac pugnantia pleraq;. Idē accidit in adiectitijs illis scholijs super multa Medicorū opera, hodie recens è græcis in latinū sermonē uersa à magnis & eximijs uiris, sed adeò inter se contraria, ut nemo se inde expediat. Idem in græcis scholijs super Nican dri Alexipharmaca accidit, ubi tantæ sunt mendæ, ut singularis impudētiæ uideri queat, quempiam ea uulgari ausum. Omnia ea & græca & latina cōtuli summa diligentia, & ingenti labore, sed ex eis nihil mihi certi constare potuit: imò nisi multa adhibita cura, ipse mihi pondera multiplicia cōparassem, ac res rebus omnī nifu respondere coegissem, planè mihi opera & impensa perijisset. Nemo tamen, ut uerū fatear, hac in re cōferendus est Budæo, grauissimi styli, ac magni iudicijs uiro, qui, quæ semel in manum sumpsit, solidè docet, tum, quæ nescit, ingenuè se nescire fatetur, secus hercle quàm quidā alij omni ætate facere solent. Eum nos secuti à longe, perpetuò nihilominus in ipsum cōiectis oculis, schemata duntaxat adijciētes, quibus ipsius liber caret. Ni enim typi ad sint, res ita impedita est diuisionū sylua, uocabulorū turba, denique ingenti opinionū multiplicitate, ut Lector nō facilè, nisi multo ad hoc desumpto tum tempore, tum labore, sese expediat: unde & multi absterriti, ac longam illam cōmentationem exosi, nec nō molestis illis digressionibus, quibus animo suo indulgit, offensi, ipsum opus reliquerunt. Nec caruit Budæus eo nomine reprehensoribus, inter quos & D. Erasmus Rot. fuit præceptor noster, quemadmodū ex Epistolarū farragine (ita enim uolumē illud inscripsit) luculenter patet. Sanè quantū ad me attinet, uellem equidem ei operi abesse obscuriores illas, quas de aula, ac nescio quibus Regulis scripsit, digressiones: uerū quas de entelechia, item de rebus ad externos etiam spectantibus posuit, ferendas censeo: nec enim impediunt Lectorē, & quosdam etiam recreant. Cū sub annum natalis domini M. D. XX. Lutetiæ iuuenis habitare, subinde

Nuncupatoria.

subinde inuisebam uirū domi suæ, ac nōnunq̃ scrupulos eius cōmentarijs inijciebam: quod tantum abest ut ægrè ferret, ut etiam gratias ageret, ac honestè & exciperet, & dimitteret, tum me, tum cōmilitones meos nobiles adolescentes Heluetios, qui tum in sti pendio Regis ibi erāt. Tanta fuit in eo uiro humanitas, ac magnificētia, non temerè in animo meo unquam obliteranda. Ea sanè causa fuit, ut lubentius ipse opus legerem, ac laboris tædium ferrem, inuitatus tam pijs eius uiri moribus. Ex eo enim urbis Parisi næ pedem habui, ac pondera: ille ansam dedit mihi cogitādi alia ad hanc rem pertinentia, ut hercle auderem & harum regionū usum, ac cōsuetudinē tentare. Aggressus igitur sum hocce parū quidē mole, sed laboriosum omnino, si rem spectes, opus, ut uelut cōpendio ducerē Lectorē ad ingēs illud mare, unde diebus uitæ suæ haberet, quo honestè mentē oblectaret, quod piè secū cogitaret, deniq̃ eruditè innumera autorū loca examinaret. Nihil enim est quod æquè ad magnorū scriptorū obscurissimos locos explicandos deseruiat, atq̃ huiusmodi tractatio: quod planè uidere licet in Liuiō, Tacito, Suetonio, Plinio: adde, si libet, his sacras literas, Iurisperitorū scripta ac nodos, omniū postremò artiū lucubrationes, his difficultatib. laborantes. Dñj boni q̃ hodie cæcutimus in illis, ubi tamen nihil nos fugere arbitramur, fucos obijcētes tum auditori, tum Lectori. Quod ut clarū faciamus, duo per breuiā exempla Lectori ob oculos proponere placuit, ut facilius ex ijs de reliquis coniecturā facere queat, quantū fraudis fieri rebus possit, quātūmq̃ damni inde oriri. Cyathū nostra ætate, aut paucos etiā ante annos, multi credidere (& ipse à præceptorib. meis ita edoctus olim, in ea quoq̃ opinione fui) poculū uulgatum esse, quale hodie plerunq̃ in mensa singulis cōuiuis præponi solet in his saltē regionib. At ea pocula frequenter liquorē cōtinent octo unciarū, cū cyathus duarū duntaxat unciarū sit capax, autore Hesychio. Qui igitur mulsum instituerit, quod ueteres docebant, quinis cōgijis ueteris uini, uno mellis, & salis cyatho, ac cyathum intelligat, ut dixi, octo unciarū, qui sit duarū duntaxat, nā ille bene salsum mulsum cōdiderit. Mille talia in medica arte exēpla dari poterūt, in quibus periculose erratur apud imperitos quosdam medicos, qđ olim Lutetiæ ex doctissimo illo uiro Vuilhelmo Copo Basiliēsi audisse memini. Dicā alterū exemplū. Nemo ante annos admodū paucos fuit, qui non crediderit, qđ Græcis Medimnum, id Romanis modiū: idq̃ ostēdi facillimū apud eos, qui græca multa nobis latina fecere, cū medimnus sex habeat modios

Epistola nuncupatoria.

Romanos, quemadmodū ex Ciceronis frumentaria in Verrem oratione egregiè Budæus ostendit. Cū igitur Hannibal tres modios annulorum ad Cannas Apuliæ uicum de cæsis Romanis legisse dicatur, quis crederet hoc uerisimile? etiam si unū fama prodiderit, ut inquit Liuius, præsertim cū pauci Romæ annuli ferendi ius haberent, & qui haberent, inopia parare nō possent, maxime angustis tum Romanorū rebus, urente rempub. Hannibale, necdū auro, ut posteriore seculo, quando Africa domita, Græciam ac Asiam spoliaffent, locupletes. Similia exempla sexcenta dari non esset difficile, sed nolo diutius Lectori esse molestus.

Porro post Budæum fuit & D. Erasmus sedulus eius negocij exhortator, antequam ipsum noscerem Budæum: quippe qui primus quinque de Assē Budæi libros illos, prælecta eius prima, non absque summis tum uiri, tum operis laudibus, præfatione, mihi ostendit. Friburgi autem Brisgoæ uenerandus ille uir, Iurisprudentiæ consultissimus, Cæsari Ferdinando optimo principi à consilio, D. Georgius Schmotzer, uisis aliquot instrumentis, quæ aurifabro ex ære fabricanda dederam, nō desijt eadem hortari, admonere, ac propemodum urgere, ut est ad publica studia promouenda ardentissimus. Postremò cū benignitas tua hanc urbem nuper inuiseret, ac inuitatū me de hac re interprandendum, haud scio quo genio, differentem audisset, ut in conuiujs honestis fieri solet, ubi nō de cupedijs ac mensæ delicijs, sed de rebus utilibus ac honestati iunctis differitur: ibi hercle ingeniū tuum iudicio illo fano egregiè noscere cœpi. Neque enim aurum uel certius uel facilius Lydio lapide, quàm hominis ingeniū probò iudicio noscitur. Quippe ad probè iudicandum nō satis est, ingenio frui felici, qualia plurima ubique nascuntur, sed etiam erudito, & rerum experientia edocto præditū esse: quod hercle paucis datur. Nam multos hodie uideas optimo quidem ingenio, sed iudicio deprauato, ac plus quàm temerario. Id uerò unde esse cōiungere possumus, quàm quòd eruditio abest? quæ quidem non minus quàm uiuax ingeniū requiritur. Maçte igitur uirtute meritò dicaris, Magnifice D. Ioan. Georgi, quòd isti stemmati antiquissimo, familiæque honestissimæ, eruditionē cum ingenio cōiungere nō neglexisti. Sed desino nunc etiā tibi molestus esse præfatione nimis longa, quam ad rem (nisi fallor) apprimè pertinente. Benignitas tua nos amet, precamur: quam Deus opt. max. diutissimè nobis incolumem conseruare dignetur. Friburgi Brisgoæ, anno à IESV Christi natali M. D. L. Nonis Ianuarijs.

HENRICHI LORITI

Glareani patricij Claronensis, de asse & partibus eius, liber.

DE ASSE ET PARTIBVS EIVS.

CAPVT PRIMVM.

A

S, PONDO, & libra, idem, inquit Budæus libro primo. Omne autem corpus, & res alioqui innu-
meræ, in assem eiusq; partes diuidi possunt. Est
enim As duodenarius numerus, multis rebus,
propter diuidendi commoditatem applicitus. Po-
tissimum uerò apud magnos autores, hisce, quas
subijciemus, rebus adhibetur. Est as in libra, eius-
que partibus: est in pede artificiali, ut uocant: est

in cœlo, maximè in zodiaco: porrò ex hoc in anni mensibus: est in iuge-
ro: est in hæreditate, in usura, in pecunia, rarius etiam in frumento & ui-
no. Partes assis sunt, uncia, sextans, quadrans, triens, quincunx, semis,
septunx, bes, dodrans, dextans, & deunx.

B Vncia itaque duodecima
pars est assis. Eius signum erat apud Græcos, ut in uetustis adhuc legi-
mus codicibus, Γ cum o paruo incluso, ad hunc modum Γo. At no-

stra ætate signum eius inuenimus s longiusculum in plano iacens, à si-
nistro in dextrum tractim extentum, cum singulis supernè ac infernè pun-
ctis, ad hunc modum ∞.

Sextans, sexta pars assis, uncia uerò duæ.
Eius signum erat S cum uirgula supernè sinistrorsum ducta, & sine no-
data, ad hanc formam S. Quadrans, quarta pars assis, uncia uerò tres:
à quibus sanè & teruncius à Cicerone dictus est, à Plinio uerò libro tri-
gesimo tertio, capite tertio, triuncis. Eius signum erat quale sextantis, sed
ad uentrem adiecta lineola, sursum ac dextrorsum protracta, cum nodu-
lo extimo, hoc modo S. Triens tertia pars assis, uncia quatuor. Eius
signum est quadrantis, sed altera litera S pro nodulo uirgulæ adiecta, hoc
modo SS. Et hætenus appellatio est à toto asse, non à partibus. Si enim
à partibus esset denominatio, triens nomen quadrantis, & contrà qua-
drans trientis haberet denominationem, ut planè nunc uulgò habent.

C Quincunx, quinque uncia, per x in fine, & non per s. Eius signum
est trientis cum nodosa uirgula à uentre sequentis S, hoc modo SS.

Semis uel semissis (utroque enim modo dicitur) dimidium assis, un-
ciæ sex. Signum eius nudum S. Septunx, septem uncia, per x, non
per s in fine. Eius signum S, ut semissis, sed cum uirgula nodosa ab imo
uentre dextrorsum ascendente, hoc modo S. Bes uel besis, octo un-

De asse & eius partibus

Diciæ, dictus quasi bis triens. Olim (ut inquit Varro libro quarto de Lingua latina) Des, quasi dempto triente. Græcè *διμοιρεία*. Signum eius septuncis, annexa litera S, ad hunc modum SS. Dodrans, uncia nouem: dictus quasi dempto quadrante. Eius signum besis est, cum uirgula nodata à dextris annexa, hoc modo SS. Dextans, uncia decem, dictus quasi dempto sextante. Eius signum tria simul connexa SSS. Deunx, undecim uncia, dictus quod desit illi uncia. Eius signum ut dextantis, cum uirgula consueta ad uentrem ultimæ literæ S, ad hunc modum SSS.

Afsis autem signum erat ueru erectum, supernè nodatum, acuminatum infernè, transiecta S litera, ut gladij propemodum exhiberet formā, sic, †. Sanè quàm uetusta sint hæc signa, haud equidem scire possum. D. Erasmus Roterodamus Præceptor noster, in perantiqua olim charta pergamena Basileæ nobis tradidit, unde hæc diligenter excripsimus.

Escunx per x quoque in fine, & s ante c, unciam & uncia dimidium significat: quo significato est & fescuncia. Eius signum est S cum uirgula pro basi posita, dextrorsum protracta, ac fine nodata, item altera uirgula è uentre, ut sæpius suprā indicauimus, cum extimo nodulo ducta, hoc modo S. Ad quam rationē sesquiplum est, quod & sesquuplum dicitur, pro ratione hemiolia, quæ latinè etiam sesquialtera apud Arithmeticos nominatur, ut cum tria ad duo, sex ad quatuor, in genere superparticulari comparamus. At sexcuplum per x ante c (quanquam quidam sextuplum per xt scribunt) longè alia significatione dicitur, nempe sex ad unum, duo decim ad duo, in genere multiplici. Hæc ex Budæo. Afsipondium, id est, unius afsis pondus: dupondius, duorum afsium: tressis, trium afsium: quadrussis, quatuor afsium: octussis apud Horatium, nonussis, decussis, uicessis, tricessis, octonum, nouenum, denum, uicenum ac tricenum afsiū. Centussis pro centenis afsibus, uel denis decussibus, quo maius eris apud antiquos uocabulum nullum fuit.

F

DE SESQVI.

CAP. II.

Esqui in appositione idem est quod tantundem & semis, græcè *ἡμιόλιον*. Cicero de perfecto Oratore: Pes qui adhibetur ad numeros, partitur in tria. Vt necesse sit partē pedis aut æqualem esse alteri parti, aut altero tanto maiorem, aut sesqui: ita fit æqualis, dactylus: duplus, iambus: sesqui, pæan. Hæc Cicero. In compositione sesqui itidem dimidio maius significat: ut, sesquipes, id est, pes & dimidium pedis. Ita sesquicubitus, id est, cubitus & dimidiatus: sesquidigitus, sesquiugerum, ad eandem formam: & sesquipedalia tigna apud Cæsarem, quod tamen ad crassitudinem refertur, id est, unius pedis & dimidiati. Sesquipedalia uerba *μετὰ ποσὶν* apud Horatium. Neque uerò solum cum uocabulis numerorum ac mensurarum, sed etiam temporis & modi & plurimis alijs, sesqui componitur. Temporis, ut, sesquihora, sesquidies,

A sesquidies, sesquimensis, sesquiannus. Modi, ut sesquiopera apud Columellam, sesquiopus apud Plautum, sesquiplaga apud Tacitum, cum uno ictu non omnino amputasset caput miles, altero dimidiato, hoc est, non ita forti, secuit. Et sesquiopus, si in opus conductus, ut octonos lapides in diem effodias, opus facis: at si duodecim, iam sesquiopus feceris. Græci (inquit Budæus) sesqui non habent, quomodo uno uocabulo significant: ideoç tria *ἡμισυνοῦσα*, id est, tres semiminas, Demosthenes pro sesquimina dixit. Et Xenophon tria *ἡμισυνοῦσα*, pro sesquistipendio: pendebatur enim militibus Daricus, qui erat nummus tetradrachmalis, id est, quatuor drachmas pendens, siue semunciam.

PARTIVM ASSIS TYPVS.

Duodenarius.	Romana nomina.	Veteres notæ.	Minutiæ uulgares.	Vulgatior nomen expositio.	Basiliensis moneta.
XII	As	†		Duodecim uncia	Ein Basel Blappart.
XI	Deun	SSS	$\frac{11}{12}$	Vndecim uncia	XI Helbling.
X	Dextans	SSS	$\frac{5}{6}$	Quinque sextantes	Ein Halber bag.
IX	Dodrans	SS	$\frac{3}{4}$	Tres quadrantes	IX Helbling.
VIII	Bes	SS	$\frac{2}{3}$	Duo trientes	Ein Doppelfieret.
VII	Septunx	S	$\frac{7}{12}$	Septem uncia	VII Helbling.
VI	Semis	S	$\frac{1}{2}$	Dimidiatus as	III Rappen.
V	Quincunx	SS	$\frac{5}{12}$	Quinqz uncia	Ein Crützer.
IIII	Triens	SS	$\frac{1}{3}$	Quatuor uncia	Ein Fieret.
III	Quadrans	S	$\frac{1}{4}$	Tres uncia	III Helbling.
II	Sextans	S	$\frac{1}{6}$	Duæ uncia	Ein Rapp.
I	Vncia	~	$\frac{1}{12}$	Duodecima assis pars	Ein Helbling.
I	Sescuncia	S		Vncia & eius dimidium.	

De asse & eius partibus

D

DE LIBRA.

CAP. III.

Æc hæcenus ita nobis descripta, generalia sunt ad omnē, quæ sub assis rationē uenire possunt, materiā. Quando autē ad uasorum inania, ad certā mensurā expedienda, duo potissimū requirunt, ipsum inquā pōdus, deinde ipse pes, cum ipsius partibus, uelut radix quædam indagandi negocij huius, primū de libra ac eius partibus, deinde & de pede Romano dicendū nobis: quibus absolutis, omnium uasorum, quæ maximè apud classicos scriptores sunt in usu, inania siue capacitē expediemus. Libra igitur est triplex: prima publica senūm denūm unciarū, quæ græcè zygo statica dicitur. Franci regiā uocant, qua negotiatores, pigmentarij, aromatarijq̃, & omnino omnes qui appensas merces uenditāt, utunt. Altera Romana duodenū unciarū, qua olim Romani usi, & autores omnes de ea passim loquuntur: incidit enim in rationē assis, ob duodecim in ea uncias: unde aptissima est eius per uncias diuisio, de qua postea loquemur. Tertia est Marca uulgò nominata, octonūm unciarū, dimidiū publicæ libræ: ea monetarij, aurifices & uascularij utuntur. Appellatur & octonaria, & nūmularia, siue selibra publica. Porro est & græca Mina centenūm drachmarū, cui Romani in ratione nūmaria suam æquarūt libram, addita semuncia quaternūm drachmarū, propterea quod denarius Romanus & drachma Græca idem habent pondus, dicente Plinio lib. xxi. cap. ult. Drachma Attica (ferè enim Attica obseruatione medici utuntur) denarij argentei habet pōdus. Atq̃ id ita esse, ex collatione sermonis Græcorum ac Latinorū autorū eandem rem describentiū, facilè colligi potest: ut si quis Liuiū cum Appiano aut Plutarcho cōparet. Præterea priscorū numismatū examinatione, quod uolumus, idem Budæus inuenit, in nostræ quoq̃ ætatis libra drachmā, siue octauā unciaē partē, eandem esse cum Attica drachma, ac cum denario Romano. Itaq̃ Romana libra cū duode nas habeat uncias, uncia uerò octonas drachmas, octo drachmę duodecies ductæ faciūt drachmas xcvi. quæ exactæ Romanæ libræ ratio est. Verū ut cum græca mina, in pecuniaria saltē ratione, cōueniret, Romani semunciam, ut dictū est, ei adiecere, hoc est, quatuor drachmas (habet enim uncia octo drachmas) atq̃ hoc pacto etiam Romana libra, sed duntaxat quantū ad rationē nummariā attinebat, facta est centenaria. Vnum hoc lectorem admonitū uelim, ne magnopere moueatur, cū librarū minarumq̃ apud autores tot ac differentes audit species: nihil hoc impedit ueram huius cōmentationis theoriā: quod enim hīc tractamus negocium, non tam in libræ partitione, quàm in unciaē firmitate, ac inuictō robore consistit. quæ quidē uncia, quanquā & ipsa in hisce nostris regionibus uitiata est aliqua differentia, non tamen tanta, ut non sit uestigium ad inquirendam ueritatem. Hesychius non malus autor, quanquā temporū iniquitate multis in locis mutilus, cyathum binis uncijs nobis scripto prodidit. Duodeni autē cyathi sextarium implent. Sextarius igitur dupondius, id est, duarū librarum Romanarū. Hic murus aheneus esto. Hac hercle basi posita, hac iacta sub-

A substructione, firmiter edificabimus quicquid superstruxerimus: quemadmodum & ante nos Vuilhelmus Budæus optimus ille iuxta atq; doctissimus uir fecit per Parisina pondera, quæ regia sunt, & ueritati proxima, uulgo Troiana pro Romana uocata, quæ cum radice pedis ad amussim omnium uasorum inania magno naturæ miraculo expediunt. Vt haud immeritò mirer, cur nuper post eruditissimam illam Budæi cōmentationē, quidam non obscurus homo, etiā ipsa professione nobilis, ex eadem regione (ut puto) natus, certè Lutetiæ degens, ipsi Francisco regi, qui Budæum euexit, familiaris, eodem hoc suscepto negotio, ponderum ratione temerè abiecta, ad meras nugas sese cōuerterit, ac ex absolutissima re fecerit nobis obscurissimam, maximè ubi uasorum capacitatem tractat: relicto pede Parisino, Romano, si dijs placet, arrepto, omnia, ut uno uerbo dicam, ita cōfudit, ut ipse sese non explicet, causatus ponderum inæqualitatem, quasi non & de pede eodem modo cōqueri liceat. Sed nolo pluribus. Nos itaq; Parisiensia pondera sequemur, à qua ratione Rhenana pondera apud aurifices plus uicesima quarta deficiunt parte: nempe in uncia, plus scrupulo: in marca, plus duella: in libra zygo statica, plus binis duellis, aut uncia beffe. Vnde & hodie in his regionibus duplicia pondera, Troiana pro Romana, quæ nos *γυνια* iudicamus, & Rhenana, quæ leuiora facta, non satis decorè, ut mihi quidem uidetur,

DE VNCIÆ PARTIBVS. CAP. IIII.

Vncia, duodecima libræ Romanæ pars, ab unitate dicta, primū diuiditur in duas semuncias, hoc est, in duas æquas partes. Semuncia signum uetustum est lineola, à pede S literæ infernè dextrorsum tracta cum extimo nodulo, ad hunc modum **S**. Rhenus hoc tempore Lod uocat, & ferè in minutioribus libræ dimensionibus utitur. Secūdo uncia secatur in tres æquas partes, quæ Duellæ nomen habent à duabus sextulis. Eius signum duo semicirculi **UU** uelut bina cornua, ad formam accentus breuis syllabæ. Est autè duella uncia triens.

C Tertio uncia partiū in quatuor æquas partes, quæ Sicilicū nomen accipiunt, qui ita dictus uidetur, quòd semunciam secet: cuius signum est **Q** in sinistrum latus uersa cauda, hoc modo **Q**. Et quemadmodū duella uncia triens est, ita sicilicū uncia quadrans est, semuncia uerò semis: quo pondere sunt Eduardæ Anglici, qui hodie Nobiles Rosati, didrachmi.

Quarto uncia in sex diuidit æquas partes, quibus Sextula nomen. Cicero pro Cecinna: Testamēto facto mulier moritur, facit hæc hæredem ex deunce & semuncia Cecinnam, ex duabus sextulis M. Fulcinium, libertum superioris uiri, Ebutio sextulam aspergit. Hæc Cicero. Quibus uerbis hæreditatem (inquit Budæus) Cicero in deuncem, semunciam, & tres sextulas diuisit: ex quo liquet, sextulam tertiam esse partem semunciae, & uncia sextam. Duas sextulas dixit pro tertia parte uncia, cum tamē aliud uocabulum latinum haberet, duellam scilicet: nam duæ sextulae duellam faciunt, unde & nomen, ut diximus, duellæ est. Sextula signū est duellæ dimidiū,

De asse & eius partibus

D unum cornu siue nota accentus brevis syllabæ, hemicyclium inferius, ad hunc modum . Quinto diuidit uncia in octo partes æquas; drachma his nomen: signum eius græcum, ueru desuper confossum, hoc modo . Quidam denarij notulam transuerse confossum ita pingunt , ut sit prope modum stellæ forma, quo modo in multis uetustis codicibus pernotatam reperisse se affirmat Leonardus à Portis. Hæc est, hæc inquam drachma est, quæ omnem uersat rem nummariam: quippe denarij argentei drachmæ pondus, ut dictum est, habebat. Sunt & didrachmi aurei Romani ueteres. Nostra uerò ætate aurei (Ducatos uocant & Coronatos) debebāt esse drachmæ pondere, sed ab illo mirè deficiunt: nam cum drachma habeat septuaginta duo grana, Hungarici quinque frequenter grani leuiore reperuntur: Italici, ut Florentini, ac Mediolanenses, septenis: Veneti senis, quamuis Leonardus siliqua duntaxat, hoc est, quaternis granis leuiore drachma esse contendat. Regalis antiquus Francicus duobus à drachmæ pondere deficit grani. Hispanici item sex, ut Veneti: Francici autem Coronati solati octonis leuiore sunt grani. Veneti & Pontificij, item Siculi coronati, denis. Rhenenses uerò undecim. Drachma igitur est octaua uncie pars, semuncie quarta, quam ineptè hodie uulgi Quintulam uocat, cum sit potius quartula: Argentarij grossum nominant, Sed scilicet ita suspendendus naso est uulgi, ut impostorū mysteria nemo intelligat. Sexto uncia diuiditur in partes XII, uelut as in duodecim uncias, & semisextula dicitur. Eius signum, ut sextulæ, sed ueru deorsum perfossum, quemadmodum drachma, ad hunc modum . Donatus in primam Phormionis scenam, putat à Cicerone libellam dictam, in Verrem actione tertia: Ecquis Volcatio, si sua sponte uenisset, unam libellam dedisset? Budæus libro primo de Asse, libellam pro asse æreo exponit, quamuis ipsam argenteam fuisse existimet. Septimo in partes XVIII. Tremis uocatur, in usu non admodum frequenti. Eius signum H. Octauo in partes XXIII. Scrupulum uocant siue gramma, quod Græcorum tot sint literæ. Quidam, ut exprimant, scriptulum primū uocatum putant, postea scripulum, abiecto t. Columella genere neutro usurpat. Prima syllaba uariè per u & y, apud meliores autores semper producta reperitur. Argentarij hodie denarium uocant, & XXXIII grana continere aiunt. Drachma certè terna habet scrupula: ter octo uiginti quatuor efficiunt. Eius signum duo SS cum transuersa linea, sic . Nono in XLVIII partes. Obolus dicitur græcè: Columella semiscrupulū uocat: est enim scrupuli dimidium: drachma igitur sex habet obolos. Eius signum est ueru iacens, singulis infernè superneque punctis, hoc modo . Decimo diuiditur uncia in partes septuaginta duas, bis siliquam uocant, quod sit siliquæ, de qua mox, dupla. Eius signum duo NN colligata inuicem, cum hypodiasoles sub extremis pedibus signo, ad hunc modum . Ea non est in usu apud autores, quod equidem sciam. Undecimo in partes XCVI. Cerates siue Ceraces quidam uocant, alij semiobolum, quippe dimidium oboli, de quo

A quo ex obolo non est difficile iudicare. Eius signū produnt Σ literam.

Duodecimo in partes CXLIII. Siliquas nomināt, de quibus Plin. lib. xv. cap. xxiiij. Digitorū, inquit, hominis est longitudo illis, & interim falcata pollicari latitudine. Græci *λοπάριον* appellāt, hoc est, siliquæ fructus granum, quod sextam scrupuli pendit partem, tertiam oboli, quaterna hordei grana. Eius signum est unicum N cum hypodiasoles utroq; sub pede signo, hoc modo N. Decimotertio uncia dispescitur in partes CXCI, ut siliqua ad eas sit Epitrita. *χαλκός* scribitur apud Suidam, qui ait obolum habere chalcos VI. qua ratione siliqua dupla esset ad chalcum. Plinius autem lib. xxi. cap. ult. ait obolum habere chalcos X. at codices errare puto. Quare hoc ita apud autores uariatum consultò relinquimus, & sesquitertiam rationē ad siliquam sequemur, ut chalcus sit oboli quarta pars, contineatq; nostratīa grana tria, cū siliqua habeat quatuor. Eius signū pingunt quē admodū Q, sed cauda ter curuata, quasi tria hemicyclia dextrorsum ducta, ad hunc modū Q_ω. Ultimo uncia secatur in partes 576. ut sit siliquæ quarta pars, scrupuli uicesima quarta, sicut scrupulum uncia est uicesima quarta, drachmæ uerò septuagesima secūda. Sitarion Græcis dicitur. Nam in scholijs super Alexipharmaca Nicandri legi, *ἑξάγων ἔχει λοπάτια καὶ δ'*. *λοπάριον σιταρία δ'*, hoc est, Hexagium siue sextula cōtinet siliquas XXXIII, siliqua grana quaterna. Huius negocij totius subiicietur typus ad huius capitis finem.

HIC uerò ingens operæ precium fecerimus, si in tanta non nominum modò, sed rerū etiam uarietate, Lectorem ita deducere possimus, ut absq; omni confusione, quæ dicta sunt, firma memoria comprehendere, ac conseruare possit. Neq; enim nudæ rerum descriptiones, etiam oculis subiectæ, tam citò radices egerint in Lectoris memoria, nisi etiā intelligat, quæ huius structuræ bases, quæ negocij sint fundamenta. Quare nos hīc uelut ecclasi quadam didascalica utemur ad cōfirmandam Lectoris nō omnino C stupidi memoriā. Primū igitur hoc notandū. Cū in rerum diuisione numero in primis sit opus, prudenter sanè ac circūspectè maiores nostros fecisse, qui duodenariū potissimū elegerint, oppidò aptum omnibus suis partibus, ut ullus alius esse possit numerus. Quanquam (ut uerum fateamur) nullus est numerus, quin suam habeat perfectionē, quemadmodum de denario ac senario Vitruuius lib. iij. de alijs alijs, ut Martianus Capella, uaria scripserunt. Ad rerum tamen diuisionem nullus duodenario cōmodior, quod & Chaldæis, scientiarum inuentoribus, & Ægyptijs, denique mathematicis omnibus placuisse uidemus. Eum porrò numerum Romani Afsis nomine appellarunt, ac multis rebus, ut initio huius cōmentationis diximus, adaptarunt. Monádas præterea eius, ab unitate uncias dixerunt. In eius autem, hoc est, afsis diuisione, binæ (quod admodum mirum est) partiū eius appellationes ortæ sunt, quod & ipsum antè in primo capite obiter inuimus. Alteræ à toto, ut cū dicimus, trientem, quadrantē, sextantē; intelligitur enim totius tertia, quarta ac sexta pars, non tres, qua-

De asse & eius partibus

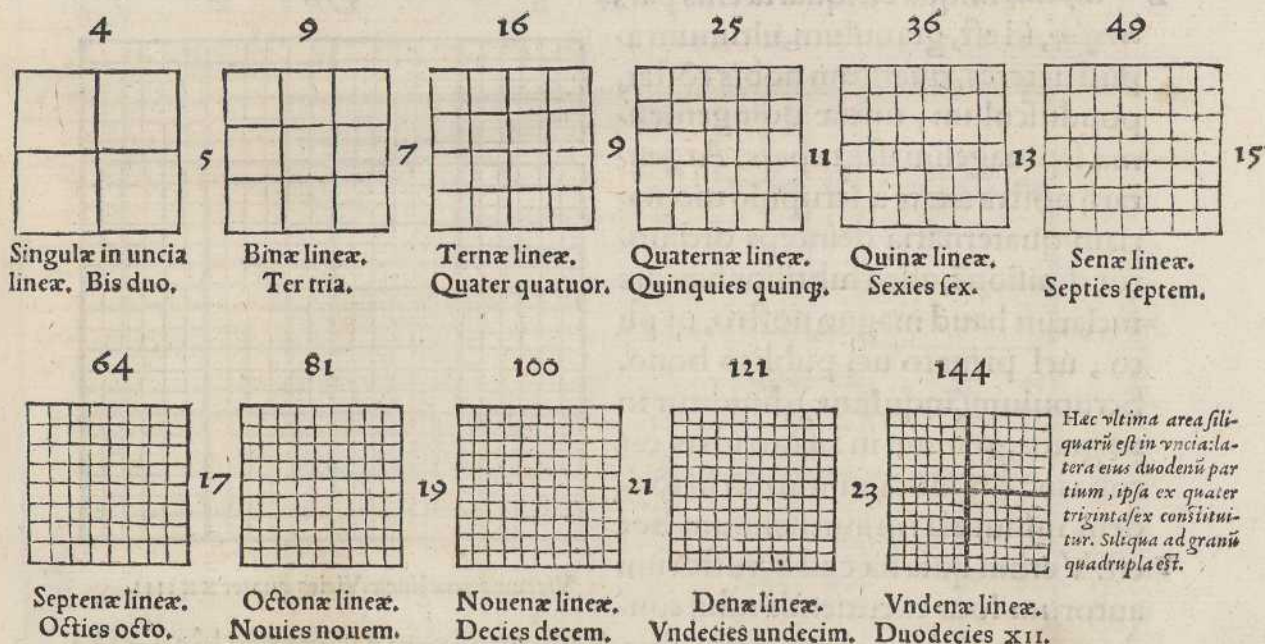
D tuor ac sex totius partes, siue unciae. Et in his quidem, ut maior est nominis appellatio, ita res est minor. Sextans enim appellatione nominis maior quadrante est, at re ipsa quadrans sextante est maior sesquiplo, ut qui tres habeat uncias, cum sextans duas duntaxat. Tria autem ad duo, sesquipla est ratio, Græcis hemiolia. Ita quadrans maior quidem triente est ipsa nominis appellatione, re ipsa uerò Epitrito minor, cum triens quatuor contineat uncias, quadrans tres duntaxat: quatuor uerò ad tria, proportio est sesquitercia, quæ Græcis Epitrite. Alteræ appellationes sunt à numero partium totius, non ab ipso toto: ut quincunx, quinque unciae, non quinta assis pars, quippe qui ipso nominis sono quinque uncias innuit. Ita septunx, septem unciae, non septima assis pars: ita bes, octo unciae, dodrans, nouem, ac deinceps, dicti intelliguntur. Percepta igitur ac probè intellecta hac appellationum differentia, multos errores euitabimus, quos supputando quis incidere facile possit, quod ipsi in nobis, ac in alijs sæpe experti sumus. Et hæc quidem in assis diuisione difficultas appellationum.

Verum non idem in unciae partibus accidit, ubi perpetuò appellatio est, aut apertè à toto, ut sextula, semisextula: aut per se sunt nomina posita, quæ tamen ipsa à toto dicunt, ut drachma, scrupulum, obolus, siliqua. Est enim drachma octaua unciae pars, non autem quæ contineat octo unciae partes: scrupulum uicesima quarta unciae pars, non autem quæ contineat XXIIII unciae partes. Hæc de appellationibus hætenus. Atqui has iam dictas unciae partes oculis subiicere non melius poteris, quàm per quadratorum quadra, ut sicilicet per IIII , in uno quadro, quadra, quando lateribus singulis quadri, in medio per singula puncta diuisis, ac ab eis punctis in transuersum lineis singulis ductis, quæ ad angulos rectos se intersecant, ad hunc modum \boxplus : hinc enim in uno quadro quaterna efficies quadra. Huiusmodi sectio per unicam lineam, sed bis ductam, accipit multiplicationem numeri binarij. Bis duo fiunt quatuor. Sin idem quadrum binis in

F lateribus punctis, binis item lineis sic bis ductis secetur, ad hunc modum $\boxplus\boxplus$ sectio hæc multiplicationem ternarij accipiet. Ter tria fiunt nouem. Porro si ternas lineas in quadro sic transuersas duxeris ad huncce modum $\boxplus\boxplus\boxplus$, sectio hæc multiplicationem quaternarij habebit. Quater quatuor fiunt XVI . Denique si quaternæ lineæ in quadro sic transuersæ ducantur, eueniet multiplicatio quinarij. Quinquies quinque fiunt XXV . Ita *ναβολικὸς*, qui uis numerus per aduerbium suum multiplicatus, dabit quadrum suæ multiplicationis omnibus partibus internis uerè quadratis, perpetuò numeris multiplicationis unitate excedentibus lineas in quadro ductas. In sicilicet enim quadrato una linea bis ducta, intus quatuor efficiet quadrata, sed numerus multiplicationis est binarius. Bis duo sunt quatuor. In proximo inde quadrato duabus lineis bis ductis, fiunt nouem in uno quadro quadra: ubi multiplicationis numerus est ternarius. Rursus in quadrato sequente, cum tres lineæ secant quadratum, quaternarius tamen multiplicationis eius est numerus, Ita deinceps perpetuò multiplicationis nume-

rus

A rus unitate excedit lineas, quadrum ad angulos rectos secantes. Huius theoriæ undecim quadrata oculis subiiciemus, ex quibus reliqua facile expedientur. Vbi id etiam mirum est, differentiam inter ea quadrata proximis quibusque imparibus numeris constare, à quinario ccepto principio. Primum nanque quadratum, quod est pro siciliqui ratione, quatuor intra se habet quadrata. At post ipsum proximum, IX. differentia inter ea quinq;. Ita inter secundum ac tertium quadrata differentia VII. Inter tertium ac quartum differentia IX. Atque ita in postera, imparibus numeris proximis. Sed nunc ipsa quadrata X I ponere placuit, cum summa ex multiplicatione producta aduerbii & numeri eius, ac interposita differentia, donec ad 144. partes perueniamus, qui est siliquarum in uncia una, quæ quaterna habent grana, numerus. At granorū omnium in una uncia quadrum postremò adijciemus.

Hæc vltima area siliquarū est in uncia: latera eius duodenū partium, ipsa ex quater triginta sex constituitur. Siliqua ad granū quadrupla est.

C Hæc cum in infinitum deduci queant, in nostro tamen negotio ter dumtaxat incidunt, nempe in siciliquo, siliqua, & sitario siue grano. Sed ad hoc introducta nobis sunt, ut Lector assuescat uncia partes quadris adaptare, idq; ad confirmandam tot ac tantarum rerum memoriam. Cæterum quadratam quanq; aream in duas, tres, quatuor secare partes, ac etiam plures ad scrupulum usq;, quæ est uicesima quarta uncia pars, haud sanè difficile fuerit, etiamsi latera inæquales habeant diuisiones, maximè semuncia, duellæ, drachmæ, &c. At in oboli ac sequentium arearum habenda diuisionis ratio est: de quibus breuiter dicendum, ut Lector ipse sibi ex nuda descriptione eas fingere queat. Oboli igitur area in oppositis lateribus alteris senas, in alteris octonas habet partes, quæ inuicem ductæ, 48 efficiunt: tot enim oboli sunt in uncia. In bisiliqua, altera latera partes ha-

De asse & partibus eius

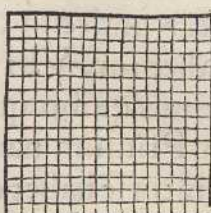
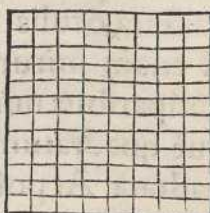
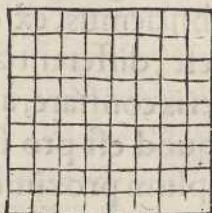
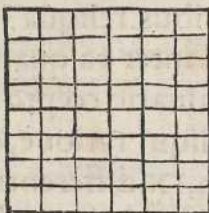
D

48. oboli in uncia.

72. bisiliquæ.

Ceraces 96.

Chalci 192.

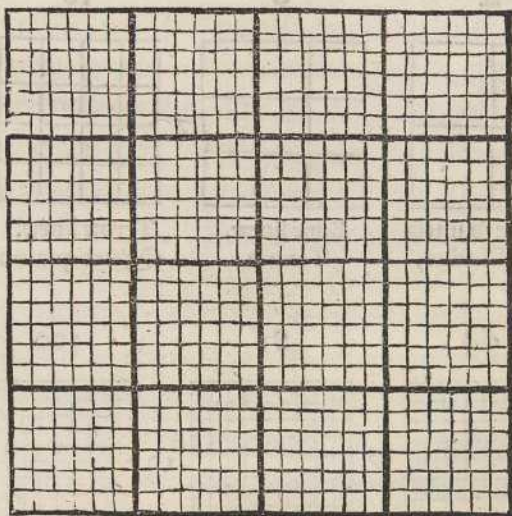

bent octonas, altera nouenas, quæ inuicem ductæ faciunt 72. Tot enim sunt bisiliquæ in uncia. Ceracis area in alteris lateribus item octonas, in alteris duodenas, 96 in uncia. Chalci area duodenis ac denis senis partibus ducitur, quæ efficient 192 chalcos in una uncia, si siliquam epitritam ad chalcum constituemus, ut typis hîc apparet. Inter chalcum ac ceracem siliqua est, cuius paulò antè typus inter superiores sex erat ultimus.

E

κορράτιον siliqua est: quarta eius pars σταγίον, id est, granulum, ultimum apud ueteres, quantum nobis cōstat, pondusculum, uncia quingentesima septuagesima sexta pars. Argentarij nostra ætate à scrupulo uicenariam quaternariâ deinceps ordiuntur diuisionē, adeò subtilior hæc ars inclaruit haud magno nostro, ut pu to, uel priuato uel publico bono. Scrupulum (inquiunt) diuiditur in 24 grana, granum in 24 carrubas, carruba in 24 minuta, minutum in totidem minutula: minutissimum hoc

576

F

est. Verùm quia hæc ad uetustorum autorum loca excutienda nihil conducunt, consultò nobis omittuntur. Sed appositum eccum tibi hîc σταγίον typum, ultimū omnium: cuius latera uicentū quaternū sunt partium, quibus in se ductis, producentur grana 576. Verùm nunc tempus est, ut quæ hæcenus diximus omnia, in unum typum cōiiciamus, ubi tum Marcæ, tum libræ & Romanæ & zygo staticæ partes, hoc est, uncia cum partibus, uelut uno aspectu conspici queant.

Vicenæ ternæ lineæ. Vicies quater $\times \times \text{IIII}$.

CAP. V.

Videbimur autē fortasse nō inutile operæ precium facere, si, quæ omniū uncia partium inter se sit ratio, percenseamus: sic enim facilius memoriæ cōmendauerimus, fluxa alioqui & minuta, nisi cōmuni animi cōceptu firmentur. Vncia igitur ad omnes suas partes eam habet proportionē, quam diuisionis numerus indicat. Id ut clarius intelligatur, latius explicandū est. Vncia sanè ad semunciam dupla est: diuidit enim uncia in duas semuncias. Eadem uncia ad duellam tripla est, quippe quæ in tres duellas secatur. Ira ad siciliquū quadrupla, ad sextulam sextupla, ad drachmam octupla, ad semisextulam duodecupla siue libralis, ad tremissem sesquilateralis, & in reliquis sequentibus eodem modo. Sed libet singularū uncia partium rationē inquirere, & primū ad suam cuiusque proximā. Semuncia igitur ad duellam est sesquiplus siue sesquialtera: continet enim semuncia duellam semel, & alterā item eius partē, nempe eius dimidiū. Duella ad siciliquū sesquitercia, quam Græci Epitriten nominant. Cōtinet enim duella siciliquū semel, ac tertiā insuper eius partē. Siciliquus ad sextulā rursus sesquiplus: sextula ad drachmā, sesquitercia: drachma ad semisextulā, sesquialtera: ita & semisextula ad tremissem. At tremis ad scrupulum sesquitercius: scrupulū ad obolum, duplum: obolus ad bisfiliquā, sesquiplus: bisfiliqua ad semiobolū siue ceracem, sesquitercia: semiobolus ad filiquā, sesquialter: filiqua ad chalcū, sesquitercia: chalcus ad granum, triplus. Porro earundem partium proportionēs ad tertiā quancūque ita habent: Semunciae ad filiquū, duellæ ad sextulam, siciliqui ad drachmā, sextulæ ad semisextulam, semisextulæ ad scrupulū, oboli ad semiobolū, bisfiliquæ ad filiquam, semioboli ad chalcum, ubique ratio dupla. At drachmæ ad tremissem dupla sesquiquarta: continet enim drachma bis tremissem & quartam eius partē. Tremissis uerò ad obolum ratio dupla superbipartiens tertias: cōtinet enim tremis obolum bis, & eius præterea bessem, duas tertias uulgus uocat. Denique scrupuli ad bisfiliquam tripla, filiquæ ad granum quadrupla. Sed hæc hæc tenus. Nostri ætate monetarii, aurifices, nummulariique doctiores libram suam à semuncia auspicantur, cuius numerus est granorum 288. Sed in medijs diuisionibus cum hac nō conueniunt. Nam multiplex genus, ut duplum, triplum, quadruplū, obseruant, omissis superparticularis generis speciebus, hemiolia ac epitrita, quæ usu longo ex duplicibus coniectant. Sed & huius rei hic est typus.

Quota quæq; uncia pars.	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{3}$	$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{6}$	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{12}$	$\frac{1}{18}$	$\frac{1}{24}$	$\frac{1}{48}$	$\frac{1}{72}$	$\frac{1}{96}$	$\frac{1}{144}$	$\frac{1}{192}$	$\frac{1}{576}$
Quot grana in fin- gulis.	288	192	144	96	72	48	32	24	12	8	6	4	3	1
Partium uncia; uetu- sta signa.	Σ	υυ	ρ	υ	✕	ψ	Η	SS	÷	MY	Z	N	Qw	◊

Proximorum tertio-
rumq; proportiones

<i>Sesquial.</i>	<i>Sesquial.</i>	<i>Sesquial.</i>	<i>Sesquial.</i>	<i>Sesquial.</i>	<i>Sesquial.</i>	<i>Sesquial.</i>	<i>Sesquial.</i>	<i>Dupla</i>	<i>Sesquial.</i>	<i>Sesquial.</i>	<i>Sesquial.</i>	<i>Sesquial.</i>	<i>Tripla.</i>
<i>Dupla</i>	<i>dupla</i>	<i>dupla</i>	<i>dupla</i>	<i>dupla</i>	<i>dupla</i>	<i>dupla</i>	<i>dupla</i>	<i>Tripla</i>	<i>dupla</i>	<i>dupla</i>	<i>dupla</i>	<i>dupla</i>	<i>quadrupla</i>
<i>Sesquial.</i>							<i>Supremis tertias.</i>						

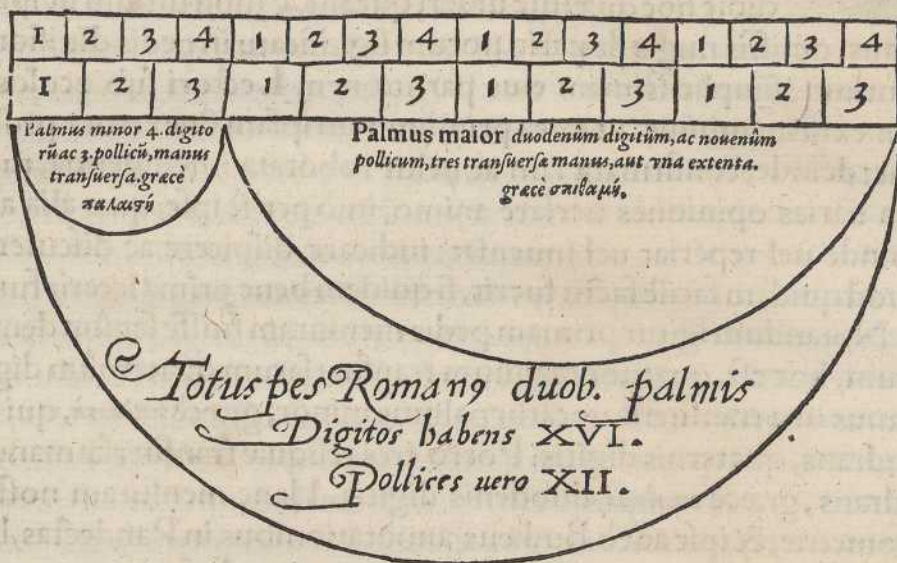
A DE PEDE ROMANO AC EIVS PARTIBVS.
CAPVT VI.

Væres breuiter doceri uult, in ea si Lectorem per longas ambages trahas, ac uelut suspensum detineas, odiosum id sanè ac intolerabile. Quod multi tamen aded non cauerunt, ut studiose hoc quæsisse uideri queant. Quod uitium ut ipsi effugeremus, omiſſis nugis de uario uocum ſignificatu in pedis diuiſione obuenientium, ſimpliciſſimam eius partitionem Lectori ſub oculos ponendam exiſtimauimus, ut ex ea primùm rem ipſam ſine errore probè intelligat: deinde, confirmata iam ac uelut roborata intelligentia, tutò autorum uarias opiniones uerſare animo, imò per ſe ipſe, quæ alia atque alia ſubinde uel reperiât uel inueniat, iudicare, diſpicere ac diſcutere queat. Quod quidem facile factu fuerit, ſi quidem bene prima iecerit fundamenta. Notandum igitur primam pedis meſuram fuiſſe ſenùm denùm digitorum, hoc eſt, quatuor manuum tranſuerſarum quaternùm digitorum. Manus una tranſuerſa uocatur palmus minor, græcè *πάλαιον*, qui eſt pedis quadrans, quaternis digitis. Porro tres reliquæ tranſuerſæ manus, latinè dodrans, græcè *σπίλαρον*, duodenis digitis. Hanc meſuram noſtra ætate Geometræ, & ipſe aded Budæus annotationibus in Pandectas, haud ſcio quo autore, palmum maiorem uocant, commoda ſanè ac apta ad minorem palmum comparatione, ut ſit triplus ad minorem, extenta manus ſiue expaſſa, pollice & minimo digito. Hiſce duobus palmis uulguſ hodie utitur in metiendis calceis, nempe manu extenta pro maiore palmo, qui eſt trium tranſuerſarum manuum, & deinde medio in tergum inclinato digito ad mediàm iuncturam. Verùm quandò ſenùm denùm digitorum numerus in Aſſis rationem minus aptè uenire poſſet, duodecim pollices inuenti ſunt, nempe ut quaternis digitis, quot ſunt in tranſuerſa manu, ſiue minore palmo, æquarentur terni pollices. Item ruruſ duodenis digitis, quot ſunt trium tranſuerſarum manuum, ſiue palmi maioris, comparantur noueni pollices, qui conficiunt pedis dodrantem. Id etiamnum manet apud noſtræ ætatis operarios. Pollex igitur eſt pedis uncia: bini pollices, ſextans: terni, quadrans: id eſt palmus minor quaternùm digitorum, ut diximus, græcè *πάλαιον*: quaterni, triens: quini, quincunx: ſeni, ſemis: ſepteni, ſeptunx: octoni, bes: noueni, dodrans ſiue palmus maior, græcè *σπίλαρον*, ut dictum eſt: deni pollices, dextans: undeni, deunx: duodeni poſtremò as ſiue pes. Ita perpetuò ternis pollicibus reſpondent quaterni digiti. Hæc ita ſimpliciter tradita ac memoriæ infixæ, facile aperiunt uiam ad omnes alias in metiendi arte meſuras capeſſendas. Atqui hæc pedis ratio, ex duobus quæ initio capitis tertij propoſuimus, erat alterum ad omnia ualorum inanità expedienda: cuius rei nunc typum exhibemus, ſubiuncturi quadrantem Pariſini pedis, qui huic tractationi longè aptior eſt eo quem Leonardus à Portis nobis exhibuit. Vter uerò Romanis in uſu fuerit, id haud admodum referre puto (utrunque enim diuerſis temporibus

De asse & eius partibus

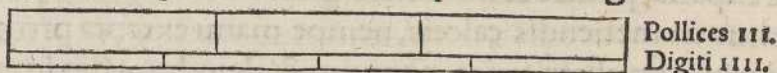
habuisse possunt) id magis attendendum, uter rei, quam hîc tractamus, accommodatior: quod de Parisino adeò uerum est, ut nihil prorsus dubitemus, cui & pondera & inania bellissimè congruunt. Nec in tot difficultates incidemus, ut is, qui nuper neglectis ponderibus, unica huius negocij basi, nobis hæc adeò ex certis incerta fecit.

Comparatua qua-
litas, nō vera quan-
titas expressa: com-
paratur enim digi-
ti ad pollices, omis-
sa omnium quanti-
tate. Horū enim so-
liorum spaciū, pe-
dis longitudinē ca-
pere non poterat.
Quadrantē tamen
exhibemus ternis
uncijs, ex quo totus
pes nullo negotio
certō haberi potest.
Quod si cui ea desi-
gnatio non satisfac-
erit, is exemplo no-
stro è Luetia adfer-
ri sibi curet.

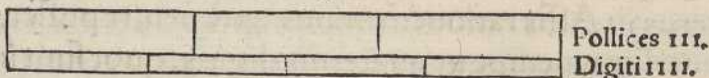
Quadrans pedis Parisien. III. poll. IIII. digitis.

A D. Vuilhelmo Budæo
habet Glareanus.

Quadrans pedis urbis Augustæ Vindelicorum.

Leonardus à Portis scribit hunc
Romanū esse, sed ad hanc rem
prorsus incommodus est.

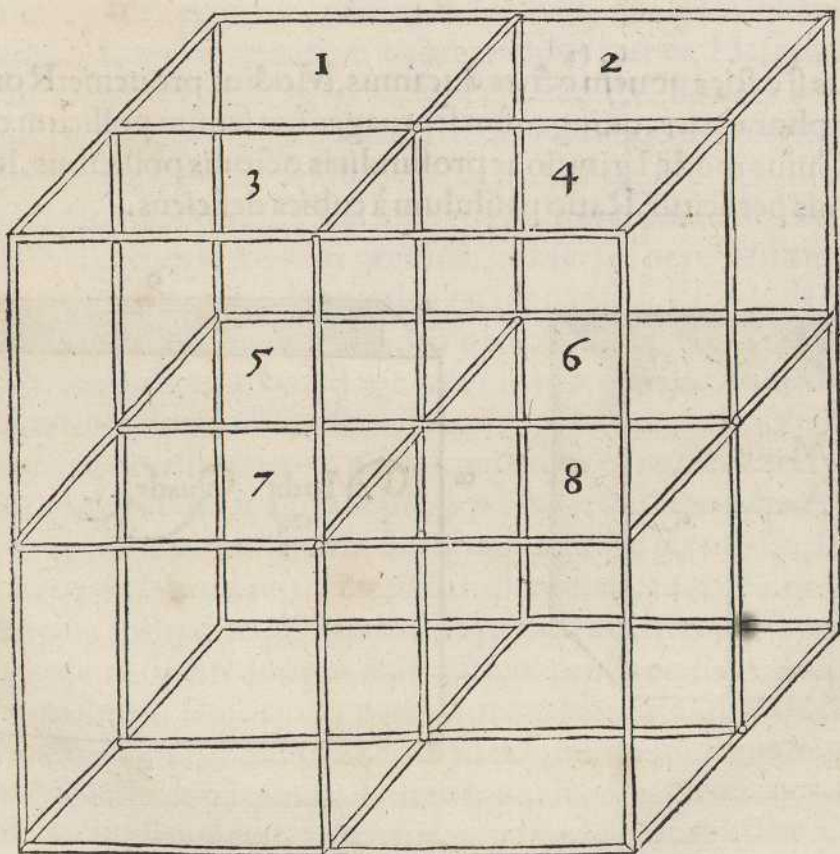

DE VASIS GEOMETRICIS APVD AVTORES CELE-
bratis, in quadrum certum ac indubitatum per pedis Romani mensuram
cogendis. CAP. VII.

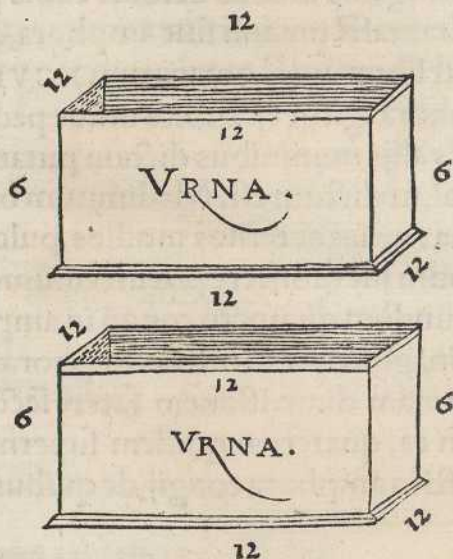
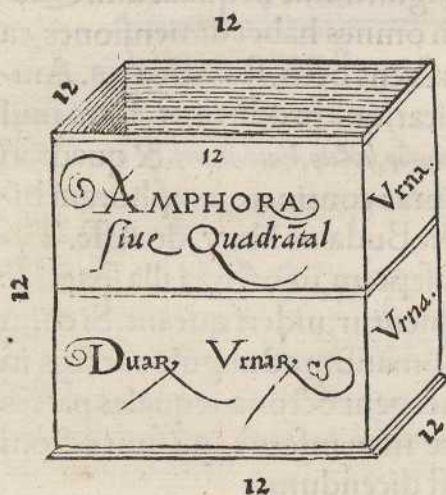
Non est uisum necesse hoc loco præfari, uarios esse mensurarū
ordines siue modos, ut maximarū culeus est, mediarū ampho-
ra, minimarū sextarius, quando ex una pedis mensura omnes
ex æquo prodeunt. Quapropter quicuncq; pedis rationem at-
tenderit, mediam uiam, quæ tutissima est, ingressus, is facillimè tum mīno-
ra, tum maiora expediet. Id autē in primis notandum: cum triplex sit men-
sura, longitudo, latitudo ac profunditas, & longū propriè dicamus, quod
longius est, ut Ptolemæus ait lib. i. Geograph. cap. vi. sub finem, in cubis
tamen ac globis tres hæ mensuræ eadem uidentur. Verū differre eas si-
tu ac positione, nō est dubiū, quod de lineis, superficiebus, ac corporibus
apud Geometras in confesso est. Ex pedis autē Romani longitudine, tan-
quam certa quasi radice ac regula, omnes mensuræ in quadra certa deduci
possunt,

- A possunt, quamuis illa fiant nōnunquā altera parte longiora, ita ut non sint omnino cuba, sed proximè tamen ad quadrum accedentia, & ferè multiplicatione cubica, nomine inter aduerbia incluso. Ad quam rem pollices, hoc est, uncia pedis, sunt accōmodabiles, ut nulla alia mensura aptior. Vnde quemadmodum primæ cubi species multiplicando nascuntur: dicendo enim, bis duo bis, producūtur octo in quadrum: ter tria ter, uigintiseptem: ita dicendo, duodecies duodecim duodecies, producitur cubus millenis septingenis uicenis octonis cubis pollicari magnitudine in quadrum. Quadrantal Romanū siue amphora, quæ pedē in omnes habet dimensiones, ea est librarum Romanarum XCVI, congios habens octo, sextarios 48. Amphora igitur ex cubica unius pedis multiplicatione producitur. Eam multis alijs nominibus dictam putant, *λεπρέμιον, στέμιον, λυβιον, ἡμιπέδιον*, & quadrantal, ut dictum est. Medimnum binas amphoras continere, amphoram binas urnas ac ternos modios, pulchrè ostendit Budæus lib. v. de Asse. Typum hīc subijcere placuit columellis uigintiseptem, ut octona illa spacia, secundum quæ octo congij in amphora continentur, uideri queant. Si enim imaginemur in medio amphoræ, pedem Romanum ad angulos rectos in trinam dimensionem facere sectionem, emergent octonæ æquales partes in ea, quaternæ quidem supernè, quaternæ item infernè, qui sunt octoni isti in amphora congij, de quibus paulò pōst dicendum.
- B

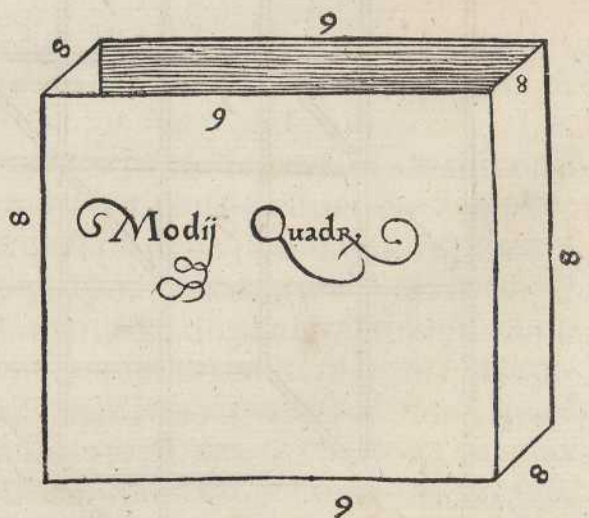

De asse & eius partibus

A AMPHORA AE dimidium uocatur Vrna. Fit, si duodecies duodecim sexies ducas, octingenū sexagenū quaternū pollicum quadrorum. Cuius urnae longitudo ac latitudo integri, sed profunditas dimidiati pedis mensu explicabitur. Ratio quidem quadra, sed dimidio à cubica deficiens. Vrna triticarium sextarium Friburgensem continet, si uas cui leuiter imponitur sextarius, uel semel, uel bis concutiat: alioqui cumulatior est aliquantulum sextarius quàm urna, exigua sanè differentia.

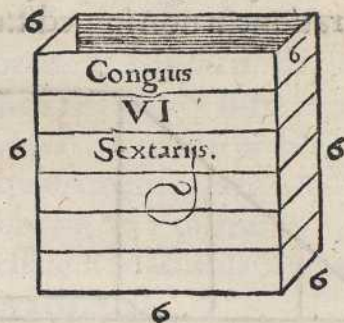

B Rursus si octies nouem octies ducamus, Modius proueniet Romanus, tertia amphorae pars, quingenū septuagenū senū pollicum quadrorum. Cuius modij latitudo ac profunditas octonis pollicibus, longitudo nouenis perficitur. Ratio paululum à cubica deficiens.

CON-

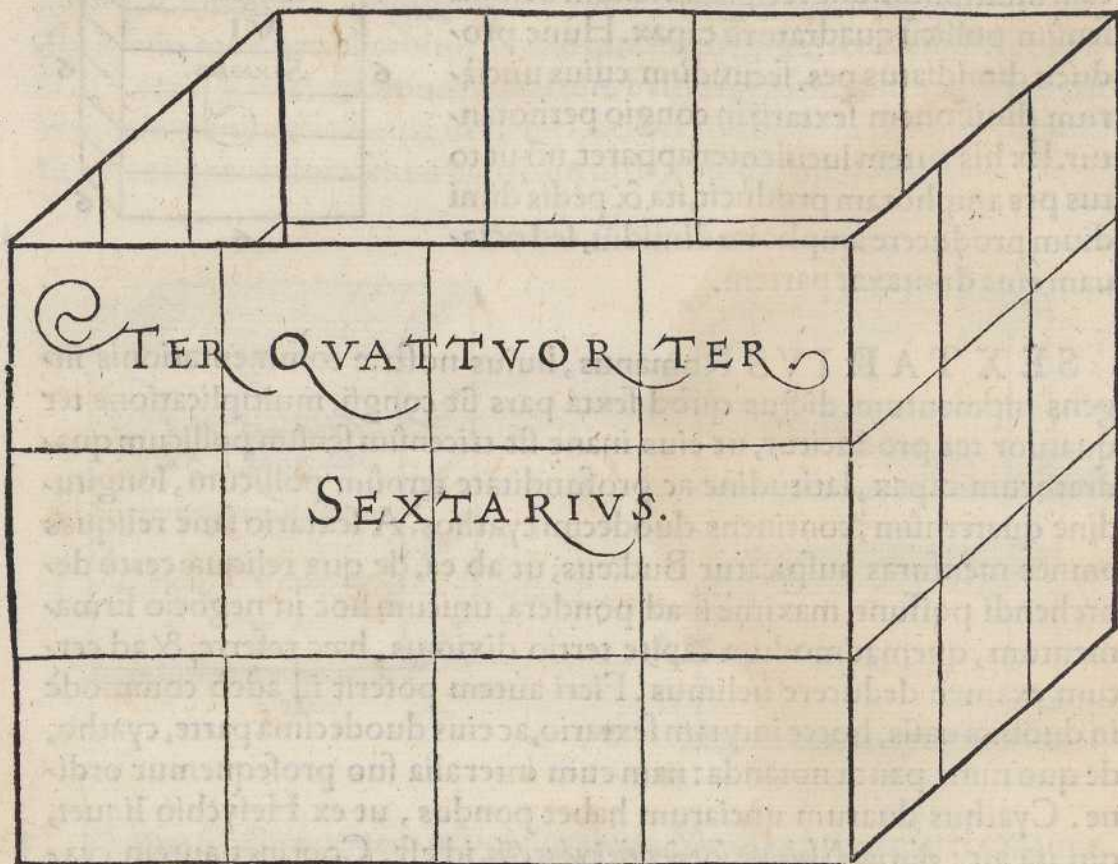
A **CONGIUS** inter reliqua uasa celeberrimū, sexies sex, sexies, æquā ac uerē cubicam multiplicationē recipit, ducentū denū senū pollicū quadratorū capax. Hunc producit dimidiatus pes, secundū cuius unciarum diuisionem sextarij in congio pernotantur. Ex his autem luculenter apparet, nō ut totus pes amphoram producit, ita & pedis dimidium producere amphoræ dimidiū, sed octauam eius duntaxat partem.

B **SEXTARIUS** Romanus, huius nostræ commentationis ingens momentum, dictus quod sexta pars sit congij, multiplicatione ter quatuor ter producitur, ut eius inane sit tricenū senū pollicum quadratorum capax, latitudine ac profunditate ternū pollicum, longitudine quaternū, continens duodecim cyathos. A sextario sanè reliquas omnes mensuras auspicatur Budæus, ut ab ea, de qua reliquæ certò deprehendi possunt, maximè si ad pondera, unicum hoc in negotio firmitamentum, quemadmodum capite tertio diximus, hæc referre, & ad certum examen deducere uelimus. Fieri autem poterit id adedò commodè in duobus uasis, hocce inquam sextario, ac eius duodecima parte, cyatho, de quo nunc pauca notanda: nam eum inter alia suo prosequemur ordine. Cyathus duarum unciarum habet pondus, ut ex Hesychio liquet, qui ita ait: *ἡ ἑξήτα δὲ λυγὰ δὲ ὑποπνὸς ἑξήτας δύο.* id est, Continet autem cyathus liquoris alicuius uncias duas. Facito inane, cuius longitudo duorum sit pollicum, latitudo sesquipollicis, profunditas unius, uidelicet ut sit capax ternū pollicum. Tum uerò statue libram, in cuius alteram lancem ponito duarum unciarum pondus, in alteram uerò tantum uel uini **C** uel aquæ, ut libræ examen ad angulos rectos constet. Eum inde liquorem fundito in cauum illud inane, & uidebis impleri superficietenus: quod ni fiat, falsa fuerit probatio. Sed agè iam idem de sextario ostendamus. Isidorus sextarium dupondium facit, hoc est, quaternū ac uicē unciarum. Facito tibi rursus inane x x x v i. pollicum capax, uidelicet cuius longitudo sit quaternū, latitudo ac profunditas ternū pollicum. Statuito libram, in cuius alteram lancem duas ponito libras Romanas, in alteram tantum liquoris infundito, ut æquilibrium constet: eum deinde liquorem in illud inane infundito, & liquoris superficies extrema respondebit labris adamussim. In his duobus uasis efficax probatio sufficiens fuerit ad omnium uasorum æquitatem probandam. Hic causari inæqualitatem ponderum in uino & aqua, iniquum fuerit, non minus quàm pedem ac ipsa pondera non æqua causari. Lutetianus siue Parisiensis pes, ac publica pondera eiusdem urbis, pulcherrimè respondent: alibi scio deficient. Nihil autem stultius quàm dicere, uinum & aquam pondere differre.

De asse & eius partibus

Fieri potest ut in aliqua magna summa uno cyatho differant, at id nostrā rationem non impedit: ut in sextario cochlearis uncia, in congio cochlear.

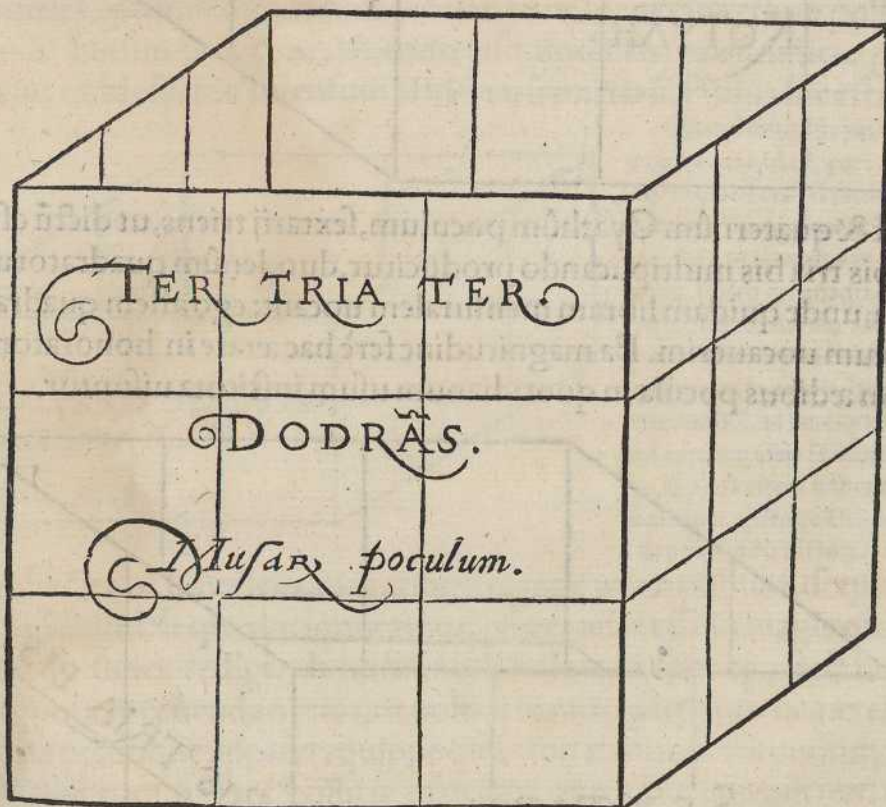
Cya thi	XII	Sextarius as	II libræ.	TER QVATTVOR TER	Sesquichœpina. Dimidium mensure Friburg. Brisgoe.
	XI	Deunx	I lib. & X un.		
	X	Dextans	I lib. & VIII un.		
	IX	Dodrans	I lib. & VI un.	TER TRIA TER —	{ Dimidiū mēsure Basilien. Musarum poculum.
	VIII	Bes	I lib. & IIII un.	TER QVATTVOR BIS	Cheopina. Dimidiū Pintæ.
	VII	Septunx	I lib. & II un.		
	VI	Semis	I libra.	TER TRIA BIS —	{ Hemina, ποτήριον, τριβλίον, Benedictinorū poculum.
	V	Quincunx	X uncia.		
	IIII	Triens	VIII uncia.	BIS TRIA BIS	
	III	Quadrans	VI uncia.		Gratiarum poculum.
	II	Sextans	IIII uncia.		
	I	Vncia sext.	II uncia.		

Videntur autem mihi, ni fallar, apud priscos pocula fuisse, quorum, quod duorū fuit cyathorum capax, sextantis habuit nomen: quod trium, quadrantis: quod quatuor, trientis. Atq; haud scio an omnium assis partium, ut quincuncis, septuncis ac dextantis. Nomina ferè omniū partium legunt uariè apud autores. Sextantis, Martialis: Sextantes Calliste duos infunde Falerni. Quadrantis, quod Gratiarū fuit. Idem: Quadrantē du-
plices

A plices de seniore cado, Triētis. Idem: Seruabor dominæ Ruffe triente tuo. quod uocabulum est & apud Persium ac Propertium. Quincuncis, semisis & besis. Idem: Quincunces, & sex cyathos, bessemq; bibamus. (Dodrans Musarum poculum est.) Deuncis. Idem: Misceri sibi protinus deunces. Budæus autem lib. v. nō magis pocula quàm mensuras ea nomina significare putat, quod facillè credo. Martialis lib. viij. ad Posthumiā, bessem uidetur scutulam uocare, cū inquit: Bessem ad scutulam sexto peruenimus anno, Post hunc in cotula rasa selibra data est.

Quod si ter tria ter ducas, uerum cubum, nouenūm cyathūm produces, Poëtarum, ἢ τὸ τῷ θ' . μυσῶν ποτήριον, olim ebriorum iudicatum, quod hodie sobriorū esset. Meminit Horat. lib. iij. Carm. ode xix. Ternos ter cyathos attonitus petet Vates. Et Ausonius in grypho ternarij: Ter bibe, uel toties ternos, sic mystica lex est. Basiliensis mensuræ dimidium. Sobrij hominis in singulos epulatus iusta mensura, tribus cyathis minor sextario.

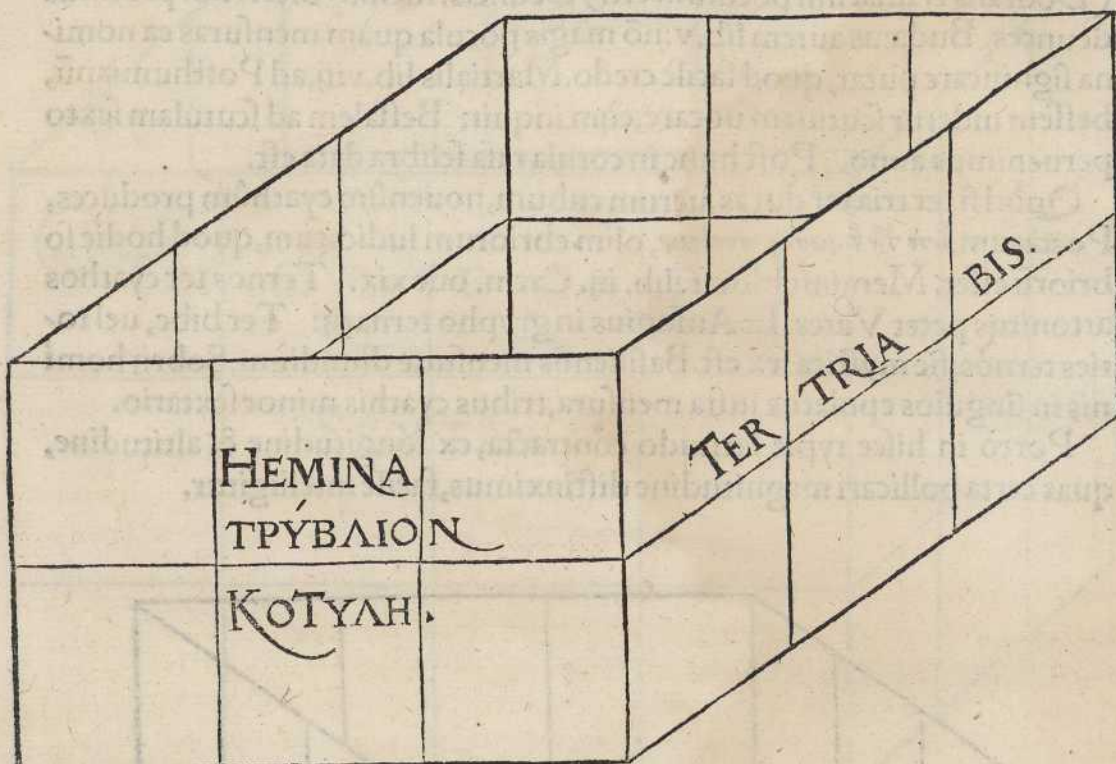
B Porro in hisce typis latitudo contracta, ex longitudine & altitudine, quas certa pollicari magnitudine distinximus, facillè intelligitur.

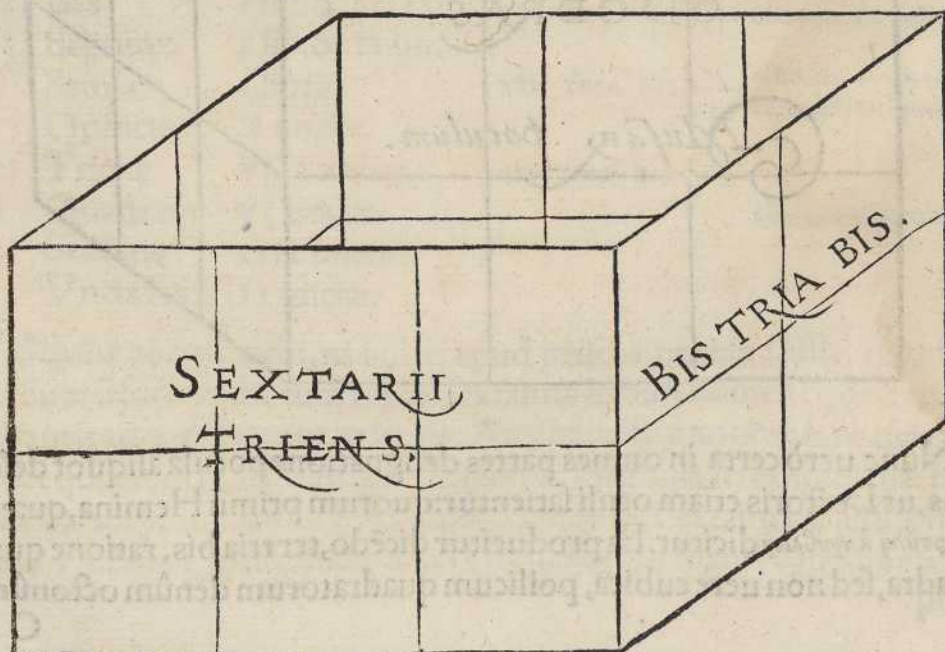
Nunc uerò certa in omnes partes designatione pocula aliquot describe mus, ut Lectoris etiam oculi satientur: quorum primū Hemina, quæ græcè ἡμύλη ἢ ἡμύλιον dicitur. Ea producitur dicēdo, ter tria bis, ratione quidem quadra, sed non uerè cubica, pollicum quadratorum denūm octonūm spa

De asse & eius partibus

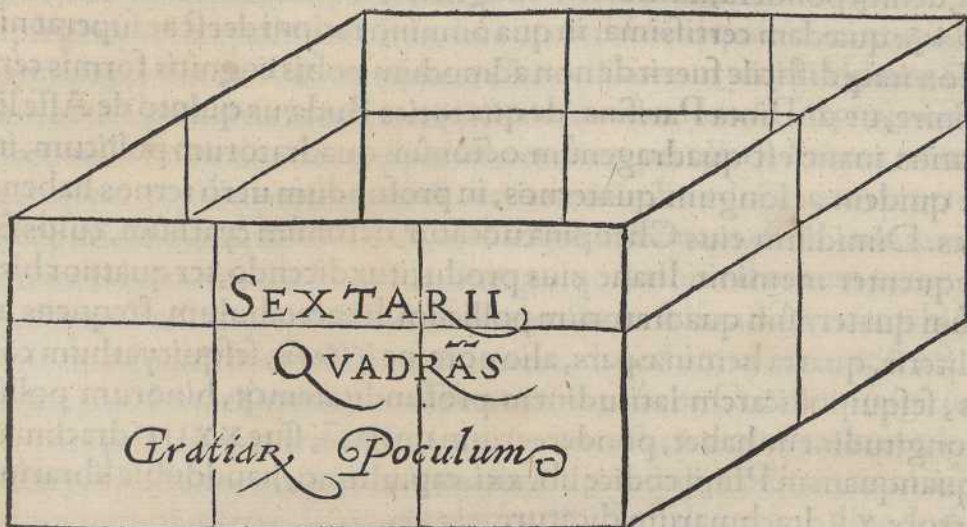
cium cōplexa. Vasis longitudo latitudoq̃ trinūm pollicū, profunditas binūm, Sextarij dimidiū, ut ex superioribus patet. Pōdus eius libra, hoc est, XII unciaē, Cyathos habet VI, Benedictinorū poculū, Eius hic est typus.

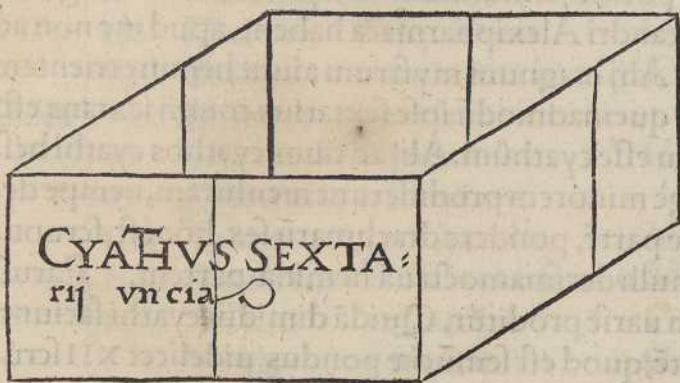
Est & quaternūm Cyathūm poculum, sextarij triens, ut dictū est. Inane eius bis tria bis multiplicando producitur, duodenūm quadratorum pollicum, unde quidam libram mensuralem uocant; ego assem quadratorum pollicum uocauerim. Ea magnitudine ferè hac ætate in honoratorum uirorum ædibus pocula in quotidianum usum instituta uisuntur,

- A Porro triū cyathorū poculū, Gratijs sobrietatiq; dicatū, produces, si latitudo binorū pollicū, longitudo trinū, profunditas sesquipollice expediat. Id sextarij quadrans apud autores dicit. Et Liuius lib. v. ab v. c. uocat Quartariū, uiduarū ac uirginū poculum nostra ætate. Eius hic est typus.

- B Sequitur Cyathus, duodecima sextarij pars. Inane eius trium pollicum, longitudo binū pollicum, latitudo sesquipollicis, profunditas pollex. Pōdus, ut ex Hesychio ostensum est, binarū unciarū. Huius hic est typus.

Quemadmodū cyathus est sextarij uncia, id est, pars x i i, ita cochlear est cyathi uncia. Diuiditur enim sic cyathus in x i i cochlearia, ut sextarius in x i i cyathos. Porro quemadmodū sextarij partes secundū assis diuisionem factæ, varias habēt appellationes, ut, sextantis, quadrantis, trientis &c. ita sanē cyathi partes ad eandem assis sectionē institutæ, diuerfas item habent denominationes, quanquā nō ita certas, ut paulō pōst dicturi sumus.

- C Hæc hætenus simplicissima ratione, nempe pro rudibus suscepta, proponere placuit. Neq; enim ignoramus, plures alias esse in magis quadram formam rationes redigendi huiusmodi uasorum species. Sed hercules hîc magnopere cauendum erat, ut pollicum ratio perpetuò maneret, quadri forma utcunque apparet, quippe quæ non minus in rotundum reduci poterat: sed tum periret pollicis maiestas, quem hîc tantum non adoramus. Non igitur placuit, cum negocij pessimo publico, ingeniū ostendere, ut radicū, hoc est, pollicum, ex quibus totum hoc uelut pullulat negocium, tam foedè periret. Cū igitur inane cyathi sit ternū quadratorū pollicum, singuli quadrati pollices, cyathi trientem faciunt. Quapropter ex pollicis quātitate (cū terni cyathū expleant) omnis uasorum

De asse & eius partibus

D capacitas facillè discitur, uelut ex huius praxeos elemento. Quicumq̃ igitur pedem habet urbis Parisiensis, ac eiusdem pondera publica (hodie in hisce regionibus Troiana, pro Romana uocant) is stupendo propèmodum naturæ miraculo uidebit, tria hæc, pedis partes, uasorum capacitatem siue inania, deniq̃ pondera, ita inuicem congruere, ut alterutrorum alterum sit uelut ἀπόδειξις quædam certissima, in qua omnino rationi deest ac superat nihil. Non itaq̃ difficile fuerit de non admodum nobis cognitis formis certò definire, ut de Pinta Parisina, de qua toties Budæus quinto de Asse libro: cuius inane est quadragenum octonum quadratorum pollicum, in latum quidem a longum quaternos, in profundum uerò ternos habens pollices. Dimidium eius Cheopina uocatur, octonum cyathum, cuius & ille frequenter meminit. Inane eius producitur dicendo, ter quatuor bis, uicenum quaternum quadratorum pollicum. Ita acetabulum, frequens in sacris literis, quarta hemina pars, alio nomine ὀξύβαρυς, sesquicyathum continentens, sesquipollicarem latitudinem profunditatemq̃, binorum pollicum longitudinem habet, pondere trium unciarum, siue XXIIII drachmarum: quanquam in Plinij codice lib. xxi. cap. ultimo, haud dubiè librariorum errore, XV drachmarum dicatur.

De Mystris & Chemis ingens dubitatio est, quæ ob diuersas autorum traditiones mirè Lectorem turbat. Quidam enim mystrum magnum (ut inde incipiamus) dimidiatam heminam faciunt, trium cyathorum, quale paulò antè Gratiarum poculum indicauimus, quemadmodum græca quædam scholia super Nicandri Alexipharmaca habent, apud me non admodum magni momenti. Alij magnum mystrum aiunt hemine trientem esse, sextarij uerò sextantè, quemadmodum ipse sextarius congij sextans est. Sic magnū mystrum duum esse cyathum. Alij ad duos cyathos cyathi bessem addunt. Quidam longè minorem prodiderunt mensuram, nempe decimam sextam esse hemina partē, pondere drachmarum sex, hoc est, scrupulorum XVIII. Deniq̃ nonnulli decimam octauā hemina partem. Paruū autem mystrum & ipsum uariè proditur. Quidā dimidiū cyathi faciunt, quidam quartā cyathi partē, quod est semuncia pondus, uidelicet XII scrupulorum: idq̃ magis cōuenit inter autores. Quod si maius mystrū intelligamus decimam octauā hemina partē, ipsum sanè fuerit cyathi tertia pars, id est, pollex quadratus: habet enim hemina sex cyathos, ter autē sex faciunt XVIII. Erit igitur maius mystrū, si quidem minus mystrū quartam cyathi partē fecerimus, epitriton siue sesquitertiū ad minus mystrū, quemadmodum 4 ad 3. Sic maius mystrum pro inani quadratū habebit, ut dictū est, pollicem: minus autē, pollicis dodrantem. Hæc de mystris. De Chemis autem propè obscurior est traditio. Quidam enim Chemen magnam eandem cum statere & regia nuce esse contendunt. Sed stateris pondus est semuncia, cuius ponderis & paruum mystrum est, nempe quarta cyathi, quibinas habet uncias, pars, ut sæpe nūc ostensum. Ergo idem esset paruū mystrum cum Cheme magna. Porro rursus, plurimi paruū mystrū à Cheme parua

A parua nō distinguūt, imò idem esse scriptis prodiderūt. Vnde planè seque-
retur, tria hæc, magnā chemen, paruā chemen, paruū item mystrū, in idem
recidere, quod perquā absurdum est: quare nihil certi de his asserere possu-
mus. Existimamus autē omnia ista minutiora uasorum nomina, ubi ubi a-
pud autores reperiant, posse reduci in cyathi partiū nomenclaturā. Lector
ipse perspectis cyathi partibus, secum cogitet cui quanq̃ ex nouis ac inco-
gnitis appellacionibus attribuere cōmodissimum putet. Veritas sit penes
autores. Ego hercle in ea sum opinione, quemadmodū sextarij non omnes
secundū asis diuisionem partes, certa aut peculiaria habent nomina, ita
etiam neq̃ cyathi partes omnes certis nominibus designatas reperiri. Id fe-
rè apud omnes in confesso est, cochleariū minimam esse mensuram. Addit
etiam Rhemnius ille Fannius, siue quisquis alius est eorum carminum au-
tor, quæ Priscianus transtulisse fertur, siue ei falso adscripta, cochleariū ita
esse duodecimam cyathi partem, quemadmodum cyathus ipse est duode-
cima pars sextarij: quasi dicas sextarij scrupulum. Cochleariū igitur, quar-
ta pars pollicis quadrati esset, sextulæ, hoc est, quaternū scrupulorū pon-
B dere. Apud alios autores tam uariè eius pondus proditur, ut mirū in mo-
dum pudeat referre. Inane eius latitudine bessali, longitudine dodrantali,
profunditate semissali explicatur. Sed partium cyathi hic sit typus.

Cochlea- ria	XII	Cyathus as	II uncia	Tres pollices.	Cochlear cyathi uncia.
	XI	Deunx	I uncia & v sextulæ.		
	X	Dextans	I uncia & IIII sext.		
	IX	Dodrans	Sesquiuncia.	Cyamus. 36 SS	
	VIII	Bes	I uncia & II sextulæ.	Duo pollices.	
	VII	Septunx	I uncia & I sextula.		
	VI	Semis	I uncia.	Cōcha minor. 24 SS.	Item Cygnus.
	V	Quincunx	v sextulæ.		
	IIII	Triens	IIII sextulæ.	Vnus pollex. Mystrum magnum.	
	III	Quadrans	III sextulæ. semun.	Mystrū paruū. 12 SS.	Itē cheme mag.
	II	Sextans	II sextulæ.	Corus apud Georgium Vallam.	
	I	Vncia	I sextula.	Cochlear. IIII SS.	

Fannius:

Cochlear extremum est, scrupuliq̃ imitabitur instar.

DE MENSVRIS HEBRÆIS. CAP. VIII.

C Ebræas mensuras multi, ut rem scitu multò dignissimā, ac ma-
ximè Christianis Theologis necessariam, describere: quem-
admodum (ut alios omnes omittam) nostra ætate Robertus
Cenalis Parisiensis Theologus, duas hac de re editiones emisit,
quarū priorem magis probo: eam porro hīc sequemur. Cæterum non hoc
agimus, ut adamussim omnia certa credi uelimus quæ ille dicit, cū ipse
met ea nō ita multò pōst quadam ex parte, nulla (ut ego opinor) coactus
necessitate, emendauerit, sed ut proximè ad ueritatem ea prodantur: ne,

De asse & partibus eius

De quod nostra ætate de cyatho ac modio factum est, accidat, quorū alter quadruplo, alter sextuplo maior uulgò creditus est, etiā ab ijs qui literas ipsas bonas comedisse uideri uolunt. Non omnino inter Hebræorum Rabinos conuenit: nil igitur mirum, si ipsi nō omnia ad unguem cognoscimus. Sat fuerit, puto, Lectori, scire Log esse longè minorē mensuram, quā sit Hin aut Seah. Veritas sit, ut antè diximus, penes autores.

לוג Log, sex ouorum capax, ut dicunt Hebræi. Diuus autem Hieronymus sextarium uertisse dicitur, ut Leuitici decimoquarto. Et olei sextarium, duosq; turtures. Hic Robertus duplicem sextarium nobis exhibet. Alterū Hebraicum, qui sit octonū cyathū, quem Parisini hodie Cheopinam uocent, de qua paulò antè ex Budæi libro de Asse quinto disseruimus. Dimidia est Pinta, eam Hebraicè Log dictam putant. Alterum sextarium Romanum, qui sit duodenū cyathū, de quo item superius copiose diximus. Sanctes Pagninus Lucensis Hebraicarum dictio-
E num interpres, ex Rabi Dauide ait, Log esse duodecimam partem mensuræ Hin: de qua paulò post.

קערה Græcè τὸ ὄψιλον, Latinè acetabulum, Francicè sauciare, Celticè & germanicè, ein essigfassle. De eo multa in prioribus, ubi Plinij codicis errores redarguimus. Sesquicyathum continet. Eius mentio tum alibi, tum Exodi xxv. & xxxviij. Acetabula, phialas, & scyphos. Item Numeri viij.

חין Semodius Romanus, Choas Atticas geminas habet, autore Iosepho libro tertio Antiquitatum, cap. xij. Chus autem heminas octo, sextarios quatuor continet. Hin igitur Choë duplo maior, & Hin græcè σίχους appellatur, senūm Pintarum, librarum Romanarum denūm senūm. Est eius mentio Ezechielis xlv. prorsus ad finem, & xlvj. Item cap. iij. ita ait Propheta: Aquam in mensura bibes, sextam partem Hin, id est, Pintam, hoc est, sedecim cyathos.

F סאה Modius. Rabi Solomon ita habet: Satum sex habet Cabos, Cabus quatuor Log, Log uerò sex oua. Ex his liquet, Satū tertiam partem amphoræ esse, ut & modius est. Mentio eius est Geneseos xviij. Accelera, tria Sata farinæ commisce, & fac cineritios panes. Et iij. Reg. viij. In tempore hoc modius Similæ uno statere erit, & modij hordei statere uno.

קב Cabus duas Pintas Parisinas habet, cyathos trigintaduos, ut ex iam dictis Rabi Solomonis uerbis patet. At Sanctes Pagninus Cabum sex medimnis circumscribit, ut sit amphorarum XII. ad illum locum, qui est iij. Reg. vi. Tandiu obsessa est ciuitas donec uenderetur caput asini octoginta argenteis, & quarta pars Cabi stercoreis columbarum quinque argenteis. Ita in hac dictione uehementer uariatum est apud Hebræos.

חומר Gomor, Exodi xvi. est decima pars Ephī. Porrò Ephī & Batus, decima pars Cori, ut patet Ezechielis xlv. Quidam putāt Iosepho

A Iosepho Assarion dictum. Quandò autem Ephí idem est quod amphora, amphora uerò habet XLVIII sextarios Romanos, denique cùm Gomor sit decima pars Ephí, sequitur Gomor habere propèmodum quinque sextarios: in summa desunt duo sextarij.

עֲפָיִן Ephí maximè celebris mensura apud Hebræos, ita quidem Cori decima pars, ut eius Gomor est pars decima. Porro Ezechielis xlv. Batus & Ephí idem sunt. Batus autem, autore Iosepho, habet sextarios septuagintaduos, quod de minore intelligatur oportet sextario, ut uult Robertus. Ergo Pintas trigintasex, quæ faciunt amphoram. Igitur idem sunt Ephí, Batus, & amphora. Probationem sumit Robertus ex Esaïæ cap. v. ubi nostra translatio habet, Triginta modij sementis facient modios tres: ibi Hebræi ita habent, Corus sementis faciet Ephí. Vbi diuus Hieronymus, Triginta (inquit) modios pro Coro posuimus. Hinc apparet, quemadmodum triginta modij respondent Coro, ita Ephí tribus modijs. Et Ruth secundo pro Epha, editio Chaldaica habet tria Sata. Et Rabi Solomon in Ezechielis cap. xlv. asseuerat Epha & Batum tria capere Sata. Item tertij Reg. vij. idem inquit, duo millia Batorū comprehendere sex millia Satorū. Idem Rabi Exodi xvi. ait Ephí continere tria Sata. Hæc pro simplicissima ratione sufficiunt: non enim nos latet quàm mira à scriptoribus super hac re tradita legantur.

לֶחֶל Dimidius Corus, hoc est, quindecim modij, quinque Ephí. Corus enim habet triginta modios, decē Ephí. Ea dictio semel tantum, inquit Robertus, in sacra scriptura inuenitur, Oseæ tertio: Fodi eam mihi quindecim argenteis, & Coro hordei, & dimidio Coro hordei. Vbi pro dimidio Coro ponitur Lethech. Corum autem & eius dimidium diuus Hieronymus ad quadragintaquinque modios reduxit, quod quidem pulchrè cum hac traditione conuenit. Hæc alieno autore tradita, digna tamen quæ sciantur, omittere nolimus, ut Lector etiam hac parte adiutaretur.

DE ASSE IN COELO.

CAP. IX.

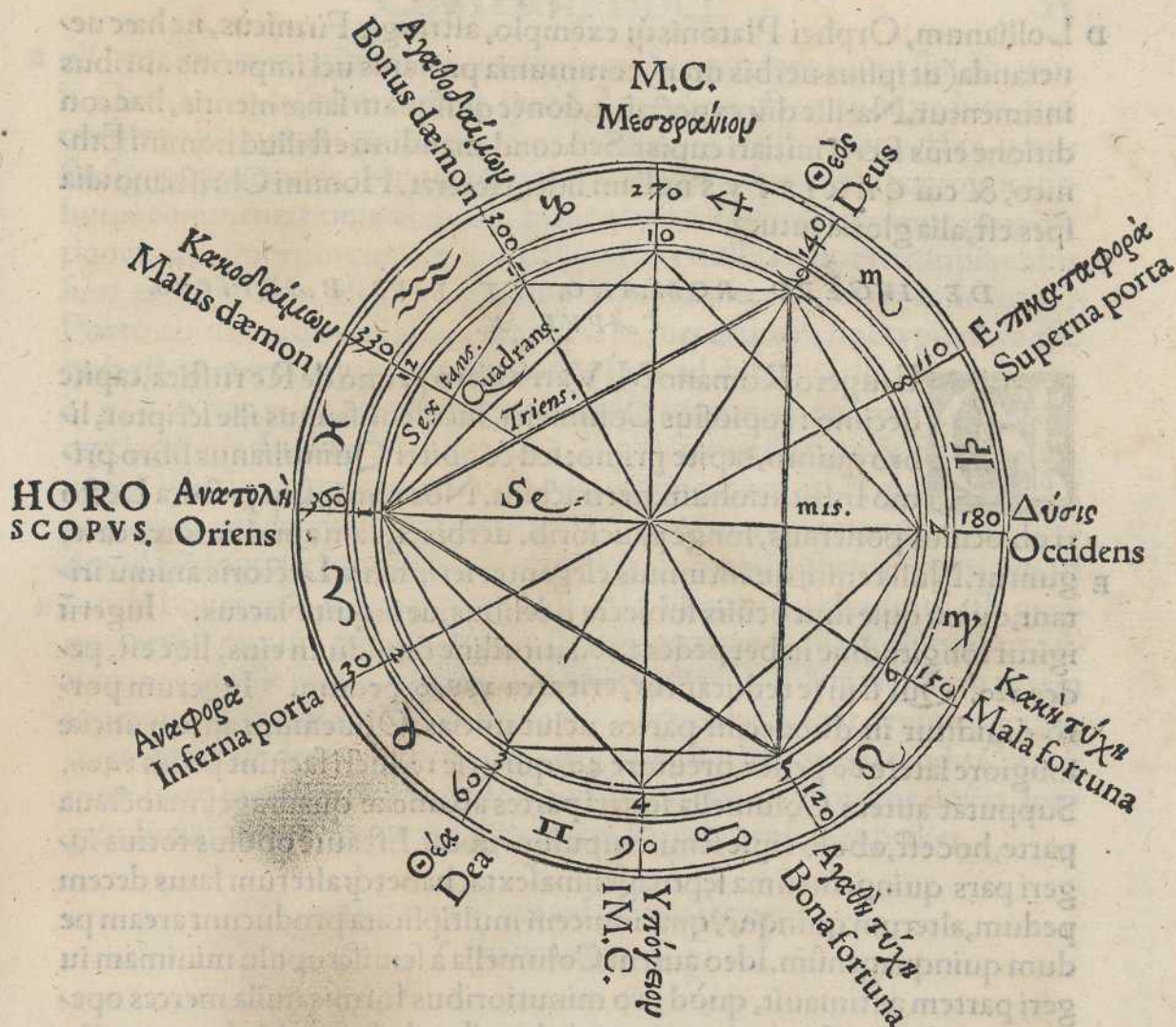

Vmerus duodenarius, inquit Budæus libro primo, & Astro-
nomicis & Genethliacis familiaris & accommodatus est. Vnde & aspectus quadrantales obseruant, & trientales, sextantesq;. Hos duos extremos, trinos & sextiles uulgò uocant. Hæc ille. Quæ in re sciendum, totum zodiacum instar assis esse, signa uerò duodecim, uelut eius uncias. Cæterum Astronomi omnes aspectus ab Horoscopo considerant. Est autem Horoscopus ea cœli pars, quæ genituræ tempore ab Oriente emergit supra horizonta: ad hunc omnes referuntur aspectus, quorum mathematici quatuor enumerant. Primus est sextans, qui fit in sexta zodiaci parte, signis duobus, siue in tertio signo (utroq; enim modo autores loquuntur) siue denique LX. gradibus: atque

De asse & partibus eius

Dob id sexagenarius dictus. De quo Plin. lib. ij. cap. xvij. Hic numerus (inquit) sexangulas mundi efficit formas. Idem etiā hexagonus dicitur. Secundus quadrantalis, qui in quarta zodiaci parte fieri solet, signis tribus, aut in quarto signo, trium signorū interstitio, XC gradibus: ob id enim nonagenarius dictus. Plin. eodem lib. cap. xv. Martis (inquit) stella, ut propior, etiam ex quadrato sentit radios ab XC partibus, unde & nomen accepit. Dicitur etiam tum quadratus, tum tetragonus. Tertius trientalis, qui trientem zodiaci capit, & in quinto fit signo, quatuor signorū interuallo. Is constat partibus CXX. Plinius triquetrum iam dicto loco appellat. Vocatur & trigonus. Quartus semissis, qui fit diametro, sex signis siue in septimo signo, per gradus 180. Hic aspectus minax & malignus perhibetur, cum triquetrus sit irradiatio laeta ac felix, sicut & sextans simili benignitate cum triquetro aspectu. Quadrantalibus autem tristis, ut semissis. Omnium autem aspectuum ratio hoc sequenti typo facile perdiscitur: sumptus est ex Iulij Firmici lib. ij. capitib. xviij. xix. ac xx. quibus capitib. quaternos aspectus tractat, quorum tamen collatio tota pendet ex Horoscopo. Primus aspectuum quaternarius est, IIII cardinum qui sunt in quadrantibus ac semisse, Ortus, occasus, medium cœlum, imum cœlum, græcè ἀνατολή, δύσις, μεσημέριον, ὑπόγειον. Alter quaternarius est in trientibus & sextante. Ex triente quintus & nonus, ex sextante tertius & undecimus, bona fortuna, deus, dea, bonus dæmon: græcè ἀγαθὴ τύχη, θεός, θεά, ἀγαθὸ δαίμων. Tertius quaternarius pigrorum locorū, qui unico tantum signo ab Horoscopo distant cum oppositis diametro locis, ut sunt, secundus, duodecimus, sextus, & octauus: inferna porta, malus dæmon, mala fortuna, superna porta: græcè ἀναφορά, κακὸ δαίμων, κακὴ τύχη, ὑπὸ ἀναφορά. Porro in hoc typo signa duodecim ita naturali serie disponuntur, quemadmodum ascendere consueuerunt. Partes quoque gradus nūc uocant, appositæ sunt: nam in ijs apponendis perquam sollicitus uisus est Firmicus. Hæc tametsi (inquit Budeus) uanissimè à Mathematicis disputantur, ideo tamen utilia sunt cognitu, quod & aspectuum radiationumque adnotatio, astronomiæ etiam cum genethliologia communis est. Mihi porro in hoc notantur, quod in assis rationē cadunt, tum etiā quod apud celebres autores sæpe adducuntur. Et ipsa zodiaci diuisio in assis modum temporū rationem secum trahit, nempe anni duodecim menses: quadrantes enim anni dicimus ternos menses, uulgò quatuor tempora, & adhuc ineptius, quartalia uocata. Semestre imperium, sex mensium, & multa similia, passim obuia, ac notiora quàm ut multum operæ de ijs enarrandis in hoc compendio sumamus.

Vanitas

C VANITAS uanitatū, & omnia uanitas, clamat sanctus ille Ecclesiastes. At ubi magis congruet hæc exclamatio, quàm in uanissimam hanc, falso appellatam scientiam? quippe quæ stultè se ea comprehendere existimat, quæ in solius Dei optimi maximiq; potestate, nutu, ac uoluntate consistunt. Non faciliè mouebit Firmicus ille multorum millionum præceptis animum uerè Christianum à certa in Deum spe, qua probè scimus, contra sydera, ac omnium astrorum uim, imploratum ab eo auxilium plus quàm potens fore. Nihil, aut admodum parum facit Horoscopus ad corporis aut animæ salutem: plus hercle felix educatio, ad Christiana opera consuetudo, cum optimis quibusque à teneris consociatio, postremò commiserantis Dei gratia, omnibus profuerint, quàm sollicita illa syderum obseruatio, omnis superstitionis origo ac fons. Astra inclinant, necessitatis nihil habentia. Verùm dñi boni quot modis ea inclinatio, calamitatibus ac necessitatibus nostris ita urgentibus, impeditur? ut millesimus quisque ad eam inclinationem non perueniat. Vt libet ridere, quoties lego seuerum illud iusiurandum, quo Mauortium Lollia-

De asse & eius partibus

D Lollianum, Orphei Platonisq; exemplo, astringit Firmicus, ne hæc ueneranda (ut ipsius uerbis utar) communia profanis uel imperitis auribus intimentur. Næ ille diu expectabit, donec quisquam sanæ mentis, hac conditione eius sacris initiari cupiat. Sed condonandum est illud homini Ethnico, & cui **C H R I S T V S** nullam fidem fecerat. Homini Christiano alia spes est, alia gloria futura.

DE IUGERO ROMANO, ET EIVS PARTIBVS. CAPVT X.

DE iugero Romano M. Varro libro primo de Re rustica, capite decimo: copiosius Columella, luculentissimus ille scriptor, libro quinto, capite primo: sed & obiter Quintilianus libro primo Institutionum, pertractant. Nos rem ipsam pictura **L**ectori ob oculos ponemus, longè pauciorib. uerbis, quàm apud autores ea leguntur. Nulla enim quantumuis eleganter scripta, ita **L**ectoris animū iritant, quàm quæ sunt oculis subiecta fidelibus, ut inquit Flaccus. Iugerū igitur longitudine habet pedes 240. latitudine dimidium eius, hoc est, pedes 120. Qui si in se reducantur, erit area 28800 pedum. Iugerum porro diuiditur in duodecim partes uelut uncias. Obueniunt autem uncia longiore latere 60 pedes, breuiore 40. qui in se reducti faciunt pedes 2400. Supputat autem Columella iugeri partes ab uncia quadragesima octaua parte, hoc est, obolo: ipse semisrupulum uocat. Est autē obolus totius iugeri pars quingentesima septuagesima sexta, habetq; alterum latus decem pedum, alterum quinque, quæ inuicem multiplicata produciunt aream pedum quinquagenū. Ideo autem Columella à semisrupulo minimam iugeri partem æstimauit, quòd pro minutioribus formis nulla merces operæ dependatur. Scrupulum autem in lateribus habet pedes denos, qui in se reducti faciunt aream centenū pedum. Semisextula latus unum 20 pedum, alterum decem habet, qui inuicem ducti, efficiunt 200 pedes. Sextulæ latera uicenū pedum, faciunt aream 400 pedum. Sicilique latera, alterum 20, alterum 30 pedum, aream faciunt 600 pedum. Semuncia latus alterum 40 pedum, alterum 30, aream conficiunt 1200 pedum. Denique uncia latera, alterum 40, alterum 60 pedum, aream faciunt 2400 pedum. Quæ area cum suis lateribus, per omnes assis partes facillè ostendit omnē, qui quidem in hanc rationem uenit, numerum.

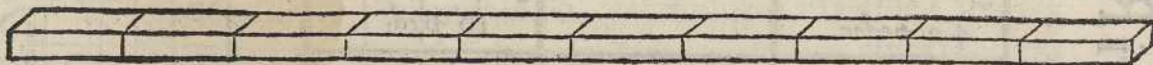
Huic typo subieciimus quatuor uersus, uelut omnium iam dictorum syllogismum. In quorum primo ostenditur, quota quæq; pars sit iugeri. Est enim obolus iugeri pars quingentesima septuagesima sexta. Scrupulū autem ducentesima octogesima octaua. Semisextula centesima quadragesima quarta, ac deinceps ut numeri indicant. In secundo uersu pedes tum ipsius iugeri, tum partium eius, positi sunt. Habet enim obolus siue semisrupulum in area 50 pedes, scrupulum duplo plures, nempe centum. Semisextula CC. sextula CCC. & in sequentibus similiter. Tertius ordo explicat

A plicat nobis in omnibus tum uncia, tum assis partibus, quot sint scrupuli. Quod ideo factum uidetur, quod scrupulum est centum pedum, qui numerus plurimum memorie est accommodus. Postremus uersus, uetusta signa tum uncia, tum assis partium continet, de quibus copiose initio huius commentationis diximus. Huic ultimo uersui subiecimus proportionem proximorum cuiusque, quas dignoscere nullus labor est: duples enim sunt ad sextantem usque, excepta una hemiola inter sextulam ac sicilicquid. Porro ab uncia usque ad assem omnium numerorum in hoc typo ratio est, quae est numerorum qui a monade sunt usque ad duodenarium, 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. Omnes enim hi cadunt in genus superparticulare, exceptis primis duobus inter se duplis. Sed hactenus de typo & subiectis numeris. Enumerat praeterea Columella iugeri partes, Actum quadratum, cxx pedum in quadrum, dimidium iugeri. Item clima quoque uersus LX pedes, id est, iugeri fescuncia. M. Varro ait Iugum ab Hispanis uocari, quod

B iuncti boues uno die exarare possint. Versum autem quadratum esse quoque uersus centum pedum. Verum haec & quaecumque alia diuisionibus adducuntur, facile ex hoc adeo typo iudicari poterunt. Ad metiendum autem iugerum, Romani commodissime sibi uirgam factitarunt denum pedum, quam proinde decempedam nominauere, cuius Horatius secundo Carminum libro meminit, Ode xv. Haec uirga uicies quater ordine posita, longitudinem; duodecies uero, latitudinem iugeri, mensori expediet.

IVGERI Romani typum sequens
habet pagina.

Decempeda, id est, decem pedum regula.

Iugeri Romani cum partibus typus.

Longius uncia^{latus}

240

60 pedes	30 ped.	30 ped.	30 ped.	20 ped.
2400 ped.	1200 ped.	600 ped.	400 ped.	
40 ped.	40 pedes	20 pedes	20 pedes	
Vncia area	Semuncia area	Sicilici area	Sextula area	
Drachma area				
Totius iugeri area				
28800 pedes.				
10 ped.	10 ped.	5 ped.		
200 ped.	100 ped.	50 ped.		
Semisextula area	Scrupuli area	Obolus sine semisforis		
		puli area		

Brevius uncia^{latus}

120

240

576	288	144	72	48	24	12	6	4	3	3 1/2	1/2	1/2	2/3	3/4	1 1/2	1 1/3	1 1/4	Ar
50	100	200	400	600	1200	2400	4800	7200	9600	12000	14400	16800	19200	21600	24000	26400	28800	Iuger
1/2	1	2	4	6	12	24	48	72	96	120	144	168	192	216	240	264	288	
SS	SS	SS	SS	SS	SS	SS	SS	SS	SS	SS	SS	SS	SS	SS	SS	SS	SS	+
dupla	dupla	dupla	dupla	dupla	dupla	dupla	dupla	dupla	dupla	dupla	dupla	dupla	dupla	dupla	dupla	dupla	dupla	dupla
tripla	tripla	tripla	tripla	tripla	tripla	tripla	tripla	tripla	tripla	tripla	tripla	tripla	tripla	tripla	tripla	tripla	tripla	tripla
quadrupla	quadrupla	quadrupla	quadrupla	quadrupla	quadrupla	quadrupla	quadrupla	quadrupla	quadrupla	quadrupla	quadrupla	quadrupla	quadrupla	quadrupla	quadrupla	quadrupla	quadrupla	quadrupla
quintupla	quintupla	quintupla	quintupla	quintupla	quintupla	quintupla	quintupla	quintupla	quintupla	quintupla	quintupla	quintupla	quintupla	quintupla	quintupla	quintupla	quintupla	quintupla
sextupla	sextupla	sextupla	sextupla	sextupla	sextupla	sextupla	sextupla	sextupla	sextupla	sextupla	sextupla	sextupla	sextupla	sextupla	sextupla	sextupla	sextupla	sextupla
septupla	septupla	septupla	septupla	septupla	septupla	septupla	septupla	septupla	septupla	septupla	septupla	septupla	septupla	septupla	septupla	septupla	septupla	septupla
octupla	octupla	octupla	octupla	octupla	octupla	octupla	octupla	octupla	octupla	octupla	octupla	octupla	octupla	octupla	octupla	octupla	octupla	octupla
nonupla	nonupla	nonupla	nonupla	nonupla	nonupla	nonupla	nonupla	nonupla	nonupla	nonupla	nonupla	nonupla	nonupla	nonupla	nonupla	nonupla	nonupla	nonupla
decupla	decupla	decupla	decupla	decupla	decupla	decupla	decupla	decupla	decupla	decupla	decupla	decupla	decupla	decupla	decupla	decupla	decupla	decupla

Quota quæq; iugeri pars.
Pedes in partibus tum un-
cia tum alis.
Scrupula in partibus tum
uncie tum alis.
Signa uetusta tum partiū
uncia, tum alis.

A DE HAEREDITATE IN ASSEM DIUISA. CAP. XI.

Aereditatem in XII partes diuisam notius est, quàm ut multis uerbis admonere sit necesse. Libro enim secundo Institutionũ, titulo de hæredib. instituendis, Iustinianus omnes assis partes bono sanè ordine explicat. Sed notandum, quod & Imperator ibidem admonet, Assem, id est, hæreditatē, nō semper in XII diuisam esse partes, sed semper tamē in assis rationē. Quippe senarius & ipse assis rationem obtinet, ut anxie lib. 3. cap. 1. docet Vitruuius. Vnitas enim in senario sextans est, id est, sexta eius pars: binarius, triens, id est, tertia pars: ternarius, semis, id est, dimidiũ eius: quaternarius, bes, id est, duo trientes, ut octonarius est duodenarij: quinarij, dextans, id est, dempto sextante as. Porro as, ipse senarius. Idem dicendum de uicenario quaternario, quē dupondiũ uocat Imperator Iustinianus. Vnde ex eodem titulo colligit, si totus as sit completus, omnes institutos reliquos uocari in dimidiatā hæreditatis partē. Et in uniuersum, semper ea, quæ uacat, pars, intelligitur data ei, siue unus, siue plures fuerint, qui sine certa portione institutus est hæres. Suetonius in Cæsare dictatore: Sed nouissimo testamēto tres instituit hæredes sororum nepotes, C. Octauium ex dodrante, & L. Pinarium, & Q. Pedium ex quadrante: reliquos in ima cera: D. Brutũ etiam in secundis hæredibus. Imam ceram inquit, quia in ceratis tabulis, hoc est, pugillaribus, solebant Romani testamenta scribere. Primos ergo & principes hæreditatis initio tabulę, reliquos in ima tabulę parte, hoc est, in ima cera sub scribebāt. Vnde eradere ex ima cera, prouerbij in testamentorũ falsarios. Secundos autē hæredes uocat, qui primis substituunt, ut si illi decesserint, isti in hæreditate succedant. Admonuit nos eius rei eruditissimus simul ac facundissimus uir D. Ioānes Venatorius Francus germanè Germanus, Iurisprudentiæ consultissimus. Idem Suetonius lib. ij. prorsus ad finem: Hæredes (inquit) instituit primos, Tiberiũ ex parte dimidia & sextatē, Liuiã ex parte tertia, quos & ferre nomen suum iussit: secũdos, Drusum Tiberij filiũ ex triēte, & ex partibus reliquis Germanicũ, liberosq; eius tres sexus uirilīs. Tertio gradu, propinquos amicosq; complures. Hæc ille. Quæ res quia ad Iurisperitos attinet, consultò relinquitur: nimium enim longum fuerit ea omnia declarare, cū nos de asse in commune differamus.

DE VSURA, VETVS TRACTATIO. CAP. XII.

Ors principale mutuũ dicitur. Vsurā autē, quod sorti accedit. Fœnus denique, naturalis fructus terræ, qui ex solo ipso capitur. Quanquā id uerbi etiam ad usurā transfertur, quasi pecunia per se fructum producat, quemadmodũ terra. Vsurā apud ueteres uaria erat, ut faciliẽ uidere est apud autores cū Latinos, tum Græcos. Est unciaria, cū centenarius singulos parit in annum: de qua mentio in l. Titium. de administratione tutorum. Et apud Liuiũ, unciariũ fœnus. Dimidium eius, semunciariũ dicitur, lib. 7. ab V. C. Est usura ex sextante, cū centenarius binos parit. Est ex quadrante, cū centenarius ternos in

D

De asse & partibus eius

D annum parit. Est ex triente, quam uocant trientariā, cū centenarius quaternos parit: quam Antoninus Pius Romanorū princeps, tanquam minimam exercuisse dicit, ut patrimonio suo plurimos adiuuaret. Ita ex quincunce, de centum quinq: qua hodie in hisce terris utimur, quanquam sunt urbes quæ ex publica mensa de centum quatuor duntaxat persoluunt.

Est item ex semisse, qua centenarius senarium parit: millenarius sexagenarium: de qua Columella lib. iij. cap. iij. loquitur. Ita ex septunce ac besse, quibus Francia meo tempore utebatur. Est ex dodrante, ex dextante, ex deunce, consimili supputatione assis. Deniq: est usura ex asse, quæ duodenos nūmos annuos in singulos centenarios parit, id est, menstruos singulos. Hæc à Latinis etiam centesima dicitur, quòd centesimo mense sortem æquet. Nam usurarum dies in singulos menses olim cedere existimabantur, ut hodie Lutetiæ tertio quoq: mense. Plinius Iunior hanc duodenos asses parere ait, quemadmodum & nos nunc utimur, duodecimum denarium dicentes. Græci eam drachmalem uocant à drachma, ut Latini ab assibus, & nos nunc à denarijs. Centum enim drachmæ, libram faciunt Atticam: ergo de centū in singulos menses unum, centesimo mense æquat sortem, ut centum drachmæ libram. Fuere autem apud priscos multò maiores præter dictas usuræ. Cicero sanè Verri obijcit, quòd pecuniam sibi attributam ad frumenti publici coëmptionem, duabus centesimis sceneratus sit. Duas centesimas Cicero quatuor & uiginti asses in centenarios singulos dixit. Sesquicentessimæ usuræ mentio est apud Demosthenem in oratione aduersum Aphobum tutorem suum, quæ lege decem tabularum in actione rei uxoriæ taxata erat. Eam enim nouem obolorum facit, quam sesquidrachmalem appellare licebit: ualet enim drachma sex obolis. Triplæ etiam centesimæ exemplū est apud Athenæū ad finē lib. xij. Haftenus de usura terrestri. Sed & nautica fuit apud antiquos usura duplex: una quæ in alteram tantū nauigationem statuebatur. Hæc à Græcis hetero-

F plus uocatur. Altera ita contrahebatur, ut non aliter deberetur, nec ipsa, nec fors eius, quàm si nauis cum mercibus sospes domum redijisset. Hanc amphoteroplum dicunt Græci. Porro eæ usuræ non sunt menstruæ, sed semel in maris com meatum remeatumq: statutæ. Accursius usuram ex semisse intellexit, quoties centenarius quinquagenarium produceret: cū ex semisse usura sit, ut iam diximus, quoties centenarius senos parit. Hæc ex Budæo.

DE ASSE ET PARTIBVS EIVS IN SIGNATA pecunia. CAP. XIII.

Sigitur, qui & Asis & assis dicitur, libralis nummus erat. De eo ita Donatus in primam Phormionis scenam ait: Assis libra erat, eiusq: partes uncia. Rursus uncia unius duodecima pars, libella dicebatur. Budæus putat libellam pro asse poni, sed eam argenteam, assem uerò æreum fuisse. Diu autē populus Rom. æreo nummo usus est. Primò quidem ære graui & expenso, rudi ac informi: postea uerò

A uerò signato, pecudū nota, unde & pecunia dicta, autore Plinio lib. xxxiij. cap. iij. sub Ser. Tullio sexto Romanorum rege. Deinde argento usus est. Argentum autem (ut idem ait eodem loco) signatū est anno urbis C C C C L XXXIII. Q. Fabio C O S. quinq; annis ante primum bellum Punicum. Et placuit denarius pro decem libris æris, quinarius pro quinque, sestertius pro dipondio & semisse. Hæc Plinius. In quibus quidem uerbis (ut hoc obiter notem) impudens est mendum in omnibus, quotquot nos uidimus exemplaribus, D pro C C C C, quod quidem ex historia Romana notius est, quàm ut probatione indigeat. Et ipse Plinius tam diligenter, ne error hîc incidere posset, tot circumstantijs munierat, nominato ad hoc C O S. indicato etiam bello. Non fuit tam stupidus Plinius ut centum annis aberrarit in historia omnibus manifesta. Verùm hodie Plinium ita plurimi emendant, ut flosculos orationis, & argutias, quantum ad eius autoris breuitatem attinet, diligenter excutiant, quod ego quidem neutrquam reprehendo, imò laudo: cæterum ubi uel temporum uel ponderum ratio incidit, aut aliud quippiam, quod plus laboris, quàm ut leuiter consideretur, indiget, aut denique quod alij notarunt, id fanè oppidò negligenter tractant. Sed ea est huius tempestatis calamitas. Nunc ad rem redeo. Ex hoc Plinij loco satis liquet, quaternos sestertios unum æquasse denarium, ita ut sestertius nummus fuerit denarij quadrans. Nummus autem & sestertius idem erant, ut luculentissimis exemplis probat Budæus: quanquam κατ' ἐπεξήγησιν, nonnunquam nummum sestertium legimus. Eodem modo & drachma & denarius pro eodem, ut probat idem Budæus ex autoribus nō uulgaribus. Vbi notandum (quod & Leonardus à Portis scriptis prodidit) triplicem olim fuisse apud Romanos denarium. Vnum sextulæ pondere, hoc est, quaternum scrupulorum, cū drachmæ pondus terna habeat scrupula. Hic igitur denarius tertia parte grauior drachma erat. Eorum porrò denariorum 6000 implebant ita magnum talentum, L X X X minarum: quemadmodum drachmarum 6000 implent minus talentum, L X minarum. Huiusmodi denariorum L X X I I ex libra argenti signabantur. Alterum denarium fuisse, quorum septem in unciam ueniebant. De hoc apud Cornelium Celsum lib. iij. cap. xij. & apud Plinium lib. xxxiij. cap. ix. ubi ait, Iustum esse ex libra argenti L X X X I I I I signari denarios. Cū enim libra Romana duodenum unciarum, habeat X C V I drachmas, si singulis uncijis singuli detracti fuerint denarij, relinquentur L X X X I I I I denarij siue drachmæ. Tertium fuisse denarium uerè drachmæ pondere, quorum in uncia VIII, in libra Romana pecuniaria centum, ut in mina græca. Hi utique frequentiores, ac postea sub Cæsarijs inclaruerunt, posteaquàm Romana potentia in Asiam, Aegyptum, ac in totam Græciam penetrauit. Hic supputationibus nostris longè aptissimus, siue talentum tractabimus, siue de sestertio aut Minis fiat sermo: denicq; initiantibus nullam confusionem generabit, ut nuper quidam nobis noua editione ingessit. Sestertius igitur

De aſſe & partibus eius

D masculino genere (ut eò, unde digreſſi ſumus, reuertamur) argenteus erat nūmus, denarij ſiue drachmæ quadrans. At ſeſtertia ſingula, pluratiuo numero, & neutro genere, ſingula millia ſeſtertiorum ſiue nummorum ſignificant: dicta, ſicut ſeſtertius duos aſſes & ſemiſſem ſignificat, ita illa duas libras & ſelibram argenti ſingula ualerent. Quare quadringena ſeſtertia, & quadringenta millia ſeſtertiorum ſiue nummorum, pro eodem, ac ſine ullo discrimine ſignificatus, antiqui dixerunt. Libram porrò pecuniariā, centenūm drachmarum, ut Atticam minam, hīc intelligimus, quemadmodum antea ſæpe dictum eſt. Non ſum neſcius Leonardum à Portis ſcripſiſſe, ſeſtertium nummum genere masculino, æreum fuiſſe: Budæum autem argenteum aſſerere. At Plinij uerba quæ paulò antè adduximus, pro Budæo faciunt. Argentum enim ſignatum ait Quinto Fabio C o s. Aes longè antea ſub Seruio Tullio. Adijciendum etiam hoc loco præter morem & conſuetudinem noſtram, non admodum certum eſſe, ad-

E diderint ne perpetuò autores diſtributiua, quæ uocant, adiectiua, citra tamen diſtributionem, hiſce ſeſtertijs pluratiuo numero dictis, ut alijs ſolent adhibere tantum pluralibus, binas ædes, bina caſtra, ita bina ſeſtertia dicendo. Poëtæ excuſat carminis neceſſitas, unde non ſatis firma ratio ſumi poteſt. Soluta oratione loquentes numerorum ſigna reſellunt, ut ne inde etiam quicquam certi ac ſolidi affirmare audeamus. Nam ut autorum uerba adducimus, qui in ſententia pertinax eſſe uolet, dicere queat diſtributiue legendum, quod ego ſimpliciter lego: ut hoc Plinij libro decimo, cap. 51. Sexcentis ſeſtertijs Aſopi Hiſtrionis patinam taxatam. Nota breuitatis ita habet, DC HS. quæ nihilominus ſexcentis ſeſtertijs legas atque ſexcentis. Item apud eundem lib. xxxiiij. capite ſecundo: Ius annuli ne cui eſſet, niſi cui ingenuo ipſi patri auoq; paterno ſeſtertia quadringenta cenſus fuiſſet. Notæ breuitatis ita habent, HS CCCC. quæ, quemadmodum iam diximus, utroque ſanè modo quadrin-

F gena & quadringenta legeris. Martialis, ſex, decem, uiginti, centum ſeſtertia, identidem dicere ſolet: item alijs. Verum contra pertinacem nihil probaueris. Ego Budæum latinитatis obſeruantiffimū uirum ita locutum uideo, ut Poëtæ ſolent, in quo corruptio tam properè inducta, non recipit excuſationem, ut in uetuftis autorum codicibus. Ita minimè reprehendendum exiſtimo, qui quadraginta ſeſtertia dixerit. In numero ſingulari fortè in genitiuo ac ablatiue reperiās, ſed cum aduerbijs: de quo loquendi modo nunc dicendum. Quoties igitur autores per aduerbia loquuntur, ibi tum centena millia intelliguntur: ut, decies ſeſtertium, id eſt, decies centena millia ſeſtertiorum. Ortus eſt autem ille loquendi modus apud antiquos ex ſermonis compendio, ut eſt ille: Quarto Calendas, id eſt, quarto die ante Calendas: quinto Idus, id eſt, quinto die ante Idus. Poëtæ uerò adhuc breuius aduerbia ſola proferebant: ut, uno carmine Martialis libro primo ad Calenum, uicies, centies, & millies protulit: ubi centena millia ſeſtertium intelligas oportet in ſingulis

A singulis hisce aduerbijs. Id autem considerandum, nunquam infra denarium sic illos loquutos esse: neque enim uel octies, uel nouies sestertiū dicunt, sed uel per millia nummū, uel millia sestertiū, loquuntur. Atq; illa loquendi ratio per genitiuum pluralem, fuit omnium frequentissima. Est præterea tamen per genitiuum ac ablatiui singulares, loquendi modus apud Latinos autores. Cornelius Tacitus lib. xvi. de Nerone loquēs: Cladem Lugdunensem (inquit) quadragies sestertio solatus est princeps. Et Plinius Iunior lib. iij. Epistolarum ad Caluissium, sestertio tricies dixit. Item Valerius Maximus lib. ix. sexagies sestertio. Cicero uerò II Philippica, sestertij centies protulit. Tacitus lib. xij. sestertij ter millies. Si contrarium apud autores reperias, scito id communi librariorum errore accidisse, qui ea numerorum uerba, quæ notis scripta fuerant, uel una uel altera syllaba (ut Budæi uerbis utar) dimidiata, integra transscripserunt, nec numerandi antiquam rationem, nec latinè loquendi tenentes. Toto igitur

B hoc capite in summa tria diximus. Primum, quod sestertius singulari numero, genere masculino, sit idem quod nummus, & numisma argenteum. Secundò, quod sestertia pluratiuo numero, & genere neutro, singula dicantur millia sestertiorum. Tertio, quod per adiecta aduerbia supra denarium numerum, centena millia intelligantur sestertiorum: ita ut sestertij genere masculino, sint uelut milites gregarij: sestertia autem neutro genere, plurali numero, uelut Chiliarchæ millenariorum sestertiorum: deniq; aduerbia adiecta, uelut grandes Centuriones super Chiliarchas. In typo sanè hoc sequente quatuor uides, siue columnas siue ordines dicere malimus, in quibus æreorum nomenclaturam primū posuimus ad usq; maximum Romanorum numerum, qui centenū millium est, autore Plinio. Secundo loco latinè loquentium morem expressimus. Tertio, uulgaro numerandi adiecto modo, rem clariorem facere annexi sumus. Ultimo margine partim ipsa numismata, partim expositionem eorum quæ in

C secundo ordine oppidò concise dicuntur, adponere placuit. Lector boni consulat nostrum laborem.

POSITIO IN NUMERVM SIGNATAE

pecuniæ in asse & sestertio.

AE S.

ARGENTVM.

As unus

2 asses & semis

5 asses, quinaris

7 asses & semis

10 asses siue æris

25 asses siue æris

50 asses

75 asses

100 æris, id est, asium

Sestertius unus. HS

Duo sestertij

Tres sestertij

Quatuor sestertij, &c.

Decē sestertij siue nūmi

Viginti sestertij

Triginta sestertij

Quadraginta HS

1

2

3

4

10

20

30

40

Denarius Romanus, siue drachma.

Aureus Rhenensis.

Coronatus Francicus solaris.

D 3

De asse & eius partibus

D 250 æris, i. asisū	Centum sestertij siue nummi	100	Aureus Romanus.
500 asses	Ducenti sestertij	200	
750 asses	Trecenti sestertij	300	
1000 æris, i. asisū	Quadringenti sestertij	400	
2500 æris	Singula sestertia	1000	Mille nūmū uel sestertium.
5000 æris	Bina sestertia	2000	Duo millia nūmū uel sester.
7500 æris	Terna sestertia	3000	Tria millia nūmū uel sester.
25000 æris	Dena sestertia	10000	Decē millia nūmū uel sester.
50000 æris	Vicena sestertia	20000	Viginti millia sestertiorum.
75000 æris	Tricena sestertia	30000	Triginta millia nummū.
250000 æris	Centena sestertia	100000	Centum millia nūmū uel se-
500000 æris	Ducena sestertia	200000	sert. Et hic erat maximus
	Trecena sestertia	300000	Romæ numerus, autore Pli-
	Decies sestertiū	1000000	nio lib. 33. cap. 10.
E haud facile opinor repe-	Vndecies sestertiū	1100000	Decies centena millia sester.
riar. Si tamen quis prom-	Duodecies HS	1200000	Infra decem enim per aduer-
ptē ac facilliter sestertiorū	Vicies sestertiū	2000000	bia non sunt locuti ueteres.
summas in asses resolu-	Tricies sestertiū	3000000	Neg; uerō certum est dixe-
re uelit, diuidat quamli-	Quadrages HS	4000000	rint ne unq̄ mille sestertia.
bet sestertiorum summam	Centies sestertiū	10000000	
per quatuor (tot enim de-	Ducenties HS	20000000	Centies centena millia se-
narius habet sestertios) ac	Trecenties HS	30000000	stertiorum.
productū per decem mul-	Millies sestertiū	100000000	Millies centum millia sester-
tiplicet (totidem enim de-	Bis millies HS	200000000	tiorum.
narius habet asses) & subi-	Ter millies HS	300000000	
to emergent æris asses. E-	Decies millies HS	1000000000	Decies millies centum millia
rit autem is modus haud	Vicies millies HS	2000000000	sestertiorum.
paulò simplicior ac le-	Tricies millies HS	3000000000	
uior, quàm si per minu-	Quadrages millies HS	4000000000	
tias, ut uocant, summas di-			
uidere coneris.			
F			

Extremam hanc summam, maximam uocat Budæus, ultra quam ne ludicra quidem hominum uota procedere soleant, etiamsi immensum quid, maiusq̄ omni auri conceptaculo exoptare contendant. Denarios ex sestertijs elicere facillimum est. Quamlibet enim sestertiorū summam per quatuor diuidas oportet, & mox denariorum summa emerget. Quicunque igitur duo nostræ ætatis numismata cognita habet, Coronatum solarem Francicum, ac aureum Rhenensem, is nullo negotio, in quacuncq̄ tandem regione degat, suæ patriæ monetam, id quod huius commentationis finem esse uolumus, expediet.

De

A DE AESTIMATIONE ROMANAE MONETAE AD
nostrae tempestatis numismata. CAP. XIII.

Vdaus immortale Galliae nostrae decus ac ornamentum, aesti-
matione argenti non signati ad signatum facta, quae ipsius fuit
tempore, hoc tandem lib. ij. de Asse inuenit, Coronatum Fran-
cicum solarem respondere quadragenis nummis siue sestertijs,
denis uero drachmis siue denarijs. Erit igitur sestertius Coronati solaris
quadragesima pars. Ita de aureo Rhenensi dicendum, quorum quaterni comu-
niter respondent ternis Coronatis solaribus, quanquam meliores & multo
grauiores sunt. Venirent igitur xxx sestertij nummi pro aureo Rhenensi:
atque sestertius nummus ita fuerit tricesima pars Rhenensis aurei, sicut Coro-
nati quadragesima. Hanc sane Budaeam rationem etiam in his regionibus
Germaniae ac Rheni publica argenti aestimatio probe obtinet, maxi-
me quae facta est anno à I E S V Christi natali M. D. XXXVIIII. de
B qua in sequentibus plura dicturi sumus, quanquam uulgo multo pluris
nunc permutatur. Verum hoc Lectorem commouere non debet. Iudaei,
trapezitae, usurarij, ac id genus hominum, aliam habent in accipienda, a-
liam in exponenda pecunia rationem: atque utinam etiam principum edi-
cta non aliquando in hanc iniquitatem inciderent, id quod auaritia uel for-
tunae tempestate saepe fieri uidemus. Mundi calamitas ac temporum iniu-
ria nonnunquam etiam probos principes impellit, ut monetam longè, quam
uellent, leuiorem excudant. Sed ea hanc nostram commentationem nihil im-
pedient, quin publicam aestimationem iuste factam amplectamur. Posito
igitur hoc fundamento de Coronato solari ac aureo Rhenensi, quaecumque
apud autores latinos obuenerit summa, uel sestertiorum uel denariorum,
apud Graecos uero drachmarum: nummorum quidem siue sestertiorum per
XL, si quidem Coronatos solares, per xxx uero siue aureos Rhenenses habe-
re uoluerimus, diuidas oportet. At denariorum ac drachmarum per decem se-
C cabitur summa, si quidem Coronatos solares habere uolueris. Sed huius rei,
ut memoria iuuetur, hunc typulum subiungere placuit, oppidò ut puto utilem.

100. æris, id est, assium	} 1 Coro. solaris.	1000. æris, id est, assium	} x Coro. solares.	2500. æris, id est, assium	} xxv. Cor. solares.
40. sestertij siue nummi		400. sestertij siue nummi		1000. nummum siue sester.	
10. denarij siue drachmæ		100. denarij siue drach.		250. denarij siue drach.	
Librae centenariæ pars decima		Libra una centenaria uel mina		Sestertia singula, id est, librae ii et semis	
Proportio decupla /		Proportio dupla sesquipla /			

Decem Coronatos solares in Minam siue libram centenariam poni-
mus. Vnus igitur Coronatus solaris, decima librae pars, est uelut semi-
narium huius supputationis. Idem ille Solaris unus centum habet æris,
id est, assium. As igitur centesima pars erit Coronati solaris, millesima
autem librae. Eodem modo quadraginta sestertij in eundem ueniunt Co-
ronatum, ubi 400 sestertij in Libram centenariam, qui mille faciunt æ-
ris, id est, assium. De denarijs idem est iudicium, deni in unum solarem

De asse & eius partibus

- D** Coronatū, centū in denos Coronatos, ubi proportio decupla. Sed in quarto ordine ad tertiū est dupla sesquipla: sestertia enim singula 11 libras ac semilibram continent. Eadem porro 25 Coronatos, denarios 250, æris 2500, denique mille nummū. Quocirca ut mille æris una libra est, ita mille nummū duæ libræ & semis. Et ut centum æris unus Coronatus est, ita centū sestertij sunt duo Coronati & semis. Vnde quatuor hæc, as, denarius, Coronatus, ac mina, pulcherrimo ordine duplā proximi cuiusq; ad proximū seruant rationem. Decem asses denarius est, decem denarij Coronatus, decem Coronati mina siue libra centenaria. Vnde centena millia assium, qui fuit maximus census Romæ sub Ser. Tullio rege, faciunt decem millia denariorū: rursus 10000 denariorū, efficiūt Coronatos: postremò M Coronati centum minas. Et contrā, libra centenaria decem habet Coronatos, Coronatus decem denarios, denarius decem asses siue æris. Nam in populi Rom. classibus, facta à Tullio rege diuisione, Liuius per millenos æris,
- E** Dionysius autē cētenis drachmis incedit. De notis sestertiorū uel masculino uel neutro genere, plurali numero, nihil admodum Budæus: aliquid Leonardus, nihil tamen certi. Priscianus de ponderibus ita inquit: As est nūmus libralis, & per **£** perscriptam notatur. Dupondius nūmus est bilibris per duas **££** perscriptas. Sestertius, nummus duarū semis librarū, per duas **LL** & **S**, ex qua incipit semis perscriptas **££S**. Vnde dicitur sestertius semis tertius. Hæc ille. Ex hisce sanè uerbis nihil discriminis reperias inter sestertios ac sestertia, aut inter libras æreas ac argēteas. Quidam putant æreas libras, hoc est, sestertios, tertia uocali duplici, ac **S** litera conexa, Romanos indicasse, hoc modo **HS**: sed sestertia pluratiuo numero, prima semiuocali duplici (nam libræ nomen ab ea incipit) ac **S**, hoc modo **££S**. Verum quòd tertia uocalis **I** maiuscula, à prima semiuocali maiuscula pedis duntaxat **L** protractu distat, inde apud Romani moris ignaros facilè eam corruptionē incidisse. Idem de denario dicendū, qui per **X**, sed transuersa uirgula notabatur, hoc modo **✕**. Verū ea forma in stellā incidit, unde & in uetustis codicibus denarius stellæ signo inuenitur.
- F**

SYLLOGISMVS ALIQVOT SVMMARVM, maximè ex libro secundo Budæi de Asse.

Leges sumptuariæ Romæ ante Syllam	10 æris	Tantum in cenam singulis insumere diebus licebat.
	1 denar.	
	30 æris	Decem diebus in singulis mensibus.
	3 denarij.	
	100 æris	Ludis Romanis, plebeis & Saturnalibus, centussis erat. Persius: Et centum Græcos curto centusse licetur.
	1 Coro.	
	25 æris	Colaphi incisionis poena, apud Gellium lib. xx. cap. j.
	$\frac{1}{4}$ Coro.	
	300 HS	Tiberius Cæsar ac Caligula congiarium uiritim dederunt.
	10 Aur. Rhenenses.	

A		40000 æris	Dos Cn. Scipionis filiæ data è publi co ærario.
		400 Cor.	
	Centum millia æris	100000 æris	Maximus census Romæ.
		1000 Cor.	
		15000 æris	Tanti damnatus Camillus.
		150 Cor.	
	Sex millia nummûm	6000 HS	Sex sestertia vocat Martial. lib. vi. ad Pætum. Tanti nullum piscem emptum scribit Iuue- nalis Sat. iij.
		150 Cor.	
	Octo millia nummûm	8000 HS	Meminit Plin. lib. ix. cap. xvij. tanti nullum emptum.
		200 Cor.	
	Cor. Tacitus lib. xi. uocat dena sestertia, quæ Martialis decē, Viginti sestertia	10000 HS	Decem sestertia ait Martialis lib. xi. ad Pætum.
		250 Cor.	
		20000 HS	Tanti emptus coruus qui Augu- stum salutauerat Imp.
		500 Cor.	
B	Quadráginta sestertiij	40 HS	
		1 Cor.	
	Quadríngenti sestertiij	400 HS	Libra Romana.
		10 Cor.	
	Quatuor millia sestertiorum	4000 HS	
		100 Cor.	
	Quadrágena sestertia	40000 HS	
		1000 Cor.	
	Quadríngenta sestertia	400000 HS	Census legitimus equestris. Nero in punctum aleam lufit.
		10000 Cor.	
	Quadrágies sestertiûm	400000 HS	Nero Lugdunensem cladem so- latus est.
		100000 Cor.	
	Quadríngenties sestertiûm	4000000 HS	Furta Verris, & Paulinæ Lollia M. Lollij neptis ornatus.
		1000000 Cor.	
C	Centies sestertiûm	10000000 HS	Vnio Cleopatrá. Virgilij census.
		250000 Cor.	
	Sexcenta sestertia	600000 HS	Aesopi Tragædici Histronis pati- na. Plin. lib. 10. cap. 51.
		15000 Cor.	
	Octíngenta sestertia	800000 HS	Census senatorum ante Augustum.
		20000 Cor.	
	Quíngenta sestertia	500000 HS	Census equestris auctus.
		12500 Cor.	
	Ducēta quinquáginta sestertia	250000 HS	Stipendium medicorum Romæ.
		6250 Cor.	
	Duodecies sestertiûm	1200000 HS	Census senatorum Romæ ab Au- gusto auctus.
		30000 Cor.	
	Bis millies sestertiûm	20000000 HS	M. Crafsi diuitiæ.
		5000000 Cor.	

De asse & partibus eius

D

DE TALENTO.

CAP. XV.

Talentum, autore Festo, multiplex fuit: sed Atticū minus, quo ferè Latini ac Græci autores utuntur, sex millium denariorū est. Suidas autem talentum minarū LX esse dicit: minam autē drachmarū centum, drachmā porrò sex obolorū: quæ inter se cōparata bellè cōueniunt. Drachmā sanè ac denariū idem pondus habere ex superioribus patet. Itaq; si 6000 denariorū per 100 diuidas, emergēt 60 minæ: sin per 10 seces (ualet enim Coronatus solaris denis drachmis siue denarijs) habebis 600: tot enim Coronatos, his autoribus, dabimus talento Attico minori. Cæterū diligenter notandū censet Budæus, quoties autores de talento absq; addito epitheto loquantur, tum eos perpetuò de minore talento sexagenarū minarum intelligere. Quoties uerò de alio quopiam loquuntur, tum addere uel numerū, uel patrium nomen: ut Liuius lib. viij. decados iij. de Antiochi foedere: Argenti probi X I I millia Atticū talentū dato intra duodecim annos pensionibus æquis: talentum ne minus pondo L X X X Romanis ponderibus pendat. Non necessum habeo in præsentī Epitome recensere, quàm multiplex olim talentum fuerit, quamq; uarium apud autores prodatur: tum longè minus, quantum unumquodq; librarum, quantum pol drachmarū: infiniti enim laboris fuerit, emolumenti non admodum magni, quod optimo iure ante nos etiam Budæus conquestus est. Lector non melius fecerit, quàm ad talentum Atticum minus acriter animū intendant, reliqua ex eiusdem collatione facillè intellecturus. Faciunt Euboicum proximè ad Atticum minus accedere, esse quippe 56 minarum cum besse: deficere igitur ab Attico minore, tribus minis ac triente. Babylonicum LXX minarū esse: ita Aegyptiacum, siue Ptolemaicū id dici oporteat. Atticū maius LXXX. Aegineticum C. Addunt alij & Hebraicū esse duplex, ut Atticum: & minus quidem ad Atticum minus, duplum, hoc est, minarū CXX. maius autē nō ad Atticū maius, sed ad Hebraicū minus, duplū, ut sit minarū CCXL. Atqui ineptus sanè sim, si hæc longius prosequar, itaq; desinam nūc Lectori esse molestus, & ad eximia aliqua exempla, ex optimis ipsa selecta autoribus, quæ ad reliqua plurima Lectori usui esse possunt, diuertam. Carthaginenses igitur (ut ab ijs, quæ ad finem libri primi Polybius refert, ordiamur) finito primo bello Punico coacti sunt Romanis soluere 3200 talentū. Quæ si per 600 Coronatos multiplicauerimus, summa erit 1920000 Coronatorū. Ad hæc uidebant Romanī aliquod ius, nempe belli, habere. Verū cum Carthaginensib. per iniuriā Sardiniam quoq; eripuissent, ne bello à Romanis incescerent, Aphrico bello fessi ac fracti Carthaginenses, tempori cedentes, 1200 talenta in super miserunt, ea faciunt 720000 Coronatorū. Porrò finito deinde secundo bello Punico, quod duce Hannibale Carthaginenses aduersus populum Rom. gessere, 10000 talentū pēdere iussi sunt: ea efficiunt auro huius seculi 6000000 Coronatorū. Magno autē Antiocho Asiæ rege deuictō, Scipio superior Africanus pro impensis in bel-

A in bellum factis postulauit 15000 talentum Euboicorum, quæ si Attica erant, summa fuerat nonagies centena millia Coronatorum. Porro cum in mentem uenit Matthæi x v i i i summa, quæ seruus domino debuisse dicitur, *μυεῖων τετρακύντων*, id est, decem millium talentorum, immensa sanè & nulli satrapæ tolerabilis, nedum seruo, ut qualem Carthaginienses secundo bello Punico pensionibus æquis in annos L soluere iussi erant. Quare eo in loco pro *τετρακύντων*, puto ab Euangelista scriptum *δυναμείων*. Vnde elegantissimè procedet cōparatio, quæ Christus facit, decem milliū denariūm ad ducentos denarios. Ingens adhuc summa pro seruo etiā frugi, sed qua demōstret, immensum quiddam remissum seruo à domino, ut Deus nobis peccata remittit; oportuisse igitur & seruū multò minorem summam cōseruo remittere. Hæc simplicissima uisa est nobis ratio hunc locum excusandi. Nam quod dicere quis possit, Christum immensam summam indicare uoluisse, posse igitur legi *μυεῖων τετρακύντων*: ad hoc ego dico, aliud esse ingentem ponere summam, aliud incredibile: cum nemine tamen ea de re certauero. Ego pro seruo ingentem puto summam 10000 denariūm, utpote mille Coronatorum. Est autem & aliud effugium ad hunc locum excusandum, Eupolemus qui dam apud Eusebium in iiii. lib. de Præparatione Euangelica, ait talentum

B pro siclo aliquādo accipi, hoc est, quaternis denarijs siue drachmis: ita summa huius serui cresceret in quatuor millia Coronatorum, quantum uix quicquam ex seruo ac tota familia sperarit. Hoc siclare talentum apud Poëtarum principem Homerum satis indicatur Iliados & in funebri agone primo, ad Patrocli sepulchrum: ubi quartum donum duo auri talenta produntur, post lebetem ac equam mulo grauidam. Nec secus Maro Homerum secutus in v. Aeneidos, ubi Seruius admonet minutum quid per talentum designari. Lector quid potissimum sequendum sit dispiciat. Nos ea Theologis discutienda relinquimus.

DE ANALOGIA AURI AD ARGENTVM.

CAPVT XVI.

C Es est dubia, & oppidoquàm difficilis, à multis eximijs tractata uiris. Meminit eius Budæus profusissimè lib. 3. de asse. Meminit & Leonardus à Portis, sed obiter: ne nobis quidem omnino silentio transeunda uisa, quin aliquid ea de re in mediū adducamus. Scire igitur in primis conuenit, auri ac argenti æstimationem ferè à principum edicto pendere, penuria aut abundantia earum rerum ita nonnunquam cogente, quod quidem nulla non ætate uariè fieri uidemus. Fuit enim aliquando, cum auri uncia uix octo argenti uncij ualeret: fuit item cum decem ualeret, quod ex Liuiο lib. vii. decados iiii. tum ex alijs autorum locis & Budæus & Portius ostendunt. Tandem ad duodecim & semis peruentum, uidelicet cum aureus Romanus didrachmus, id est, duarum drachmarum, ualeret centum sestertijs nummis, qui faciunt xxv drachmas. At uiginti quinque drachmæ ad duas drachmas proportionem faciunt duodecuplam ac sesquialteram siue fescuplam. Porro deinde iniquitate uel

De aſſe & partibus eius

D temporū, uel menſariorum, aut principum deniq; auaritia, ad xv uſq; peruentū. Sed duodenaria ratio plurimū euicit priſcis temporibus, ac hodie quoq; in uſu eſt, ut una uncia auri æquet XII argenti uncias, hoc eſt, librā. Item libra auri, duodecim argenti libras: & in reliquis ad eundem cōiectandum modum. Cæterū id etiam magnopere animaduertendum, quippe in quo huius analogiæ maximū pendet momentū, plurimū hīc differentiæ accidere, quòd aurum nō eiſdem eſt indicaturæ, atq; inde prorſus euenire, ut uncia melioris indicaturæ plures uncias argenti in æſtimatione ac cōparatione poſtulet. Quod ut Lectori clariuſ ostendere queam, aliquot huius ſeculi numiſmata cū argentea, tum aurea tractabimus, tum ediſta publica, & auri incrementa, quæ mea ætate per annos L acciderunt, quæ ipſe uiderim, breuiter narrabo. Lectori fuerit hoc ut hiſtoriæ acceſſiuncula, ad releuandum tædium inducta. Nam id ea potiſſimū ratione facimus, ut de ſua quiſq; regione, in qua uel natus eſt, uel uiuit, eadem ipſe ſecum etiam atq; etiā conſideret. Anno à I E S V Chriſti ſeruatoris ac redemptoris noſtri natali circiter M. cccc. xcix. Bernates ampliſſima Heluetiorum ciuitas, nummum excuderunt, altera parte in ſigni urbis ſuæ urſo, quem uetere Celtarum lingua, qua Heluetij etiamnum utuntur, Batz uocant. Eos mox alię Heluetiorū urbes ſecuti, Tigurini, Lucerini, ac Salodorenſes, celebrem omnino eum nummū fecerunt. Sed in aureū Rhenenſem eorum nummorū xvi numero publicarunt. Germani mox ſecuti Heluetios, maximè qui à Vindeliciſ ad lacum Acronium pertingunt, quinos de nos pro aureo Rhenenſi, uicenos pro Coronato ſolari, deniq; quinos pro argenteis illis Mediolanenſibus (Capita uocant, ſiue Teſtones, de quibus poſtea) excuderunt, ac mox ijs nummiſ, priſco tamen ſiue urſi, ſiue batzonis retento nomine, totam regionē quæ ad Danubij ac Rheni fontes eſt, cum aliquo eorū fluuiorū tractu, intra paucos annos impleuerūt. At noſtra nunc demū ætate per totam etiam Germaniam celebres ſunt ac notī.

F Vnde & hodie quinideni urſi pro aureo in monetæ appellatione manent per totam adeò regionem. Vt aliud ſit in hiſce Rheni ac Danubij regionibus, ſi aureum, aliud ſi Rhenenſem aureum dicas. Nam per hoſce xxv annos proximos, auro in tantū accreuit ualor, ut Rhenenſis aureus, hoc eſt numiſma aureum, denis octonis urſiſ, Coronatus ſolaris uicenis quaternis permutentur, cū antea, ut diximus, Rhenenſis quinis denis, Solaris uicenis duntaxat urſiſ oblocarentur. Nunc, ut perueniamus quò uolumus, hæc ſubiicere placuit. Anno à I E S V Chriſti natali M. D. xxxviii, argenti puti octonaria libra, quam nunc Marcam publicè uocant, uoce nō admodum incōmoda, aureis nouē publico ediſto æſtimata eſt, ac paſſim ita uenijt. Eodem autem anno bini Coronati ſolares tribus ualebāt aureis quinūm denūm urſorum: atq; ita ſanè vi Solares nouem illos æquabant aureos, hoc eſt, Marcam. Verū ſic etiam in libram Romanā duodenūm unciarum argenteam uenirent ix Solares, qui ſunt in auri uncia proportionē auri ad argentum duodecupla. At quo hæc ſcribimus tempore, anno

quinqua

A quinquagesimo supra millesimū quingentesimū, quinq; Coronati solares æquabant octo illos monetæ aureos, ut uocant, quos nos quinis denis ur-
 sis circūscripsimus, ita ut hoc pacto de Marca, hoc est, sex Coronatis, unus
 Coronatus restans, sesqui aureum sesquiurso excedens, augeat priorem ix
 aureorū æstimationē dimidiō plus aureo, quantū hodie ualeat. Vt igitur
 nouem Coronati solares uncia est auri, ita nouē iīdem, argenti libra duode-
 naria; manet ergo etiam nū hac ætate auri ad argentū ratio duodecupla. Nī
 hil noui scribo: hæc in Gallia, Germania, & Italia, ac passim in omnibus re-
 gionibus fieri singulis propemodū lustris uidemus, in hoc à nobis cōme-
 morata, ut excitem quosdam, in alijs quidem rebus excellenter doctos, in
 his uerò adeò stupidos, ut idiotis ac pueris similiores, quàm eruditis uiris
 uideantur, cū tamen hæc res magnā lucem plurimis locis in optimis qui-
 busque autoribus sit allatura. Verū quod de auri uaria indicatura dixi-
 mus, ac proinde de non æquali ualore auri in partibus libræ aureæ ad ar-
 genteam, id in duobus nummis aureis ostendere uisum est operæ precii,
B nempe in ijs quos toties hoc capite nominauimus, Coronato Francico so-
 lari siue solato, & aureo Rhenensi. Anno, ut diximus, Domini M. D. L.
 Coronati illi solares ualebant in hisce Germaniæ ac Rheni partibus uice-
 nis quaternis ursis, aurei autem Rhenenses denis octonis, cū tamē sola-
 ti illi ternis duntaxat granis pōdere ipso superent illos. Pendit enim Rhe-
 nensis LXI, Solatus uerò LXXXX grana. Valor autem Coronati sex ursis
 uincit Rhenensem, qua ratione unum granum binos pareret urfos, quum
 alioqui granum dimidiū non æquet ursum. Sanè ut nouem Coronati,
 auri unciam pendunt, & seruata duodecupla proportionē libram argenti
 æquant, ita duodecim Rhenenses aurei, librā eandem argenti ualent qui-
 dem, at pondere longè superant nouē Coronatos. Illi enim grana pendunt
 732, cū nouem Coronati 576 duntaxat. Differentia 156 grana, quæ qui-
 dem grana superant duorum Coronatorum grana 28 granis. Quod si se-
 cundū pondus etiam indicatura æqualis esset, undecim Coronati sola-
 res non æquarent duodecim Rhenenses, cū nouem Coronati ualore æ-
C quent nunc duodecim. Hæc in alijs aureis numismatis studiosum inquire-
 re pulchrum est, quia oppidò utile.

DE AVREA MONETA TVM VETERE
 tum noua. CAP. XVII.

Vreus nummus (inquit Plinius) post annum LXII percussus
 est, quàm argenteus, ita ut scrupulum ualeret sestertijs uicenis,
 quod efficit in libras ratione sestertiorum, qui tunc erant, sester-
 tios DCCCC. Post hæc placuit XLV signari ex auri libris, pau-
 latimq; principes imminuere pondus, minutissimè uerò ad XLVIII. Hæc
 ita Plinius satis accise in re tanti momenti: quanquam corruptum locum
 cū Portius, tum Budæus rectè indicarunt. De re illi quidem nummaria
 locuti, ego uerò etiam annorum numerum suspectum habeo. Nam LXII
 annus post Q. Fabium Pictorem incidit in decimum secundi belli Punici

De aſſe & partibus eius

D annum, quando reſpublica Romana iam ſatis afflictæ degebat: niſi quis ex Tarenti manubijs (eo enim anno Q. Fabius Dictator eam urbem cepit) tantum auri aduectum credat. Sed ad rem nummariam redeo. De primo quidem numero, ut ſcrupulum auri ualeret ſeſtertijſ uicenis, ſi quindecuplam auri ad argentum rationem admittimus, non eſt abſurdè dictum. Nam in uncia octonæ ſunt drachmæ, in drachma ſcrupula terna, qua ratione ſcrupulum capit ſeſtertium unum, ac eius præterea trientem, quum drachma quaternis ualeat ſeſtertijſ. Vnde in idem ueniunt x x ſeſtertij ac x v ſcrupula, ut rectè colligit Budæus. Quanquam id etiam ſic facilius colligitur: Viginti ſeſtertij nummi æquāt quinq; drachmas, quinæ porro drachmæ, quindecim ſcrupula. Sed comparatio Plinij eſt unius auri ſcrupuli ad uiginti ſeſtertios, eſt igitur & ad quindecim ſcrupula argenti. Ex quo ſequitur quod diximus, auri ad argentum eſſe proportionem quindecuplam, ex hiſce adeò Plinij uerbis. Quot uerò aurei nummi hoc mo-

E do in libram uenerint, nō explicatur. Porro ſequentia Plinij uerba, Quod efficit in libras ratione ſeſtertiorū, qui tunc erant, ſeſtertios D C C C C, utinā tam facilè corrigi poſſent, quàm certum eſt ea corrupta eſſe. Tentatum à multis, ſed haud ſcio quàm feliciter. Id etiam cogitandū Lectori, quare Plinius adiecerit, Qui tunc erant. Nam id non intelligo. Quæ deinde ſequuntur uerba, pro x l v, Budæus exiſtimat l legi poſſe: quinquaginta enim aurei didrachmi, ſic pulcherrimè in libram centenariam uenient. Quod ſi tamen x l v legatur, aurei illi didrachmis ix plus granis grauiiores erant. Bis enim x l v efficiunt duntaxat x c drachmas, ſuperſunt autem ſex drachmæ, quæ per 72 multiplicatæ, produciunt grana 432. quibus deſunt 18 grana, ut in ſingulos aureos decem grana fierent per diuiſionem 45. Alter numerus x l v i i i probè quadrat, ut didrachmi in Romanam libram 48 ueniant, qui faciunt 96 drachmas, quot ſunt in libra Romana. Quibus ſi adijciatur ſemuncia quaternūm drachmarum, euenient quinquaginta aurei in Minam Atticam, aut libram centenariam Romanam, ut annotauit Budæus. Mirum autem quod tam mendose Plinij codices legantur. Ad hos enim proximos iam commemoratos numeros, in priore pro v, in poſteriore pro i i i, poſuerunt non attenti librarij m. deinde integrè deſcribendo fecere millia: quod pueri notare potuiſſent, ſi quidem rem intellexiſſent. Quales enim, imò uerò quātuli aurei futuri erant, ex una libra 45000 aureorum? Sed ita hodie legitur Plinius. Hæc deinde ratio, ut 48 in libram Romanam aurei didrachmi uenirent, multis ætatibus permansiſt, & l in Minam Atticam, donec ruente iam Imperio, etiam hac parte peſſum iret publica fides ac Imperij maietas. Hac ratione in Marcam uenirent aurei Romani didrachmi 32. quemadmodum hodie 32 Roſati Anglici Nobiles. Valebat autem centum ſeſtertios didrachmus Romanus aureus, quantum hodie duo Solati & ſemis ualent, quamuis ſeſtertius Solatus ſuperet didrachmum Romanum 16 granis, tantum tamen Romanus indicatura ſuperat. Fuere & apud Romanos tri drachmi

Flauddubiè corrupta ſunt. Ea ita legēda cenſet Georgius Agricola: Quod efficit in libras ratione ſeſtertiorum, qui tunc erant, ſeſtertios V D C C L X. qua lectio ſumme placet. Nam ſi XII, quot ſunt in libra Romana, uncias multiplicaueris per 24, quot ſunt in ſingulis uncijſ ſcrupula, continud emergent 288 ſcrupula, quæ ruriſ multiplicata per 20 ſeſtertios, produciēt 5760 ſeſtertiorum, ut rectè ſuppſitauit Agricola.

A drachmi & tetradrachmi, quemadmodum apud Græcos. Facti tandem drachmales sub Alexandro Imperatore Mammeæ filio, ut in eius uita cōmemorat Lampridius, semisses aureorum uocans. Huic drachmali proximè nostra ætate accedit Hungaricus aureus ac Venetus, defecti senis plus minus granis. Deinde magis ac magis etiam aliæ Italogrum urbes ac reguli imminuere, donec in Gallia ad 64 grana deuenerit, qui hodie uulgatissimus est Coronatus solaris, & ad 61 Rhenensis aureus, de quibus abundè priore capite diximus. Sed nunc tempus est, ut doceamus καθολικῶς, quotum quodq; numisma libram octonariam siue nummulariam ingrediatur. Vbi notandum, cū in ea libra octonæ sint uncia, in uncia autem grana 576, multiplicando ea grana per octo, sic euenient grana 4608, quæ sunt in libra nummularia, quam Marcam uulgò nominamus, ut sæpe iam dictum est. Ea uelut radix est ad id quod nunc inquirimus. Si enim 4608 per quamlibet cuiuslibet **B** numismatis summam diuidas, uidebis planè quotum quoduis numisma in Marcam ueniat. Rarò autem contingit, ut non aliquid superet de rotundo numero. Eius rei praxin apponemus cum typo, si modò aliquot numismatum nostræ ætatis ualorem exposuerimus, à minimis ad maxima quæq; progressi.

Coronatus Francicus solatus drachmam habet, minus octo granis, hoc est, 64 grana, cū drachma habeat 72.

Aureus Rhenensis undecim deficit granis à drachma: habet enim 61 grana.

Hungarici optimi siliqua deficiunt, id est, quaternis granis, nōnunquam plus.

Ducatus Venetus proxime Hungaricum accedit. Sed nostra ætate plerunque 66 habet grana.

Saltzburgensis, Ferdinādicī, Mediolanenses, proximi cum Venetis.

C Florētini, Genuēsēs, Hispani, partim 66, partim 65 pendunt grana.

Coronati Siculi, Veneti, Genuenses ac Pontificij, grana habent 63.

Francicus autem absque sole 62 grana, decem granis à drachma deficiens, cū illi nouem.

Regalis Francicus drachmalis minus duobus granis.

Leonini aurei Belgici drachmam pendunt ac sex grana.

Geniatus, qui & Angelotius, & aureus solidus à quibusdam dicitur, drachmam habet & scrupulum, id est, uigintiquatuor grana.

Hispanici duplares Ducati siciliquum siue binas drachmas, minus duodecim granis.

Eduuardei siue Nobiles Rosati Angli, sunt, ut diximus, uerè didrachmi, sicilique pondere.

Alij duplares Ducati, ut uocant, Italici mirè uariant, omnes à siciliquo ut minimū duodecim granis defecti, quidam quatuordecim, quidam pluribus.

De asse & partibus eius

D Stater Lusitanus siue Portugallensis nouem pendit drachmas ac uiginti grana, plus certè quàm Hungarici decem. De auri autem indicatione hæsito.

Dimidiatæ Marcæ siue quaternum unciarum grana 2304

Integræ Marcæ siue octonum unciarum grana 4608

Duplicatæ Marcæ siue libræ zygo statice denum senum unciarum grana 9216

Libræ Romanæ siue duodenum unciarum grana 6912

Semunciae siue quaternum drachmarum grana 288

E Minæ græcæ siue libræ centenariæ duodenum ac semis unciarum grana 7200

Quilibet harum summarum si per cuiusque numismatis grana diuiseris, reddet pulchretibi, quotum quodque in singulis hæc positus poterit, signari queat. Porro ubi nihil superat, nihilque deest, ea solidam appellat, aliam mutilam. Nunc typum exhibemus, qui nostræ ætatis

numismata continet. Et primo, quot granorum sit unumquodque. Deinde, quotum quodque in Marca contineatur. Tertio, quot item in Marca super sint grana. Ex alijs sunt, quæ supra non commemorauimus. Hoc autem Lector scire debet, commune pondus hæc pernotatum. Nullum siquidem numisma est, quod non in singulis aliquot uariet uno alteroue grano.

AVREORVM NUMISMATVM NOSTRÆ TEMPE-
statis quotum quodque in libra octonaria.

	Pondus Grana	Eorum in Mar- cam veniunt	Et superant grana
Carolæus nummus Flandrensis	54	85	18
Philippeus nummus Fland. & Florenus Traiectensis	60	76	48
Aureus florenus Rhenensis	61	75	33
Aureus Coronatus Francicus absque sole	62	74	20
F Coronati Veneti, Siculi, Genueñ. & Pontificij	63	73	9
Aureus Coronatus solaris Francicus	64	72	nulla
Salutiani, & ex Italicis multi Ducati	65	70	58
Hispani Ferdinadici, Saltzburgenses, Veneti, Riderei	66	69	54
Hungarici optimi, aliquando & Veneti & alij Italici	67	68	52
Regales aurei Francici	70	65	58
Aureus priscus, Scutum uetus	72	64	nulla
Leonini aurei	77	58	42
Velleris aurei Mouton	84	54	72
Geniatus siue Angelotus	96	48	nulla
Nummus Alphonsinus	98	47	2
Aureus Imperialis	100	46	8
Nobilis Henricanus	130	35	58
Nobilis Rosatus	144	32	nulla
Regalis Australianus	279	16	144
Lusitanus stater	658	7	2

Quatuor

A Quatuor Coronati solares & semis, semunciam auri cōtinent. Nouem Solares unciam, LXXII Marcam, bis tantum, id est 144, libram zygoſtaticam, centum octo libram Romanam, deniq; 112 & $\frac{1}{2}$ libram centenariam ſiue Minam. In Rhenenſi aureo quia ſinguli ternis granis à Coronato ſolari deficiunt, facilè eſt ſummas ibi colligere. In uncia enim nouem aureis Rhenenſibus 27 grana deerūt, ut nouem æquent Solares. In Marca octies tantum, hoc eſt, grana 216. quæ per 61 diuiſa, efficiunt ternos aureos, & ſuperant 33 grana. Ergo in Marcam 75 aurei Rhenenſes euenient, & ſuperant 33 grana de Marca, in zygoſtatica duplū, in Romana ſeſqui. Sed hæc Arithmeticæ perito facilè expediuntur. Non poſſum autem hîc reticere ambitionem illam hominum etiam doctorum, quorum ſuæ quiſq; patriæ numiſmata optima uideri uelit. Ita Leonardus à Portis Venetos ducatos, quos uocāt, ſiliqua, id eſt, quatuor duntaxat granis deficere à drachma per ſuadere nititur, cū Cerate, id eſt, ſex granis, quos nos quidem uidimus, cōmuniter defecti uideantur. Contrà Budæus, & quidam ali j Franci, quaſi non uiderint unquam Rhenenſes aureos, ita contemptim de eis loquuntur, & ſuorum Solatorū indicaturam tanti faciunt, ut Hungaricis æquent aureis, cū conſtans ſit aliquorū opinio, omnes Solatos ex Rhenaniſ fieri aureis, adiecto ac commixto meliore auro. Cuius opinionis ſunt argumenta nō leuia. Primū, quòd in Francia nullæ ſint aurifodinæ. Alterum, quòd Lugduni Franci nullum Rhenenſe aurum exportari ſinant. Tertiū, quòd è Germania aliquot mercatores ſingulis annis multa millia Rhenenſium aureorum in Franciam ducere dicantur, cū tamen in ea regione rari uulgò, niſi in confinibus, uideantur aurei Rhenenſes. Vnde fama frequens eſt, eos coctos, ac cum alio meliore auro tinctos, rursus nouos prodire ſub ſcuto regio. Quòd autē tam celebres ſint, non eſſe ob nobilitatem indicaturæ, ſed ob cōmercium nationū magnæ partis Europæ, cum Gal-
C lis in medio omnium iacentibus: quatuor enim maximæ nationes, Hiſpania, Italia, Germania, ac Anglia, neceſſitudine illis ſunt deuinctæ ob ſitus commoditatem, & regionis felicitatem. Sed ſit hæc coniectura, quam puto inde, nec temerè tamen natam, cū in Germania plures ſint quàm LX urbes ac reguli, qui Rhenenſes aureos excudunt: pro tanta tamē frequentia rari uiſuntur, imò exterum aurum multò frequentius in manibus Germanorum eſt. Hoc etiam annotatu dignum, quemadmodū apud Francos nouem Solati pendunt unciam ponderum Romanorum, ita nouem Rhenenſes pēdere unciam ponderum Germanicorum, duntaxat apud aurifabros: unde Romanis ponderibus in ſingulas uncias deeſſe uicena ſeptena grana. At nihil hec ad publica pondera. Diximus hoc etiam cap. 3. ubi aliquanto grauiora ob rotunditatem ſcilicet indicauimus, ſcrupulum pro 27 granis ponentes. Sed uera ratio
dix eius ponderis ex Rhenenſi
procedit aureo.

De aſſe & partibus eius

DE ARGENTEÆ MONETÆ TVM NOVA
tum Vetere. CAP. XVIII.

Vo tempore primū apud Romanos ſignatum ſit argentū, dictum eſt ex Plinio, huius libri noſtri cap. xiiij. Præter duo autem argentea numiſmata denarium ac ſeſtertium primū percuffa, etiā denarij partes à Plinio produntur, Quinarius ac Victoriatus. Nam Bigatos ac Quadrigatos, denarios ueros fuiſſe autumat Leonardus à Portis, diuerſa duntaxat nota excuſos. Quinarius, dimidiū erat denarij. Victoriatum quidam cum Quinario eundem fuiſſe putant: alij alium. Plinius ex Illyrico allatū ait, poſtea lege Clodia percuffum: nomen eius à ſigno Victoriæ eſſe. Porro denarij partes aliæ, ut dupōdius, treſſis, quadruiſſis, ſenarius, ſeptuiſſis, octuiſſis, nonuiſſis, decuiſſis, uidentur ex argento fuiſſe, ut ſeſtertius ac quinarius. At aſſis partes omnes ex ære haud dubiè fuere. Cæterum omnia hæc ex denarij æſtimatione pendent. In aureum enim Coronatū ſolarem denos ponimus denarios, autore Budæo: unde facilè de omnibus eius partibus in omni huius tempeſtatis moneta iudicium fuerit in ſua etiam cuiuſq; patria. Sed hæc de uetere moneta. At monetæ nouæ negociū totū uertitur hodie in libra octonaria, quæ uulgo Marca: latinè bes libræ Romanæ rectè dicitur: ad eam ſanè omnia, quæ hac ætate monetarij, aurifices ac trapezitæ habent negocia, referuntur. Ea, ut sæpe iam dictū, octo habet uncias, quibus reſpōdere debebāt octo nummi qui hodie Talarij uocantur, per totā Germaniā celeberrimi. Hi à ualle diui Ioachimi, quæ ad Boëmos eſt, primū Ioachims taler uocabantur, quaſi diceres nūmos excuſos in ualle diui Ioachimi: uallē enim Germanorū lingua Tâl appellat, producta ſyllaba ac circūflexo accentu. Hinc Tâler denominatiū patriū à ualle: poſt, ut in omnibus linguis fieri uidemus, ablato genitiuo Ioachims, ſyncopa Tâler uocari cœpti. Quemadmodum Batzoes ſiue Vrſi, primū Rollibatz dicebantur, poſtea tædio longè pronunciationis, Batz inualuit, quod hodie adhuc manet. Hi igitur Talarij unciales eſſe debebāt, quales diui Maxæmiliani Imperatoris hodie uiſuntur. At noui nunc Talarij frequenter triginta granis deficiunt ab uncia, hoc eſt, ſcrupulo & quarta eius parte. Quanquam alij alijs grauiores, alij melioris indidaturæ, ut noui Ferdinandici, Cæſaris Ferdinandi ſacraſſimi Principis iuſſu nuper excuſi. De Talarijs igitur uix quicquam certi definiri poteſt, cū hodie ſubinde uariant. Cæterum per Boëmiā, Saxonumq; terram, ac uicinas illis regiones primū inclaruerunt: rari ante annos aliquot, at nunc noctuis Athenienſibus frequentiores. Poſt alterum numiſma argenteum, in Heluetijs, Italia, ac per totam Galliam frequens, Caput uocant, ut antea diximus, ſeptem ac ſemis ſcrupulorum, maximè Mediolanenſe Sphortiadum ac Galeazeorum, item principum Mantuanorum ac Ferrarienſium, deniq; Heluetiorum. Multa ex illis etiam ſeptem ac ſemis ſcrupula ternis uincunt granis. Qui in Gallia percuffi multū deficiunt à uero pondere, quos pro militibus pararunt meo tempore cū Lutetiæ degerem,

A gerem. Ita Lothoringi noui, indicatura multum à ueteribus deficiunt. Sed quid faceret princeps? Cum quis bonam cudat monetam, à Iudæis ac Iudæorum similibus continuo distrahitur, corrumpitur, ac mutatur. Sapiebant olim Romani, qui nemini alij excudendæ monetæ potestatem concessere, donec Imperatorum indulgentia etiam hoc amiserunt. Venetorum moneta & argentea & aurea, digna huic reipub. honoratissimæ. At bonitate argenti uincunt Austriaci sextarii, quos Sigismundus inclytus Austriacorum Princeps ante ætatem nostram percussit. Quinos pendunt obolos, id est, scrupula duo ac semis: deficiunt ergo obolo à drachma. Sex Cruciatis ualent siue sesquiurso, unde & Sextarii nomen retinet. Sunt duplici Sextarii eiusdem Principis denum obolorum, duodenum Cruciatorum. Hodie raro uisunt, nec nisi in delicijs, eadem de causa, quã dixi, habentur.

PERORATIO.

H AEC habui, Candidi Lectores, quæ ob communem studiosorum profectum, multis sanè uigilijs, in re iuxta difficillima atque utilissima, in publicum promere non sum grauatus: negocium sanè ad omnes excellentes facultates, eximia scripta, præstantes historias, ueterumque omnium auctorum tum Latinorum tum Græcorum cognitionem, non minus necessariũ quàm utile. Utinamque tam sit felix hoc opus, quàm est animo prompto ad publicè iuuanda iuuentutis studia susceptum.

Deo optimo maximoque sit gloria.

HENRICHI GLAREANI DE ASSE ET EIVS
PARTIBVS LIBRI FINIS.

E 4

Index operis.

INDEX OPERIS.

Numerus folium, litera pagina distinctionem indicat.

Esopi Tragœdici histrionis patina	fol. 20. C	Camillus quanti damnatus	20. A
Aereorum nummorum nomenclatura	18. C	Caput, numisma	24. E
Amphora	8. A	Chemeparua & magna	12. A
Amphoræ typus	Ibid.	Cheopina	9. C
Argentea moneta	24. C	Cerates siue Ceraces	3. F 24. B
Argenteus nummus secutus aureum	22. C	Cēsus equestris legitimus Romæ	20. B
Argentii ad aurum analogia	21. C	Census equestris auctus	20. C
Argentum apud Romanos quando cœperit signari	17. A	Census senatorum ante Augustum	20. C
As quid	1. A	Census senatorum Romæ auctus ab Augusto	Ibid.
As in cœlo	13. C	Centies sestertium	Ibid.
As libralis nummus	16. F	Centum millia æris	20. A
Affarion	13. A	Centussis quid	1. E
As pro hæreditate	16. A	Cochlear cyathi uncia	11. B
Assis partium uetusta signa	15. D	Cochlearij typus	12. B
Assis partes in signata pecunia	16. F	Colaphi incussionis poena	19. F
Assipondium quid	1. E	Congius 9. A Eius typus	Ibid.
Aurei didrachmi	22. E	Coronati Francici regalis pondus	23. C
Aurei Leonini pondus	23. C	Coronati Geniati pondus	Ibid.
Aureorum numismatum quotum quodque in libra octonaria	23. D	Coronatus non solatus quot grana habeat	Ibid.
Aureus nummus quando cusus	22. C	Coronati Siculi, Veneti, Genuensis ac Pontificij pondus	Ibid.
Aureus Romanus	22. F	Coronatus Francicus solaris	18. C 23. A
Aureus Rhenensis	18. C & 23. B	Coronatus decem denarios habet	19. B. D
Auri analogia ad argentum	21. C	Coronati solares Francici quanti olim ualuerint in Germania	22. B
Auri uncia ualor quis olim & hodie.	21. C	Coronatus Francicus solaris quadragenis nummis siue sestertijs respondet.	19. A
Aurei (hodie Ducati & Coronati) Hungarici, Italici, Florentini, Veneti, Mediolanenses, Hispanici, Francici, Pontificij, Rhenenses	3. D. E	Coruus qui Augustum Imperatorem saluta- uerat, quanti emptus	20. A
Austriaci sextarij	25. A	Cyathi mensura	11. B
B		Cyathi eiusque partium typus	11. & 12. B
Basiliensis moneta	2. A	Cyathus duodecima sextarij pars	11. B
Batus	12. F 13. A	Cyathus sextarij uncia	Ibid.
Benedictinorum poculum	9. C	D	
Bes quid	1. C	Darius quid	2. A
Bis millies sestertium	20. C	Decempeda quid Romanis	15. B
Budaus Gallia immortalis decus	19. A	Decussis	1. E
In cognitione ponderum ac mensurarum nemo ei conferendus. Vide epistolam præliminarem.		Denarij partes	24. D
Bigatus	24. D	Denarius triplex	17. B
C		Denarius decem asses æquat	19. D
Abus	12. F	Denarius Romanis idem quod drachma	18. C
Calchus	4. A. 5. D	Denarius quondam pro decem libris placuit	17. A
		Dena sestertia Cor. Tacitus uocat, que Martialis decem	20. A
		Deunx quid 1. D Dextans	Ibid.
		Dodrans Musarum poculum	10. A
		Dodrans quid. 1. D Eius typus	10. A
		Drachma	3. E. F
		Drachma	

Index operis.

Drachma Attica	2. E	Libra centum drachmis constat	16. E
Drachma & denarius eiusdem pōderis		Libra octonaria	23. A
Drachmalis	23. A (20. D)	Libra Romana	20. B & 22. E & 23. A
Ducati Hispanici duplaris pōdus	23. C	Libra Rom. duodenūm uncīarū	17. C
Ducatus Venetus	23. B	Libra Rom. quot grana habeat	23. D
Ducatorum duplarium pondus	23. C	Libra zygoſtica	2. D & 23. A
Ducenta quinquaginta ſeſtertia	20. C	Librae partitio	2. D. E
Duodecies ſeſtertium	Ibid.	Log, meſura Hebraea	12. D
Dupondius quid	1. E	M	
Dupondius uocatus uicenarius quater		Marca quid	2. E
E		Marca quot habeat grana	23. C
Phi	12. F & 13. A. B	M. Craſſi diuitiae	20. C
Epitritum	4. A. D	Maximus cenſus Romae	20. A
F		Medimnus Graecis idem quod Roma-	
Florentini Ducati & Coronati	3. D	nis modius.	In praefat.
Foenus quid	16. C	Mediolanenſes aurei	3. D
Franciſcia aurei	3. E	Meſurarū Hebraicarū explicatio	12. C
Furta Verris	20. C	Mina Attica	22. E
G		Minae graecae grana	23. D
Gomor	12. F 13. A	Mina ſiue libra centenaria decem Co-	
Gratiarum poculum	9. C	ronatis ſolaribus conſtat	19. C
Gratiarum poculi typus	11. A	Modij typus	8. B
Groſſus quid	3. E	Monades	4. C
H		Moneta aurea uetus & noua	22. C
Haereditas in aſſem diuiſa	16. A	Monetae Romanae aſtimatio ad noſtre	
Hemina 9. c Eius typus. Ibi, pag. 2		tempeſtatis numiſmata	19. A
ἡμιμέδμονον	8. A	Moses à Deo edoctus, pōderis & men-	
Hexagium	4. B	ſurae aequitatem obſeruat. In praefat.	
Hin	12. E	Muſarū poculū 9. c Eius typus	10. A
Hispanici aurei	3. E	N	
Horoscopus quid	13. C	Nero quātī in punctū aleam luſerit	
Hungarici Ducati & Coronati	3. D	Nero quanta pecuniae ſum-	(20. B)
Eorum pondus	23. B	ma Lugdunēſem cladē ſolatus ſit. Ibi.	
I		Nobiles Roſati	3. C
Italici Coronati & Ducati	3. D	Nonuſſis quid	1. E
Iudaeorū ac ſui ſimilium in adulteran-		Numerus quis intelligendus, quādo au-	
dis monetis fraus	24. E	tores per aduerbia loquuntur	17. F
Iugeri pars quaelibet quota	15. pag. 2	Nummus & ſeſtertius idem	17. B
Iugeri Romani typus	Ibid.	O	
Iugum Hispanis quid dicatur	15. B	Bolus	3. F
Ius annuli ferēdi cui cōceſſū Romae	17. E	Octingenta ſeſtertia	20. C
Iuſtinianus omnes aſſis partes explica-		Octo millia nummūm	20. A
K		Octuſſis quid	1. E
K	uit 16. A	P	
ἑράμιον	8. A	Palmus minor	7. B
κοράτιον	4. A 5. E	ῥαλαῖον	7. B. C
κοτύλη	9. C	Pecunia unde dicta	17. A
κύβιον	8. A	Pecuniae ſignatae in aſſe & ſeſtertio, po-	
L		ſitio in numerum	18. C
Leonini aurei pondus	23. C	Pedes in partibus tum unciae tū aſſis	15
Lethech, uel dimidiūs Corus	13. B	Pes Romanus	7. A. C
Libellā pro aſſe poni Budeus putat	16. F	Plinij locus emendatus	17. A
Libra centenaria	22. E & 23. A		

Index operis.

Pliniū hodie à multis emendari, tempo
rū uerò & pōderū rationē negligi 17. A
Pollex 7. C
Pontificij aurei 3. E

Q

Quadrageſta feſtertia 20. B
Quadrageſta feſtertij Ibid.
Quadrans quid 1. B 3. D
Quadrageſta feſtertia 20. B
Quadrageſti feſtertij Ibid.
Quadrageſties feſtertium Ibid.
Quadrageſ feſtertium Ibid.
Quadrantal 8. A
Quadrans pedis urbis Auguſtæ Vinde
licorum 7. C. pag. 2
Quadrans pedis Pariſienſis Ibid.
Quadrigatus 24. D
Quadruffis quid 1. E
Quantum in cœnam licuerit Romanis
inſumere 19. F
Quarto Calēdas, quinto Idus &c. quid
ſignificent 17. F
Quatuor millia feſtertiorum 20. B
Quincunx quid 1. C
Quinariſ 24. D
Quingenta feſtertia 20. C

R

Rhenenſes aurei. 3. E Pondus 23. B
Romani æreo nummo rudi & in-
formi diu uſi 16. F
Romani in ceratis tabulis teſtamenta
ſcribere ſolebant 16. A
Roberti Cenaliſ Pariſienſis Theologi
de menſuris Hebraicis liber 12. C
Roſati Anglici Nobiles 22. F 25. C
Rotundus numerus 23. B

S

Satum 12. F
Scrupulum 3. F 4. E
Scrupula in partib. tū uncia tum aſſis 15
Semis uel ſemiſſis quid 1. C (pag. 2
Semūcia quaternūm drachmarum 22. E
Semūcia grana 23. D
Sesqui quid ſignificet 1. F
Sesquicheopina 9. C
Sesquiplum 1. E
Seſtertius quid 17. D
Seſtertius Solatus 23. A
Septunx quid 1. C
Sexcenta feſtertia 20. C
Sexcuplum 1. E
Sescunx 1. D

Sesquiplum, uel Sescuplum 1. E
Sextans quid 1. B
Sextarius dupondius 2. F
Sextarius Romanus 9. A
Sextarij typus 9 Eius partes 11. B
Siliqua 4. A
Sitarion 4. B
Sors quid dicatur 16. C
σάραμιν 7. B. C σάραμον 8. A
Stateris Luſitanenſis pondus 23. C
Stipendiū medicorū Romę quale 20. C
Syllogiſmus aliquot ſummarum ex Bu
dæi ſecundo libro. 19. F

T

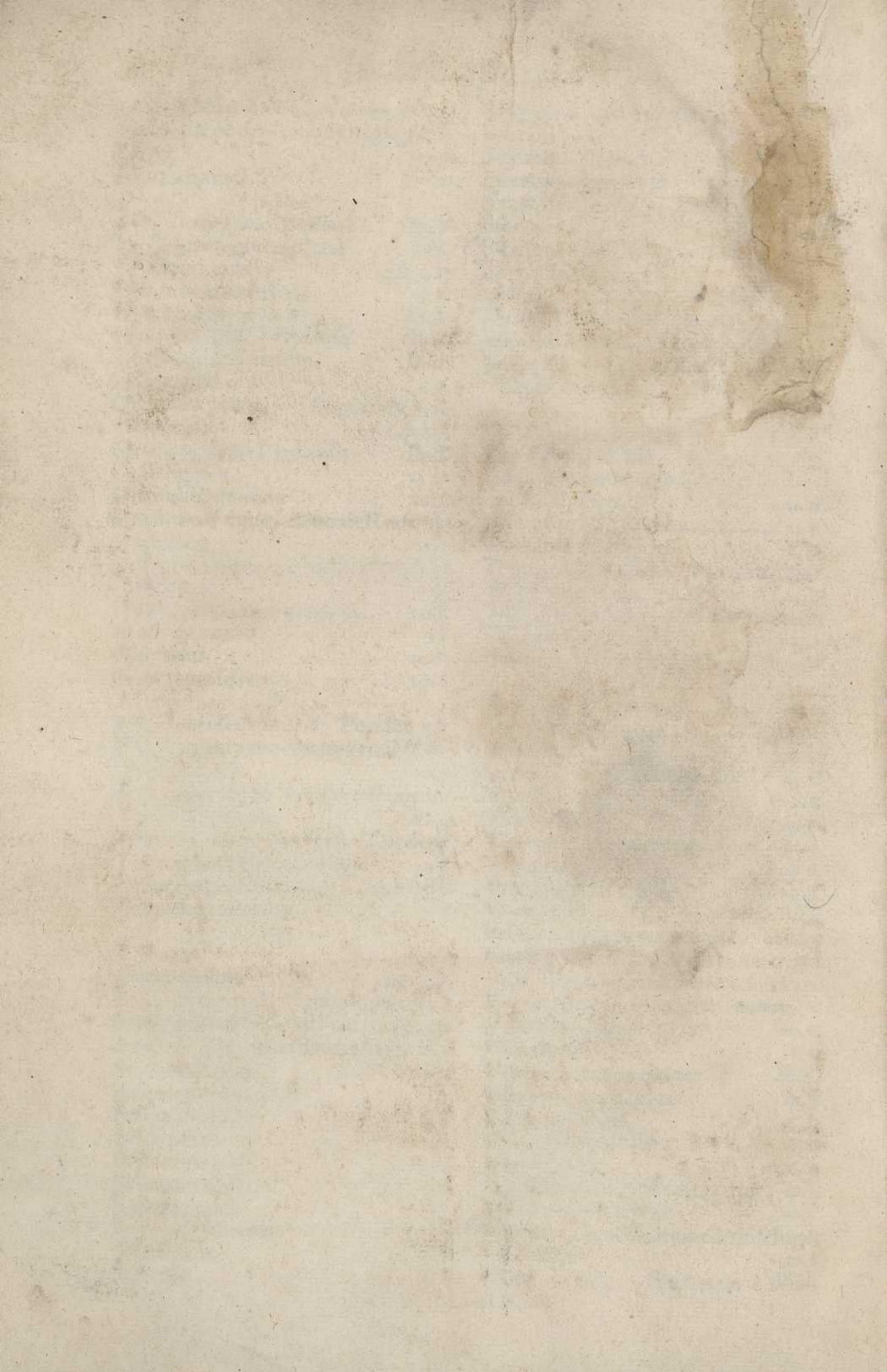
Talarius nummus 24. E
Talentī diuiſio 20. D. E. F
Talentū minutum quid deſignari Ser-
uius admonet 21. B
Talentū pro ſiclo nonnunq̃ accipi 21. B
Talentum multiplex 20. D
Tremis. 3. E Treſſis 1. E Triceſſis. Ibid.
Tridrachmi Rom. 23. A
Triēs quid, eiꝝq̃ apud ueteres nota 1. B
Trientis ſextarij typus 10. pag. 2
τρεῖςλιον 9. C Eiuſdem typus 10

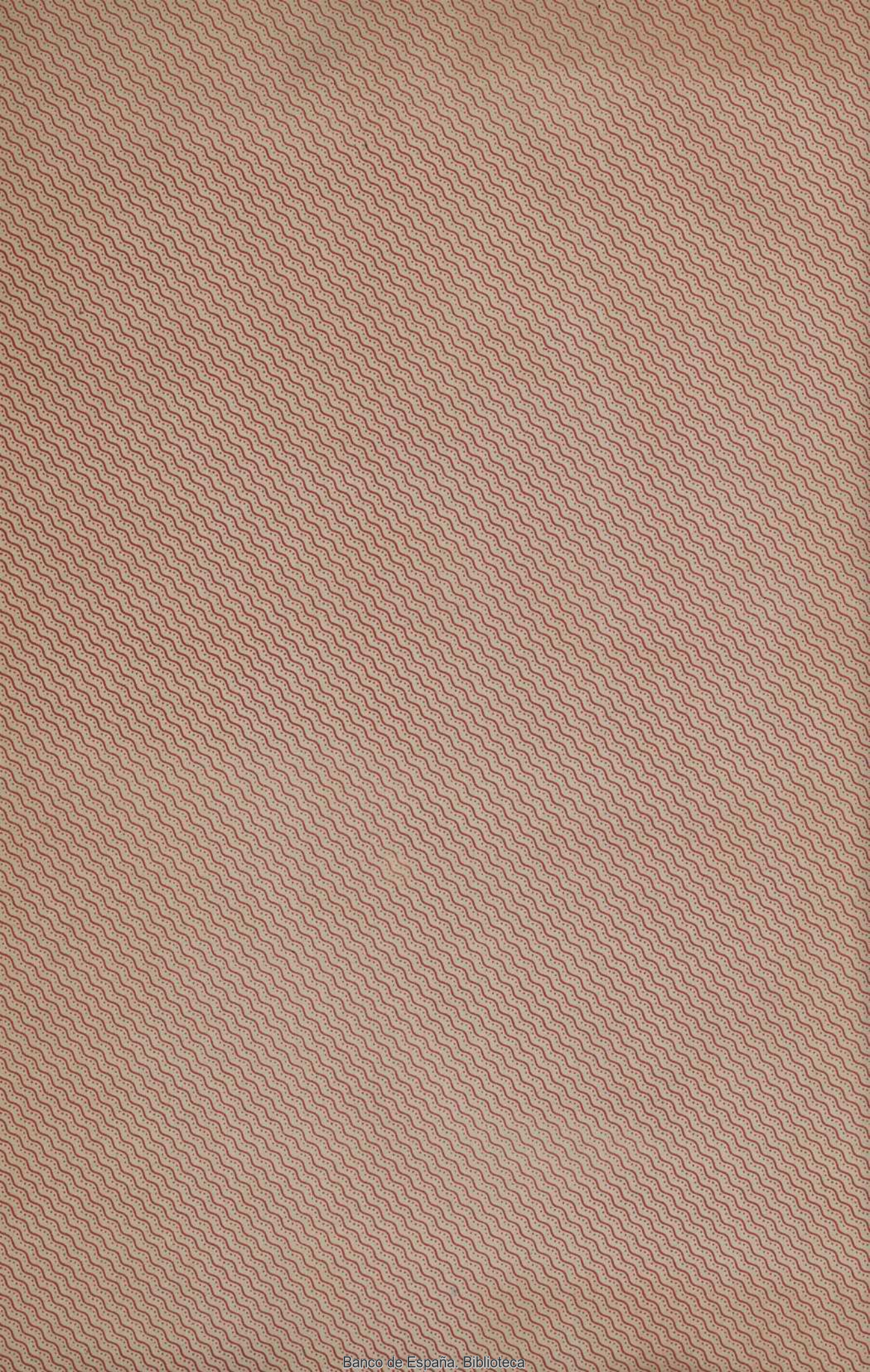
V

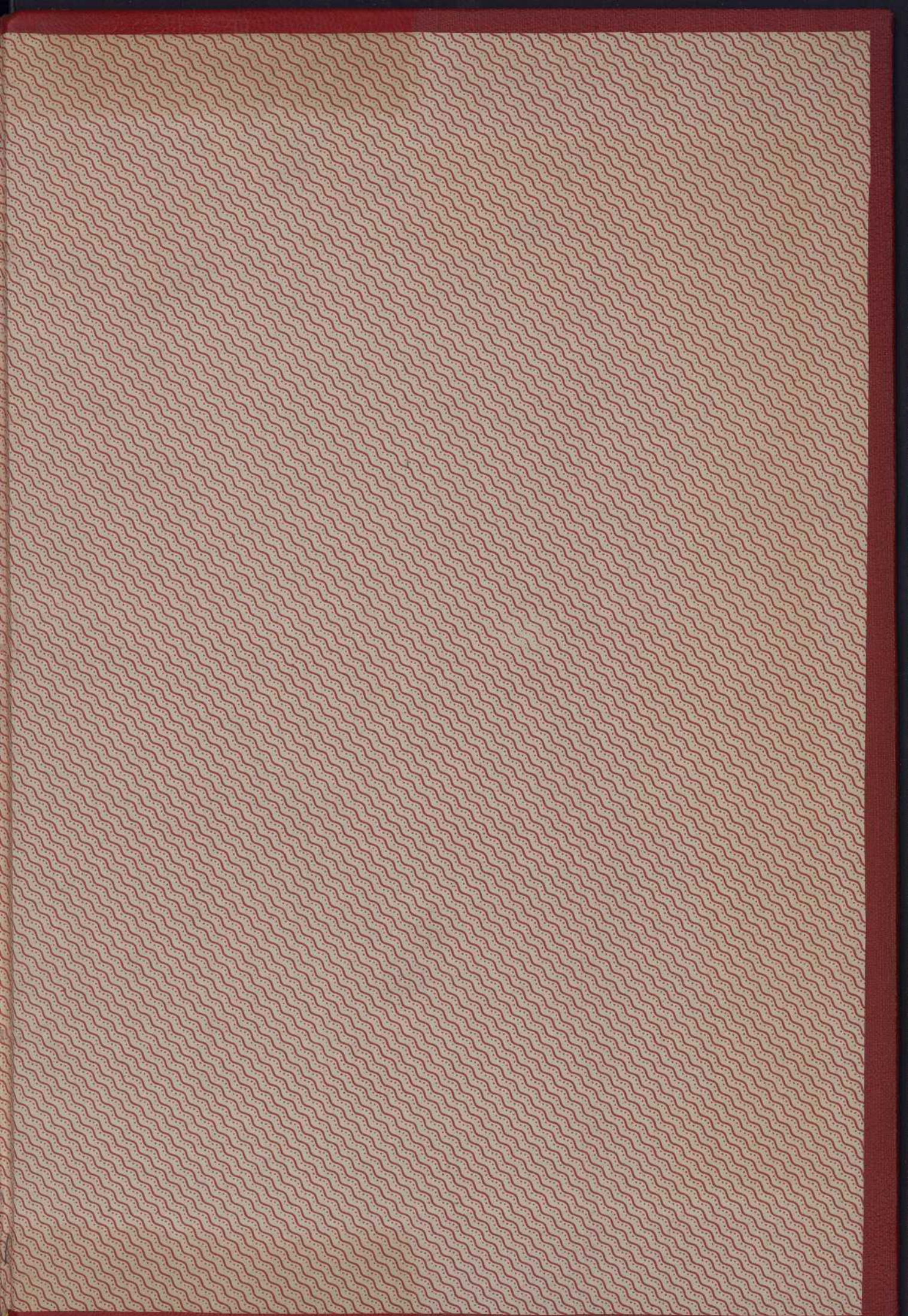
Vallis D. Ioachimi 24. E
Vaſa geometrica 7. pag. 2
Veneti aurei 3. D
Venetorū monetæ præſtantia 24. B
Viceſſis quid 1. E
Victoriatus 24. D
Viduarū ac uirginum poculum 11. A
Viginti feſtertia 20. A
Virgilij cenſus 20. C
Vncia quid 1. A
Vncia partium uetuſta ſigna 6. & 15
Vncia partium cum ſignis enumeratio
3. B Typū eiꝝ rei quære in fine cap.
Vncia partiū proportionē mutua 5
Vnio Cleopatrar 20. C
Vſura quid 16. C
Vſura apud ueteres uaria Ibid.
Vſura nautica duplex 16. E
Vſura centeſima 16. D
Vſura Antonini Pij 16. D
Vſuræ diuiſio 16. C. D
Vſuræ ſeſquicenteſimæ taxatio 16. E
Vſuræ uetus tractatio 16. C
Vſuram ex ſemiſſe quomodo intelligat
Accuſius 16. F
Vrna 8. A Eiuſtypus Ibid.

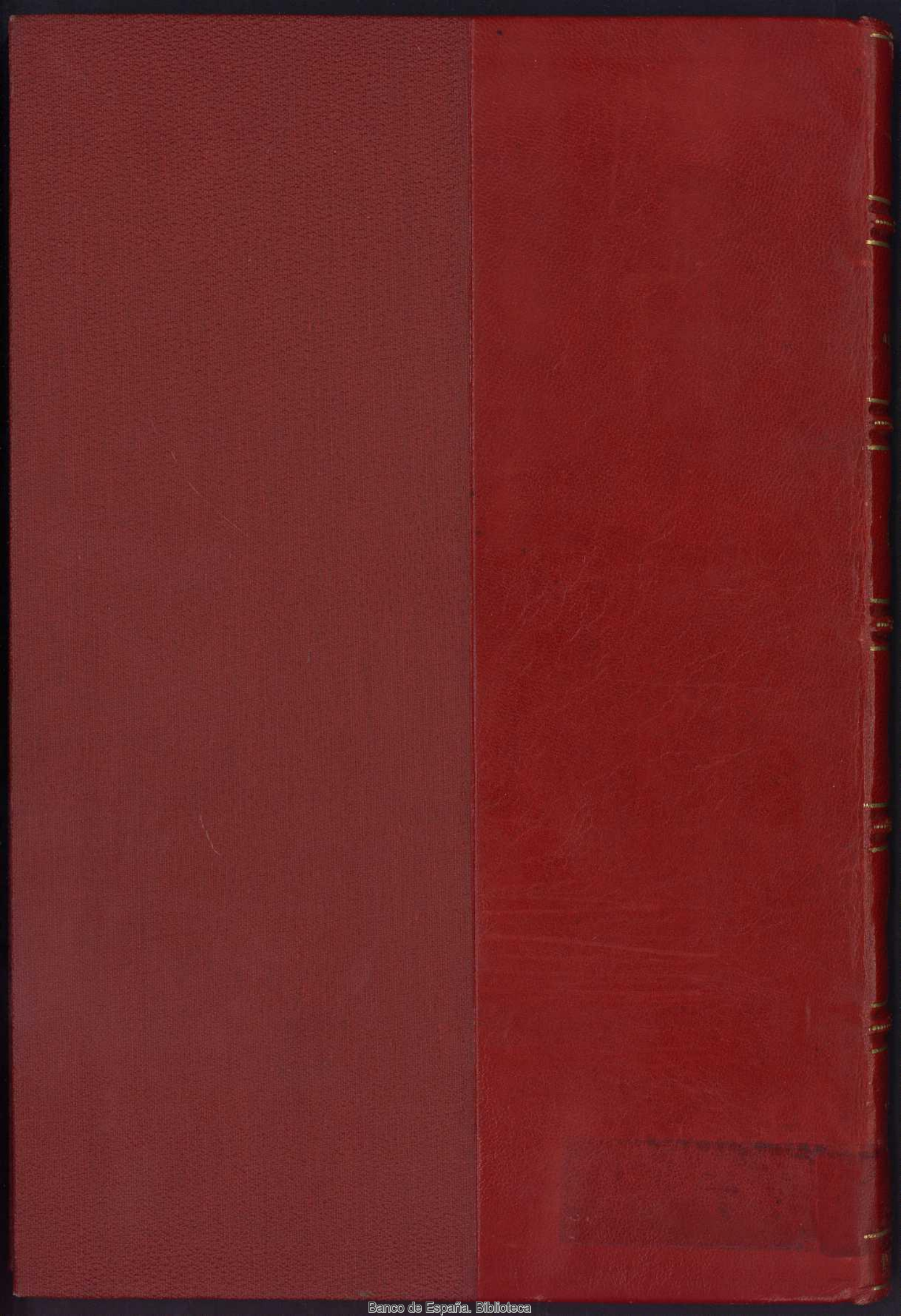
I N D I C I S F I N I S.

DE
ASSE

551